

ЩОБ НАМ СПРАВДІ СВЯТКУВАТИ ЦЕЙ

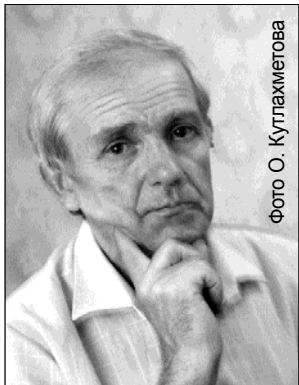

фото О. Кутлахметова

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

Мого співрозмовника — Юрія ГНАТКЕВИЧА — особливо представляти не треба: голова Київського об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка. Предмет його особливого піклування — дотримання конституційних норм щодо української

— Які конкретно ви могли пред'являти до мера Олександра Омельченка?

— Вимагаємо, щоб він особисто звернув увагу на українську справу, видав розпорядження про відновлення роботи мовних комісій при районних адміністраціях, щоб розглянули питання виконання ст. 10 Конституції на сесії Київради. Вимагаємо дотримання державного мовного режиму в сфері торгівлі, транспорту, обслуговування столиці. У начальників, які сидять у мерседесах і джипах, немає сорому з приводу того, що кондуктори тролейбусів розмовляють квазі-російським мовою. А це — обличчя столиці. У метро — вирішено, бо була вказівка, а в маршрутках — мабуть, ні, отож і чуємо «Русское радио» і російську від водіїв.

— Зрештою, у сфері реклами також спостерігаємо рекламу російської мови...

— Власне! Подивіться: серед двох десятків періодичних рекламних видань в Україні одне лише — «Київ на долонях» — нині стало повністю україномовним. У Києві немає людей, які б не розуміли української мови, а тим більше — рекламних штампів, проте не винятком є видання «Пропонуємо роботу», в якому українськими є лише оці два слова логотипу, а все інше — російською в цьому загалом цікавому і потрібному людям виданні. А такі газети, як «Авізо», «Робота і учеба», «Новая работа», «РІО», «Прайси», «Куда пойти учиться», «Квартира» тощо — все це або має лише українські заголовки, а все інше — російською, або взагалі — все російською, тоді як, згідно із законом про рекламу, має бути виключно українською.

— Пане Юрію, а яка ситуація щодо мови у столичних вищих навчальних закладах?

— А вона така: хто дуже сам хоче, той викладає державною мовою. Фактично тільки в Національному університеті ім. Т. Шевченка, Університеті харчових технологій, Економічному університеті, де ректори хоч трохи цікавляться мовою викладання, справа нала-

годжується. В усіх інших українською викладають лише члени Рухів, КУНу, ОУН, «Просвіти»... Про яке національне відродження може йти мова, коли фахівці в столиці навчаються мовою іншої держави.

А тепер підіть на місце роботи цих фахівців, наприклад, в «Укррічфлот». Таке враження, що там ще ніхто не чув про Конституцію незалежної України. Потрапивши на будь-який пасажирський корабель цієї компанії, ви опиняєтеся мало не на Біломорканалі.

— Чи фінансує держава виконання Програми впровадження української мови, про яку вже згадували?

— Фінансує держава Росія. В Росії. Російської мови. І, як бачимо, не тільки в Росії фінансує.

Натомість у бюджеті України такої статті немає. Не знято також податки з української друкованої продукції, книжки. Причому, те, що зроблено з українською книжкою, яка є чужою на рідній землі, зроблено цілком свідомо, щоб відкрити шляхи для книжки російської і для русифікації загалом.

— Але напевно чи все це слід «валити» на Олександра Омельченка...

— Так, він українець і здається національно свідомим. Але за час свого керування столицею він перейменував лише одну вулицю — на вулицю В'ячеслава Чорновола, та й то під тиском обставин смерті Чорновола.

Натомість якимось «замулено» рішення його попередників — Косаківського і Салія — про перейменування. Скажіть, чому Велика Васильківська ще й досі Червоноармійська? Вулиця більшовицького січневих заколоту (пардон, повстання) у Києві є, проте немає вулиці Івана Мазепи. Оце вона вам — правда про нашу Конституцію, її роль, значення і цінність у суспільстві, в якому два найближчі колеги Президента Л. Кучми — головний податківець Азаров і міністр внутрішніх справ Смирнов — фактично не знають і не шанують української мови.

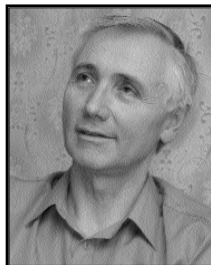
ФОТОПОГЛЯД: «ПРАПОР НА АСФАЛЬТІ»

фото О. Кутлахметова

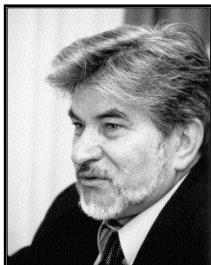
Як ви святкуєте День Конституції... (матеріал читайте на стор. 2)

Сьогодні в номері:

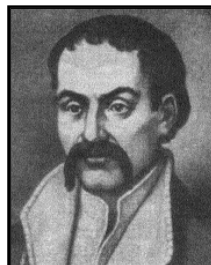
**Олександр
ВАСИЛЬЄВ:
«Хто боїться
дива»**

стор. 6—7

**Павло
МОВЧАН
«Витоки»
(продовження)**

стор. 8

**Пилип Орлик —
політичний
глава
держави**

стор. 9

**Борис
ОЛІЙНИК:
«Ми привчили
Європу нас
поважати»**

стор. 10—11

**Чорний
Гамлет**

стор. 12

**Совість —
мистецтво
вимогливе**

стор. 14

— Пане Юрію, як святкуватимете День Конституції?

— Піду на природу і буду думати... Думати над тим, що треба зробити в Україні для того, щоб нам колись довелося насправді святкувати цей День.

— Наскільки, на Ваш погляд, наша Конституція виконується у практичному житті?

— Є перша група статей, які влада виконує, бо це їй вигідно, передусім у фінансових інтересах панівних кланів; друга — які вона не спроможна виконати, бо саме піклується про виконання першої. Прикладом другої групи статей є предмет нещодавнього розгляду Конституційного Суду: чи мають громадяни України право на безплатне медичне обслуговування?

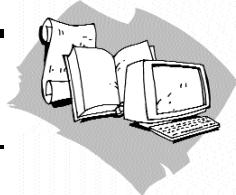
Ситуація, яка склалася в медичній галузі (склалася завдяки владі), не дає можливості реально виконати відповідні конституційні норми — ст. 49 Конституції.

Але, в цілому, я певен, що влада цими питаннями по-діловому не займається. І дуже багато статей Основного Закону не виконуються.

— Що організовує ВУТ «Просвіта», зокрема, Ваше Київське відділення, до Дня Конституції?

— Традиційно, вже влітку поспіль, ми проводимо пікетування Адміністрації Президента. А оскільки основна проблематика «Просвіти» — це українське національне відродження, то ми виходимо під цим гаслом і з цими вимогами. Це наш протест проти політики Президента в цій галузі, якщо взагалі тут можна говорити про наявність у нього намірів і політики національного відродження України.

Бездіяльність уряду, невиконання затвердженої Програми впровадження української мови, цілий ряд інших широко відомих антиукраїнських тенденцій і явищ з російською експансією в Україні дає нам підстави поширити наш протест і на Київську адміністрацію на чолі з О. Омельченком.

ПРЕС-ТОЛОКА

На Подолі поблизу зупинки метро "Контрактова площа" віднедавна існує цільний магазин для продажу газет і журналів. Ідея сама по собі непогана. Тільки марно шукати у цьому газетному супермаркеті українську україномовну пресу. Купка дитячих книжечок українською мовою виглядає оазисом в пустелі арабської, чи то пак московської... Серед російськомовних видань є й такі, що доставляються просто з "першопрестольної", а серед них і відверто екстремістські, і відверто українські. Щоб не бути голослівним, вкажу на газету-двотижневик "Лимонка", яку видає Націонал-більшовицька партія, очолювана сумнозвісним Едічком Лимоним (цей "нацбол" в миру — малорос із Харкова на прізвище Савенко). Вже достатньо одіозної назви НБП, щоб зрозуміти, що Едічка є звичайним екстремістом, поганкою одного сорту з більшовиками, фашистами й чорносотенцями. Оскільки зараз у Росії розгорнулася "боротьба з екстремізмом", то Едічку для годиться замкнули в кутузьку. Треба ж приховати істинні наміри Кремля, скеровані проти демократичних сил!

"Лимонка" має підзаголовок "газета прямого действия". Саме під такою назвою — "Аксон директ" (безпосередня дія) — відома екстремістська організація у Франції, яка відзначилася сво-

ГНИЛІ «ЛИМОНКИ»

го часу терористичними актами і вбивством мирних людей. Отже, вибір назви для "Лимонки" і характерний малюнок гранати як логотип не є випадковими. Тому не дарма у найсвіжішому довіднику (В. Лихачев. Нацизм в России. М., "Панорама", 2002) "нацболи"-лимонівці віднесені до пронацистських політичних угруповань.

Відповідного, червоно-коричневого, кольору є й матеріали газети. Візьме-

мо для прикладу хоча б одне число (№ 198) за червень 2002 р. Почнемо з "дрібниць". Уже той факт, що в газеті використовують "ненормативну лексику" (див. статтю "9 іюня. Два часа свободы", підписану псевдонімом В. Камікадзе), є достатньою підставою, щоб не пускати й на поріг московське паскудство. Нам такої "безпосередньої дії" і даром не потрібно! Але поглянемо на серйозніші матеріали. Якийсь Р. Коршунов дуже хвалить Абхазію, але хвалить по-московськи. Хвалить за те, що за його підрахунками 80 % населення нібито виступає за відновлення СРСР, за те, що там закріпили конституцією статус російської мови

фактично як державної (цитата з конституції: "Русский язык наряду с абхазским признается языком государственных и других учреждений"). Тобто хвалить за те, що Абхазія стала маріонетковим псевдодержавним утворенням, керованим із Москви. Цікавим є й визнання 2-го секретаря компартії Абхазії П. Борціця "ми поддерживаем тесные отношения... с коммунистами Украины". Далі йдуть статті-панегірики та віршики на честь лимонівців, які воювали у Придністров'ї, на Кавказі тощо в ім'я "єдиної і неделимої". Але цю купку сміття не будемо ворухити. Поглянемо на іншу, де йдеться про Україну.

Уже в передовій статті Анатолія Тишина "Сами вы экстремисты!" знаходимо красномовне свідчення зоологічного шовінізму лимонівців, яким плювати не тільки на волевиявлення народів колишнього СРСР, але й на світову громадську думку, на міждержавні угоди. Оскільки Едічку допитали згідно із запитом Комітету національної безпеки Казахстану, то Тишин обурюється: "А я вот не понимаю, что такое государ-

ство Казахстан... Или что такое государство Украина, Латвия и далее по списку". Цінне визнання! Що в Путіна на умі, те в Лимонова (Жириновського та ін. чорносотенців) на язиці! Та й взагалі пострадянські республіки за термінологією лимонівців — "окупированные территории".

Є в газеті рубрика під таким заголовком ("Новости с оккупированных

территорий")! Цього разу тут було вміщено статтю "Украина вступает в НАТО" якогось Александра Сивова, представника "п'ятої колонії" з Одеси. Автор б'є на сполох із приводу можливого вступу України до НАТО, лякає московського обивателя перспективою нанесення ядерного удару НАТО з території України. Автор змальовує апокаліптичну картину українського сьогодення ("промишленность почти полностью остановилась... в городах нарастает голод. Республика входит в эпоху керосиновой лампы и деревянной сохи"). Далі — більше. Сивов плаче над тим, що за 10 років "націоналістическая і демократическая пропаганда на Украине пустила глубочайшие корни", пише й таке: "О

о. Юрій МИЦИК, професор

«РУССКОЕ РАДИО» «ЛАВЕНСАРИ»...

Маріупольці здавна вважають себе громадянами України, тобто українцями, що мають конституційне право на отримання будь-якої інформації рідною мовою. Саме вони звернулися нещодавно з листом до просвітян з проханням захистити від знахабнілого "Русского радио", що русифікує та розбещує молодь. "Зовсім недавно його витурили у двері, а воно залізло у вікно. Виявилося, що цьому радіо передала свою частоту місцева радіостанція FM-діапазону "Лавенсарі". Це єдина радіостанція, яка пропагувала український модерн-рок і зрусіфікований регіон поступово звикав до української музики. До того ж директор "Лавенсарі" В. Кобзар нещодавно заявив, що у радіостанції є своя концепція і програма розвитку каналу. Так що насправді сталося? Нас запевняють, що передача частоти відбулася з дозволу Держкомінформу. Невже це так? Хоча радіо називає себе "украинской службой "Русского радио"", проте українська служба, наприклад, радіо "Свобода" веде мовлення українською мовою, а передачі цієї радіостанції не розбещують молодь. А до нас мало не щотижня ідуть виключно російські зірки, що вивозять мільйони та відділяють нашу молодь

фото О. Цацури

РАДІОГАЛАС

од України" — ідеться у листі, сповненому болю й запитань.

Лист від маріупольців — це конкретика, що засвідчує кричущі порушення права на інформацію державними органами, які дають і забирають право на мовлення, але абсолютно пасивно реагують на порушення норм державної безпеки. Адже панування іноземної радіостанції, що обслуговує територію Російської Федерації — лише один із таких фактів, що сприяє втраті державності. Той, хто володіє інформацією, володіє світом. Панування російської мови на сьогодні очевидно вигідне не населенню України, а тим, кому неймовірно хочеться принизити його гідність.

На жаль, бунтують проти цього одиниці. На жаль, їхні голоси не завжди чуять на тих частотах, що покликані захищати волю народу та його права. На жаль... Тому і в кожному з листів так багато запитань і не звучать вимоги. Правомірні вимоги боротися з інформаційним криміналом.

Леся САМІЙЛЕНКО

НОВЕ БРАТЕРСТВО

«МЕДІАРЕФОРМИ» — ПО-АНГЛІЙСЬКИ

Услід за американцями проблемами незалежності українських ЗМІ перейняли-ся англіїці. У зв'язку з чим британський уряд підтримав програму "Медіареформи", її буде впроваджувати в життя Києво-Могилянська академія у своїй "Школі журналістики". Програму презентували в УНІАН на початку тижня.

Свобода слова — задоволення дуже дороге і в матеріальному визначенні — на реалізацію проекту виділено 800 000 фунтів стерлінгів, загалом упродовж найближчих чотирьох років британське Міністерство у справах міжнародного розвитку (DFID) планує надати Україні 80 000 000 фунтів стерлінгів для підтримки демократичних реформ. Англіїці впевнені, що наша демократія цих грошей варта і вони не будуть витрачені даремно. Бо головним завданням "Медіареформи" є зміна ставлення суспільства до свободи слова та незалежних ЗМІ. Директор Центру медіареформ, що створений при Києво-Могилянці, Сергій Квіт каже, що проект працюватиме в напрямку лобювання нових законопроектів, навчальної діяльності, але не тільки для журналістів, а й для тих фахівців, що впливають на медіа-політику: адвокатів, суддів, держслужбовців, парламентарів, власників видань чи телеканалів.

Бо 10 років нашої незалежності — це надто малий проміжок часу для того, щоб здійснити зміни в суспільній свідомості і закріпити їх, — вважає посол Британії в Україні Роланд Сміт. І уряд його країни готовий допомогти благородній справі — "вихованню нової генерації української інтелігенції". Завдяки чому в нашому суспільстві "створиться середовище більшої відкритості та неупередженості у засобах масової інформації". (Варто зауважити, що увесь свій спіх посол виголосив бездоганною українською).

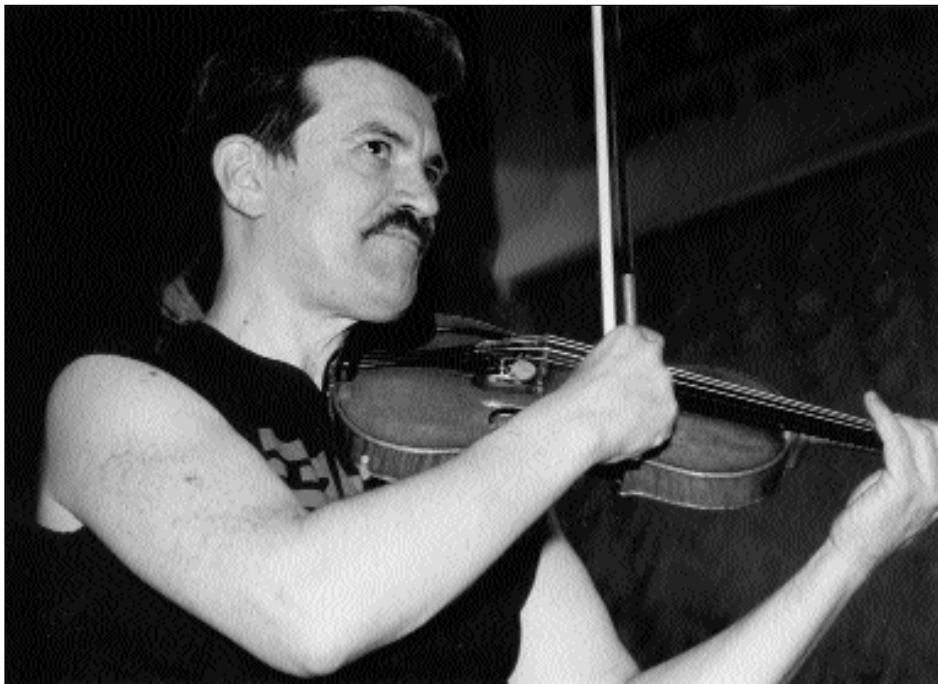
Професор Лідського університету Іен Еліот натомість вибачився за свою російську і пояснив, що незалежні преса й телебачення — зовсім не розкіш, а життєва необхідність:

— Поки в країні вбивають журналістів, вона не буде привабливою для інвесторів. Таким чином, вільні ЗМІ — це можливість покращити економічну ситуацію в державі. Недарма найбагатшими вважаються ті країни, де давно існує свобода слова.

В'ячеслав Брюховецький, президент Києво-Могилянської академії, повідомив, чому англіїці обрали саме його заклад: — Бо ми — найкращі не тільки тому, що самі так вважаємо, а й через те, що постійно створюємо собі клопоти, шукаючи нових викликів.

Для багатьох журналістів, як виявилось, найбільшим клопотом є власна упередженість. Ось дані опитування, проведені журналом "Телерадіокур'єр": під час висвітлення березневої виборчої кампанії найсерйознішим був не адміністративний тиск, а заборони, продиктовані господарями ЗМІ. Власну об'єктивність респонденти оцінили у ... 3,2 бала. Хтозна, може, Великобританія допоможе підвищити журналістську самооцінку?

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

— **Пане Кириле, чи можна сьогодні говорити про існування в Україні української поп-музики і про якийсь її вплив на дійсність?**

— Так, вона існує, але її присутність на нашому внутрішньому ринку надто маленька, щоб говорити про якийсь масовий вплив. Якщо порівняти з тією ж Росією, то там частка російської поп-музики на ринку складає близько 60%. Такі ж співвідношення спостерігаються і в Польщі, Чехії, Франції. І це — нормальне явище, коли національна музика займає в державі не менше половини музичного ринку. В Україні ж присутність суто української музики не перевищує, в найкращому разі, 15%. Це — загальною. А якщо брати окремі галузі: наприклад, рекордінгову індустрію чи FM-радіостанції, то тут не набереться і 5%.

Якщо за великим рахунком, то таку ситуацію не можна назвати навіть об'єктивним інтересом діаспори чи національної меншини. Не можна, тому, що, за даними соціологічних опитувань, лише в Києві українською мовою розмовляють до 20% громадян, може, трошки менше. Але ніяк не 5%. І тут, якщо бути відвертим, іде пряме порушення прав людини. Десь за кордоном за це можна було б на державу подати до суду і виграти процес.

— **Причини такого стану речей об'єктивні чи суб'єктивні?**

— Я переконаний, що суб'єктивні. Керівники масмедіа, які працюють у сфері культури, прикриваються демократичними гаслами, мовляв, якщо людям подобається блатняк і тюремний фольклор, то чому б не створити "Радіо-шансон". Або економічними — мовляв, на російську музику більший попит, її легше продати. Але навіть якщо це була невідворотна реальність, то для того й існує держава, щоб підтримувати не чужоземну культуру, яка заповнила ринок, а культурну самобутність своєї нації. Державна політика повинна бути спрямованою в те русло, щоб формувати таку куль-

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА В НОКАУТІ

турну стратегію, яка давала б перспективи не тільки виживання української культури, але і поширення її у світі.

Якби причини були суто економічними, ми мали б принаймні п'яту частину україномовної продукції: і музичної, і мас-медійної. А цього немає, і це свідчить про те, що капітал і влада сьогодні зосереджені в руках тих людей, які не хочуть, щоб Україна була українською ні за культурним, ні за духовним змістом. Якщо так піде і далі, то Україна може перестати існувати як держава, тому що, коли з держави вичленити її духовну складову, вона нічим не відрізняється від інших держав.

— **Але у 1989 році фестивалю "Червона рута", всупереч державній політиці, продемонстрував, що в Україні є прекрасна, різноманітна, різножанрова, стильна, модерна музика. Чи можливе сьогодні повторення цього феномену?**

— Так, "Червона рута" була надзвичайно яскравим явищем. Більше того, свого часу вона спричинила моду на українське, вона сприяла широкому проникненню української пісні на периферію. Тому поява такого прогресивного на перших порах явища як "Територія А" була закономерною. Українська музика була престижною, навіть елітарною, надзвичайно різноманітною і яскравою. Тоді ж у музику прийшла і висока поезія — Тарас Шевченко, Ліна Костенко, Василь Симоненко, поети "розстріляного відродження".

На жаль, держава не зуміла оцінити цього явища і не включилася у цей процес. Українська держава не перебудувалася на нову систему цінностей, а державна еліта і досі відчу-

ває свою традиційну ностальгію за радянськими цінностями, за минулим. Тому ще тоді, коли Росія почала інтенсивно пропонувати в Україну старі зразки у вигляді тієї ж Пугачової чи Кіркорова, чи Леонтьєва, вони кинулися підтримувати їх, ігноруючи власне. Таким чином, українська музика за інерцією розвивалася сама по собі, на ентузіазмі музикантів та продюсерів, десь до 1995 року. Потім до 1998 року був період вдалої експлуатації колишніх творчих здобутків, а після відомої банківської кризи, коли рівень купівельної спроможності населення різко впав, і цей процес загальмувався.

Фактично, зараз ми спостерігаємо в Україні реставрацію радянського "совка" з активним насаджуванням стереотипу "хохла", з чим прекрасно справляються Верка Сердючка, команда Віктора Андрієнка, "Джентльмен-шоу", нові КВН та інші подібні шоу. Ще однією трижовною тенденцією є поширення лотерейної психології — коли людині методично вкладають у голову думку, що можна в одну мить казково розбагатіти, не докладаючи зайвих зусиль. Іде спрощення особистості до рівня об'єкту для маніпулювання.

Такі тенденції тривожні, але, хоч як це сумно, цілком закономірні. Не секрет, що більшість засобів масової інформації перебувають у руках тих, кого не можна назвати українськими патріотами. Вони орієнтуються, по-перше, на радянські ретро-цінності (а-ля "Ностальгія"), а по-друге, на нові пропозиції з Росії, де за останні роки відбулася зміна генерації, з'явилися нові артисти і капітали, які почали формувати альтернативне обличчя російської естради. Це

Передмовою до цього інтерв'ю могли б стати слова зі щоденника Назарія Яремчука. За два тижні до своєї смерті він писав: "Україну наповнила дешевизна, примітив у гарних обгортках. Ми гордились раніше, що ми найбільш читаючий народ і дуже розумний."

На жаль, це не так.

Навала московського примітиву, на кшталт "Ласкового мая", що вкрадений від німецького "Модерн токінг", створила цілковиту пустку в душах молоді, підлітків, тінейджерів. А добивають нас у власному домі-державі ресторани, напіввульгарні так звані шлягери із московського шоу-бізнесу. І все це споживає примітивний хохол, як вони кажуть про Україну, "страна непуганых идиотов". Справді. Правда гірка.

З того часу минуло 7 років. За цей час діагноз української культури не лише не змінився, але хвороба набула критичних виявів. Саме про причини цього явища та подальші перспективи ми вирішили поговорити з відомим композитором, продюсером, експертом з питань культури Міжна-

— феномени Земфіри, Алсу, "Тату" та інших, які сьогодні диктують нову естетику і залишили позаду прогресивну колись українську музику.

Закономірним, на жаль, є те, що відбувається процес тотальної експансії іноземної музичної продукції на наш ринок. Починаючи з 1998 року, Москва цілеспрямовано за допомогою ЗМІ брала останній під свій контроль. Було б дивно за таких умов не скористатися можливістю активного просування своєї продукції, адже український ринок — досить ласий шматочок як для бізнесменів, так і для політиків. І нинішні регулярні турне російських зірок не лише до Києва, але і регіонами свідчать, що розрахунок російських культурних стратегів правильний. На відміну від наших.

— **Але треба ж якось протистояти? Чи війну можна вважати безнадійно програною?**

— Якщо не змінитися культурна політика держави — так. Сьогодні нам потрібна щонайменше певна культурна стратегія з боку держави — раз, і ефективною податковою політикою, яка підтримувала б національну культуру — два. Коли будувався Голівуд, було прийнято рішення на державному рівні про звільнення "імперії кіно" від податків, в результаті чого туди, як магнітом, почали притягуватися величезні капітали, а з ними — і актори, продюсери, комп'ютерні генії з усього світу. І сьогодні Голівуд успішно виграв боротьбу за світовий ринок із могутніми колись французькою та італійською кіноіндустріями. У нас не говорять про те, що в Росії знято ПДВ не тільки на видавничу діяльність, але і на випуск аудіо- та відеопродукції. Тобто, російська держава створила

найсприятливіші умови для поширення російської культури і залучення інвестицій. В Україні ж люди, які стоять при владі, діють з точністю до навпаки. Я не знаю, чим це пояснити: чи їхньою недалекоглядністю, чи тим, що вони є агентами російського впливу. Принаймні, як інакше можна зрозуміти те, що у нас блокуються усі спроби підняти українську сучасну музику і мистецтво загалом на нормальний культурний зріст. Тому усе, що ми спостерігаємо сьогодні на нашому музичному ринку, є наслідком професійної роботи російських стратегів, менеджерів і шоу-бізнесменів, з одного боку, а з іншого — наслідок відсутності у нас національної держави, яка могла б протидіяти цьому.

— **А що ж наші шоу-бізнесмени і менеджери від культури? Чи є у нас професійні кадри, здатні змінити ситуацію?**

— Я б уникав слова "кадри", оскільки кадри вирішують усе лише тоді, коли існує стратегія і система. А у нас же інституції національного продюсерства поки що не створено. Чому? Бо галузь українського шоу-бізнесу не настільки прибуткова, і займаються цим переважно фанатики, віддані мистецтву чи музикантам. Часто наші професіонали змушені або працювати в рамках іноземних бізнесових систем, тим самим сприяючи експансії в Україну чужої культури, або їхати за кордон.

Для того, щоб зрушити справу з місця, потрібна переорієнтація державної політики на національні інтереси та зростання купівельної спроможності громадян. А це — об'єднання на рівні продюсерів, менеджерів, вироблення спільних стратегій, щоб витіснити з ринку іноземних конкурентів. Сьогодні кон-

курувати з російським чи американським шоу-бізнесом на рівні лише професійної "роботи" нереально. Це повинен бути своєрідний духовний орден воїнів, які здатні не тільки присвятити себе чомусь, але і бути на рівні вимог часу: знати кілька іноземних мов, комп'ютерні технології, володіти сучасними психотехніками, бути обізнаними в менеджменті, маркетингу, інших технологіях шоу-бізнесу. Саме вони повинні лобювати прийняття тих чи інших законів, активно впливати на політику Кабінету Міністрів, Адміністрації Президента, інших державних інституцій. Процес повинен іти і знизу, і згори.

Допомогти виправити ситуацію може тільки національна ідея, навколо якої об'єднуються патріоти свого народу, яким болить його доля, які будуть прагнути щось зробити, не чекаючи, доки зникне мова, поки зникне остання дитина, яка пам'ятатиме про букви І та Є, як це описував І. Малкович.

— **Продюсери поки що не можуть нічого відіати. А музиканти? Є ще порох у порохівничках?**

— Український потенціал є одним із найпотужніших у світі. Свідченням цього є величезна кількість вокалістів, скрипалів, піаністів, відомих у усьому світі. У нас багатющий масив фольклору, який є невичерпним джерелом для творчості. Щороку в Україні проводяться до десятка музичних фестивалів, у тому числі й дитячих, де відкриваються нові й нові зірки, які потім кудись зникають. Тому проблема не в мистцях, а в тому, як підтримати і розвинути їхній талант.

Повірте, митців, які готові сказати своє слово в українській музиці, вистачає. Кажу: готові, бо зараз вони відчувають певну розгубленість, дезорієнтованість. Багато хто з музикантів в Україні перебувають у стані хронічного розпаду або перенапруження, яке межує з готовністю до рішучих кроків, як самогубство чи терористичний акт. На жаль, у нас часто для того, щоб бути почутим, треба щонайменше померти. Або влаштувати бунт. Як писав П. Тичина: "Щоб жити, ні в кого права не питаюся, щоб жити, я всі кайдани розірву".

І знову повертаюся до щоденника Назарія Яремчука. "Коли Міністерство культури наведе порядок із зайжджими, коли наведе "музичний порядок" у барах, ресторанах, дискотеках, як це роблять приміром, у Франції?"

Де ми живемо? Хто ми?

Де сформована ідеологія нашого суспільства, нашого народу, народу трудівного, талановитого, мудрого і розважливого, але і народу, який зник терпіти наругу, насильство над собою? Що це значить? Ох, гомо-
оветікус. Що ти з нами

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибує на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невідвратно дивився на поля зеленої Буковини, впливався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проникся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючись щоразу несподіваними закрутками залюбленої у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомусь одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилась його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабинею літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопа-ли і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недовсяжним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смерек, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу зацьмурилася не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однійменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадались, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замріяний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертались зі зйомок. Співав, задумливо вдвигляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигойдював його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сів за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!...

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторові легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимирові Івасюку було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективові Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вижницею не заохотили. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всім гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вижницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводив перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було формально. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ся у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приемним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво дбав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вижниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потім був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед дверима юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ущент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи подіяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного гудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

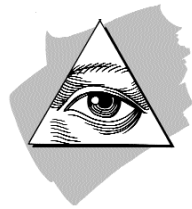
Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переко-наний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи

знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас люблять. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш гудзики...

Продовження. Початок
у ч. 39 (2001 р.), ч. 2, 7—9, 11, 13—
18, 20, 21, 23, 25 (2002 р.)

СИМВОЛ ПРОСТОРУ І ЧАСУ

Символічних знаків-малюнків у писанці понад сто. І кожен малюнок-орнамент, — стверджує дослідник українських обрядів Степан Килимник, — “має своє магічно-символічне значення”.

Відповідно символічними були і фарби: червона означала радість життя, сонячність, зелена — воскресіння природи, розмаїття рослинного світу, бронзова — землю-матір, чорна фарба — світ потойбічний.

“Яйце птаха взагалі, — зазначає С. Килимник, — це зародень життя, символ Бога-Сонця; воно в давнину символізувало — добро, радість, щастя, любов, достаток, успіх, прихилиння добрих сил, захист людини від лихих сил, — усе це й зосереджено в писанці”.

Коли вона з’явилася в наших пращурів? Що задовго до християнства — це зрозуміло. В одному зі стародавніх переказів оповідається, що вона впала з неба, коли порятований від лютих морозів птах подарував, повернувшись навесні з вирію, писанку, опустивши її в простерті долоні. У наших пращурів зберігався тривалий час звичай: підбирати недужих пташат, щоб вони перезимували, і на Благовіщення випускати їх на волю.

Стародавність наших писанок підтверджується археологічними розкопками на всій території України, це мистецтво побутувало серед праукраїнців ще в ранню родову добу. Цікавими є свідчення Килимника з часу його перебування в Закавказзі, де він досліджував руїни палацу сардарів, що збудований був перським царем Сасанідом Шапуром II в 309 рр. н. е. “На карнизах, на оздобах, — писав він, — бачив тригвери, розети — сонця, кривульки, хрести, клинці, свастики, рожі-розети, зірки, місяці, характерні пояси зигзагами в них — такі ж, як на наших українських писанках...”

Вже на світанку життя наших пращурів яйце набувало анімістичного змісту, розписування його неодмінно супроводжувалося відповідними заклинаннями. Ліній збігалася зі словом.

Перед тим як господиня брала до розмалювання писанок, вона скроплювала свяченою водою припічок, вкладала дітей спати, нагортала жару під челюсті печі, і, помолившись та проказавши кілька замовлянь, сідала на стільчик, вкритий вивернутим кожухом; і брала чисте яйце, аби рівно його розліняти на меридіани і паралелі.

Я не буду переповідати послідовність розписування яйця. Лише зазначу, що цей акт творення відбувався в атмосфері піднесення і виняткової зосередженості.

Зразків не існувало, творилося, як кажуть, із чистої сторінки, тобто шкаралупки. Підсвідомість нашіптувала відповідні мотиви та лінії. Для реалізації цих задумів була найширша можливість, адже розписувалось у кожній родині від 30 писанок до цілої копи, тобто 60-ти писанок, та стільки ж іще готувалося крашанок, з яких третина роздавалася дітям-христувальникам, чотири — закопувалися по краях поля, одна-дві відносилися на пасіку, частина — на кладовище, десяток-півтора йшли на взаємне христування, тобто обмін... Писанка — це своєрідна візитка, по якій можна було прочитати і глибину осмисленого господинею і розгледіти ступінь майстерності, тобто розпізнати художній рівень цих щорічних імпровізацій на задану тему.

Християнство лише адаптувало цю доісторичну традицію нашого народу — пошановувати сонячну систему, пошановувати сам акт космічного творення Всесвіту. Ці знання сидять так глибоко — аж на клітинному, я б сказав, генному рівні.

Яйце — саме життя. Тому бездітні жінки, аби діждатися дитини, мусили поспіяти три роки писати по дванадцять писанок і роздавати на Великдень діткам. А за всім цим стоїть тотемістичний культ птиці, що і понині в Україні приносить батькам немовлят у сповитку просто в колиску.

В акті творення писанки — жінка ніби розпізнає внутрішню суть самого буття, в якому згорнуті простір і час. Адже найдивовижнішим для мого дитячого розуму було те, що ще вчора в пташиному гніздечку лежали неживі, але одухотворені яєчка, а за певний час — з них вилуплювалися живі істоти, які за кілька тижнів ставали на крило і починали міряти небесний простір, одночасно вимірюючи і свою відстань до тебе, захололого посеред двору, і

дину робила крилатою, підносила її над землею, над буденщиною, над часом...

Воскрешає душа, долоня відчуває сферичність і відчуває людина себе Деміургом, творцем, співмірним із самим Богом...

Усі ми вживаємо термін “материнське почуття”, відносячи його до особливого ставлення матері до дитини, забуваючи про те, що це почуття подвійне, як і подвійним є життя матері, коли вона у своєму лоні носить під грудьми дитя.

НАЙВАЖЛИВІША ПОДІЯ В ІСТОРІЇ

Сказав “під грудьми”, а точніше годилося б сказати “під серцем”. Життя в житті, серце під серцем... Ось саме це і розширює сферу жіночого проникнення в сутність речей. Тому і писання писанок, як і вишивання вишивок, гаптування одягу, ткання рушників чи килимів, — це жіноча справа; і це не просто механічне жіноче дійство, це передовсім магія... Магічні знаки покликані захищати

та інші... Вони були втіленням божественної потуги, носіями людських жадань і благань. Вони, птиці, були посланцями Сонця, вістунками неба, гігнцями Сварога.

Вдивляючись в образи давньоєгипетських богів, ми знайдемо пташині голови, голови соколів, орлів, яструбів та коршаків замість людських. Богиня Мут та Ізіда зображались як велетенські грифи, крила яких ширяли над статуями єгипетських фараонів... Вони були посланцями царства небесного. Самоспалюваний і самовоскресаючий птах Фенікс зовнішнім виглядом нагадує, — на думку найдавнішого натураліста Плінія Старшого, — пурпурову чаплю з короною на голові (агдіа пурпуреа), що любить вити гнізда на верхівках фінікових пальм. Коли вона, птаха, на світанку при перших сонячних променях, збудившись, розправляє крила, то її оперення немовби спалахує феєричним вогнем...

У нашій же національній свідомості збереглися давні тотемістичні відгомони в національних прізвиськах та таємничих письме-

до осиротілого під сволюком гніздечка з рідної вільшанської землі...

Жінкам-писанкаркам відкривалося ще немовби одне почуття та ще один внутрішній зір, адже дивним чином орнаменти писанок ніби виворожувались із глибини самого яйця. Тому і обдаровували на Великдень — до речі, в цьому слові також збережений давній дохристиянський зміст, — писанками не всіх підряд і не всіх однаково. “Дітям — давали писанки з одними символами, здебільшого з ясними фарбами; молоді — з сонцем-розетами, тригверами та веселим зафарбуванням; господарям — здебільшого сорок клинців, кривулі та соняшні; старцям — з чорним зафарбуванням та з поясами — “небесним мостом”; такі ж писанки носили й на могилки батьків та дідів...” (С. Килимник).

Розписуючи ці писанки, наші праматері ніби зустрічалися з незвичайною космічною реальністю — відносно внутрішнього і зовнішнього, охоплюючи одночасно і вік кожного покоління, і відповідну символіку для цієї вікової групи орнаменту. Це своєрідна вивернутість назовні: ліній орнаментів ставали меридіанами та паралелями Всесвіту, а не яйцеподібними клітками... Ця космічна антропна інверсія саму лю-

— життя чоловіка, дитини, родини, роду — вони симетризують світ, вони його упорядковують, і всесвітні обшири не є просто безглуздою безкінечністю. В них є центр, а в тому центрі особливий центр (життя в житті) — духовний, якому підпорядковано все суще. І триває вічне перетворення мертвого в живе, а живого в мертве... І цьому вічнотриваючому процесові трансформацій надає особливого значення і змінює весь світогляд народження Ісуса Христа, Його земне життя, Його смерть і світле Воскресіння... І всі наші національно-родові тотеми, чийми іменами позначені досі існуючі роди Орлів, Соколів, Беркутів, Журавлів, Сорок, Ворон, Горобців, Зозуль, Гусаків, Півнів, Дрохв, Куріпок, Чапель, Перепелиць, Куликів, Крячок, ієрархічно почали підпорядковуватись незримим небесним крилатим Божественним сутностям: Архангелам та Янголам.

Проте далеко не всі Орленки, Соколенки, Журавленки, Півненки, Куріпченки, Чапленики чи Крячечки усвідомлювали і усвідомлюють нині свою історичну причетність до глибинних українських родів і до зміни земної ієрархії на небесну... До Ісусового народження в небі панували обожнювані птиці: Фенікс, Орел, Бенну, Гаруда, Сімург, Рухх, Сірін

нах-орнаментах на Великодніх писанках... І цю жар-птицю мені випало бачити в Марокко. Так, це лише вона могла нам дарувати такі чарівні дарунки — писанки...

— Христос Воскрес... Цей вигук, що лунає ось уже дві тисячі літ по всіх християнських храмах у Великодню ніч, коли особливо гостро переживається вселенська трагедія розп’яття Ісуса Христа, є викуком про людське безсмертя.

Воскресіння Христове є найважливішою подією в історії людства, подією, без якої вся попередня історія людства була б нісенітницею, за висловом Ф. М. Достоєвського — “дурної бесконечністю”...

Питаннями смертності і безсмертя були перейняті і наші пращури. У давніх єгиптян, як і в давніх персів, була віра у безсмертя і палке бажання воскресіння. І в переказах про згадувану мною птицю Фенікс, і в будовах пірамід, і в балзамуваннях померлих, і, зрештою, в усій Єгипетській цивілізації, що була підпорядкована боротьбі зі смертю, є спрага цього воскресіння, але воскресіння в тілі, а не в духові. У цьому полягає вся відмінність між дійсним Воскресінням Христовим і воскресінням тілесним, якого домагалися і всі верхівники нашого роду, котрим насипалися височезні курга-

ни, і у вічну мандрівку виряджали їх у супроводі і рабів, і конюхів, і близьких, і все начиння разом з кіннями, збруєю та відповідними напоями і наїдками...

Ми можемо захоплюватися вишуканістю і довершеністю ювелірних виробів, висотою і фундаментальністю цих степових могил. Але так само ми можемо подивуватися з тієї жорстокості, з якою умертвляли живих, аби відправити їх на той світ разом з небіжчиком-володарем.

Давні євреї гостро переживали почуття несправедливості, бачачи, як праведники потерпають, як добро поступається перед злом, як чесний не має відповідної відплати. Книга Іова — це волення про земну несправедливість, у притчах Соломонових це підноситься до найвищого узагальнення: “Все минається... І це минеться”.

Давні греки після смерті Сократа відвертаються од цього світу кричущої несправедливості... Релігійний досвід давніх євреїв та еллінів спонукає їх до пошуків індивідуального розв’язання цих питань. Колективний досвід поступається місцем індивідуальному досвіду. І в наших національних піснях цей досвід відбитий: він став поштовхом до масової піснетворчості, коли кожен складав собі текст і знаходив відповідну мелодію. У казках — це герої, пошукувачі правди за морями та лісами... Індивідуальним стилем позначені і ужиткові речі. І лише з прийняттям християнства все улягає у відповідні береги, канони; тобто все співмірюється із загальними принципами, хоча національне не зникає, а набирає іншого трансцендентного виміру.

У посланні Апостола Павла до коринтян є найважливіші слова, найважливіші аргументи, які необхідно і нам пам’ятати: “І слово моє, і проповідь моя не в переважливих словах людської премудрості, а в явленні духа і сили”.

З’явилася нова категорія у свідомості людській: “сила духу”.

“Щоб віра ваша була не в мудрості людській, а в силі Божій. Премудрість же промовляємо між звершеними, та премудрість не віка цього, ані князів віка цього, що зникають, а промовляємо премудрість Божу тайну, закриту, котру Бог признав перш віків на славу нашу, котрої ніхто з князів віка цього не пізнав, бо коли б пізнали, то Господа слави не розп’яли б”.

Які вражають своєю актуальністю сентенції, особливо для тих, хто власну премудрість видає за загальну, хто вузькогрупові премудрості накидає всьому людству, хто своє бачення світу нав’язує як єдино можливе.

У згаданому посланні Апостол нагадує: “Писано бо: погублю премудрість премудрих, і розум розумних відкину. Де мудрець? Де книжник? Де досліджувач віку цього? Чи не обернув Бог премудрість світу цього в дурощі? Коли-бо у премудрості Божій не пізнав світ Бога мудрості, то Богові вгодно було спасати віруючих через дурість проповіді. Бо юдеї жадають ознак, і греки пошукують мудрості, а ми проповідуємо Христа розп’ятого, — для юдеїв згіршення, а для греків — безумство”.

Тут будь-які коментарі зайві. Вся історія людства, всі розумні книги, твори, культури, цивілізації переосмислюються в основах своїх.

“Звістка про Воскресіння Христове розійшлася по всій землі і змінила її обличчя”, — стверджує дослідник Біблії Генрі Геллей. Неможливо пояснити історію воскресіння Христа якоюсь теорією, крім сприйняття її як реально-історичного факту. Джон Бро-

Структура Української Повстанської Армії була збудована за територіально-ієрархічним принципом на підставі чітких організаційно-статутних положень. Уся територія, на якій діяла УПА, була розділена на регіони діяльності (військові округи — ВО). Кожна округа мала командира військової округи, політичного референта і господарчого референта.

На території відповідної округи діяла група, тобто потужне військове з'єднання, що за кількістю відповідало стрілецькій дивізії. Наприклад, на теренах Житомирської області протягом серпня-листопада 1943 року діяла група "Тютюнник". Шефа військового штабу групи призначав командир ВО.

У складі групи діяло кілька загонів (полків), кожен з яких мав по кілька куренів (у перекладі на сучасну структуру — батальйонів), що складалися із сотень. Сотня була основною, найбільш оптимальною бойовою одиницею — достатньо чисельною для нанесення відчутних ударів і протистояння великим підрозділам ворога, а водночас не настільки великою, щоб це стояло на перешкоді мобільності та оперативності виконання поставлених завдань.

У кожній сотні налічувалося по кілька сот чисельністю 30-40 бійців; чота мала в своєму складі в середньому по три рої. Для виконання розвідувальних і диверсійних завдань створювалися також бойки.

Бойка — найменша бойова група бійців ОУН-УПА — складалася із кількох осіб: 3-5, зрідка — до 10, тобто за максимальною чисельністю відповідала роєві. Деякі бойки перебували на напівлегальному становищі: удень — звичайна, на очах у всіх, праця в по-

лі, на обійсті; уночі — час від часу — участь у бойових операціях.

Така організація партизанської боротьби виникла в конкретних умовах гітлерівської, а потім московсько-більшовицької окупації, тобто в умовах, коли Українці, перебуваючи у ворожому оточенні, змушені були приховувати своє прагнення побудувати самостійну Українську Державу.

Совецька комуністична (а по суті — сталінська, тобто фашистська) пропаганда від 1943 року і аж дотепер змальовувала борців за волю України у найчорніших фарбах, приписуючи бійцям ОУН-УПА найогидніші вчинки, яких ті ніколи не здійснювали.

Благородні слова — бандерівець, самостійник, націоналіст — були перетворені на ідеологічний кухні ЦК ВКП(б) у Москві на лайку, використовували ці слова для означення "врагов совєтської влади"; тієї влади, у якій насправді ніхто не слухав порад (совєтов) народу, бо все вирішувалося за вказівкою "наймудрішого вождя".

Саме за його вказівкою було створено в системі НКВС загони "ястребів", котрі діяли у формі і під виглядом бійців УПА, відзначаючи свої "бойові дії" нечуваними звірствами проти мирного населення західних областей України.

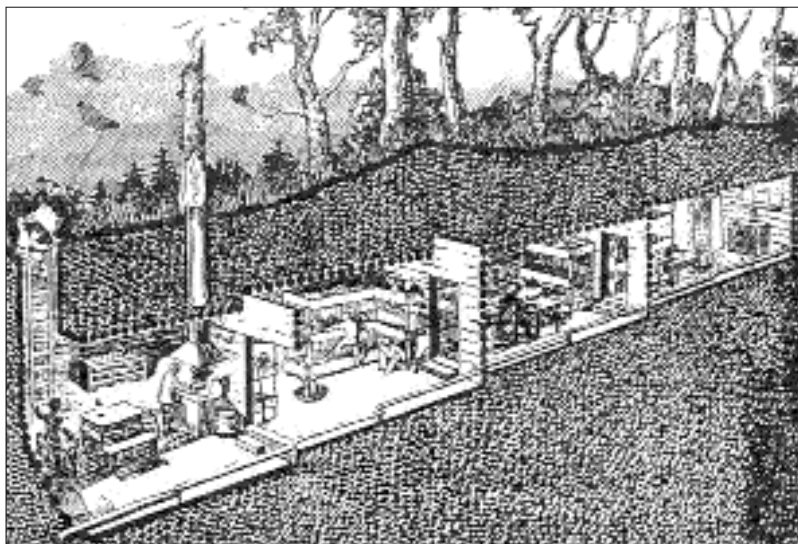
До будь-якого села, хутора, оселі, запліт дозрівалих у зв'язках із бандерівцями, вривалися серед білого дня озброєні "ястреби" і вчиняли жорстоку криваву розправу, не жаліючи навіть дітей.

Продовжуючи активну партизанську боротьбу проти московсько-більшовицьких окупантів у себе вдома і не бажаючи наражати на небезпечальності становищі: удень — звичайна, на очах у всіх, праця в по-

Криївка, бойка, схрон... Мало хто з сучасних юнаків вживає цих визначень, а тим більше, достосовує їх до власної особи. Навіть у нинішньому Українському війську досвід діяльності бойок із застосуванням схронів не є предметом практичного засвоєння.

А шкода, бо цей досвід, чого доброго, може ще стати у нагоді в Україні, так само, як був широко ви-

РЕТРОСПЕКТИВА І ПЕРСПЕКТИВА СХРОНУ

Підземний бункер-шпиталь на горі Хрещатій. Збудований чотою Юрія Борця-Чумака 1946 року

наприкінці 1945 року приймає рішення про масове будівництво схронів.

Якщо **криївка** (від слів *укритися, сховатися*) влаштовувалася як тимчасове укриття, переважно на поверхні, то **схрон** мав знаходитися під поверхнею землі і використовувався як місце тривалого, стаціонарного розташування підрозділів, штабів, госпіталів, друкарень тощо. **Схрони** — це свідчення і форма боротьби титульної Нації проти чужоземних загарбників, окупантів. **Схрони** — це, значною мірою, символ Нації, переконливий до-

каз її нескореності, самовідданості, високого рівня організованості і дисципліни в лавах ОУН-УПА.

Невеликі **схрони** (найчастіше — для бойок, зв'язкових, розміщення провіанту і амуніції) звичайно являли

Чумак же далі роздумував над тим, що має сказати воякам. Багато з них уже мали за собою чотири роки служби в УПА, і підхід до них, як до новаків, був би помилковим, а то й неправильним.

Про ідею говорити їм немає потреби, бо це такі хлопці, котрі у разі поранення дострілять себе, щоб не потрапити до рук ворога й під тортурами не зрадити друзів.

...Маючи практику в будівництві бункерів, а до того перебуваючи раніше в підземному шпиталі, Чумак хотів спорудити цей шпиталь якнайвишідніше (...) Тут можна було розмістити людей. Під цим оглядом (...) терен сотні Громенка мав куди краще забезпечення, бо посідав десятки готових бункерів.

Борець Юрій. У вирі боротьби. — К.: Наукова думка, 1993. — С. 128-131.

собою одноповерхові приміщення на 5-6 осіб, заглиблені на кілька метрів нижче поверхні землі. Будувалися й "двокімнатні" (інколи — глибокі двоповерхові) схрони, а також невеликі бліндажі неглибокого заглиблення на кільканадцять осіб.

Протягом 1945-1946 років у Прикарпатті і Карпатах було збудовано близько двохсот підземних схронів, а серед них і великі бункери. Прикладом зазначених може слугувати підземний бункер-шпиталь на 19 ліжок для поранених, з підсобними приміщеннями, операційною, кухнею і туалетом, водогonom і каналізацією, що його збудувала чота Юрія Борця-Чумака ранньої осені 1946 року на горі Хрещатій.

Місце для цього шпиталю було обрано командуванням після докладного аналізу тенденцій і оцінки перспектив ведення військових операцій. Гора Хрещата, що на території сучасної Польщі, в Бещадах, недалеко від місця, де сходяться кордони України, Польщі і Словаччини. Її висота — 997 метрів. У семи кілометрах від неї — містечко Душатин на березі річки Ослави, яка впадає у повноводий Сян.

Основна проблема схронів, а особливо, бункерів — збереження конспіративності за умов переміщення людей у районі їх розташування. Маскування підходів і входу, локалізація небажаних свідків і свідчень (димів від кухні, звуків, запахів тощо), дотримання секретності під час передавання інформації — усе це вимагало не тільки організаційної вправності і дисципліни, а й відпрацювання певних навичок поведінки.

Особливих навичок вимагало користування схронами в зимовий період, коли вже випав

сніг. Проте бійці УПА настільки майстерно володіли технологією конспірації і маскування, що це давало їм можливість користуватися так званими зимовиками, тобто схронами на зимовий період, не припиняючи партизанських дій.

Ця публікація — лише невеличка данина шани сотням тисяч безіменних бійців, які свідомо віддали своє життя за волю України, воюючи в рядах Української Повстанської Армії. Їх високий патріотизм і самозречення в ім'я Бога і Української Державності є чи не єдиним прикладом масового героїзму Української Нації в ХХ столітті.

Але річ не тільки у героїзмі в минулому, варту гідного вшанування з боку вдячних нащадків. Судячи з повзучої деукраїнізації і багатоаспектної російсько-імперської експансії в Україну, тема **схрону**, очевидно, не тільки не втратила своєї актуальності, а й стає дедалі важливішою на порядку денному існування Української Держави.

Бо від того, що Москва веде "мирну", а не відкриту війну проти України, вона не перестала бути війною; загарбання, яке відбувається на наших очах, не перестало бути загарбанням, а окупаційній військи на території України не змінили своєї антиукраїнської доктрини.

Зрештою, очевидні антиукраїнські акценти у задемонстрованому 10 травня 2002 року по телеканалу "1+1" сучасному російському фільмі "Брат-2", в якому один з головних героїв називає всіх Українців бандерівцями (не в справжньому, а в лайливому московсько-імперському розумінні цього поняття) — характерне тому підтвердження.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

ДОКУМЕНТИ

...Війна провадиться в інтересах імперіалістичних хижаків, що хочуть коштом інших народів і чужих земель поширити свої впливи... Війну провадять партійні кліки за те, щоб могли вдержатися на поверхні політичного життя...

Воєнна хуртовина не минула також і українських земель. Знайшлося багато охочих "визволити" нас, або "освободити" нашу землю від її багатств. Розстрілами тисяч невинних людей, вивозами на холодні Соловки чи Сибір позначили вже на Україні своє "освободження" червоні московські імперіалісти — більшовики.

В українського селянина насильно вивирали його просянкуту кров'ю і потом землю й увесь доробок, а самого гнали на голодний пайок до колгоспу, де він не був уже вільним господарем, а лише рабом-невільником під нагаєм посіпаки.

...Московський імперіаліст, незважаючи ні на що, не хоче розлучитися з думкою про панування над Україною. Кровожерний сатрап Сталін висилає на наші землі

ХТО МИ І ЧОГО ХОЧЕМО

банди грабіжників, бандитів. І останню одежину, останній шматок хліба, що наш селянин заховав собі перед окупантськими бандами Гітлера, забирають "герої" — "червоні партизани". Вони ще мають відвагу називати себе "народними месниками"! Щоправда, мстяться вони, але не за кривди нашого народу, тільки над нашим народом...

Вроджена ненависть Москви до України каже москалям мститися над нашим народом за їхній нижчий культурний і духовний рівень. Бо таке обходження можна було побачити лише у напівдиких, здеморалізованих племен азійських кочовиків. Червоні бандити своїми "подвигами" тільки наражають населення на помсту з боку німців, але в жодному разі його не боронять. Вони нищать кращих синів України — самостійників.

...Гітлер і Сталін дуже добре зрозуміли, що не зможуть вдержатися на Україні, поки не злікві-

дують останнього свідомого українця — самостійника.

...Ми боремося за визволення нашого народу й тому наша війна є священна. Ми не бандити, не диверсанти, як це нам закидають німці й більшовики з їх завушниками. Ми боремося на рідній землі і в обороні прав нашого народу. Ми несемо високо Прапор Самостійної Соборної Української Держави. З усіма безхребетниками і прихвостнями московського або німецького імперіалізму нам не по дорозі.

Досить неволі! Досить знущання і наруги! Годі вже терпіти! **ХОЧЕМО ЖИТИ ВІЛЬНО!**

Хочемо вільної, ні від кого не залежної, Української Держави.

Хочемо самі дбати про своє життя, про свою землю і про свої порядки.

Хочемо, щоб український народ був господарем, а не наймитом на своїй землі...

З відозви штабу групи "Озе-

ро" УПА до українського населення із закликом до боротьби проти окупантів за українську державу. Травень, 1943 р.

ДІІ ВІДДІЛУ УПА
загону "02" — групи "Озеро" в районах Житомирської області (фрагмент звіту від 27 грудня 1943 р.)

...Стан Червоної Армії. Совітська армія здеморалізована, голодна, обдєрта до краю. Бійці і командири міняють все на горілку. Були часті випадки, що за горілку молоді хлопці діставали гранати, кріси і інші виряд. Командний склад переважно зложений з москалів. Вони в жажливий спосіб поведуться з рядовиками, що бійці падали з утоми, а командири купали їх ногами і казали: "Должен ити без никаких разговоров".

Після заняття терену на чет-

вертий день переводять мобілізацію від 16 до 55 років. Залишають тільки калік. Після переслухання мобілізованих у відділі НКВС відсилають їх на передову. Москалі говорять: "Довольно ми уже намучились за вашу Україну, ви жили два года спокойно, а тепер довольно з вас. Ви должны ити на передовую фронта, чтобы испулить долг, наложенный на нас Советским Союзом".

...Населення незадоволене більшовицькою дійсністю. Воліли б навіть, щоб були німці, як червоні. Невдоволення це основане на тому, що більшовики зразу мобілізують чоловіків на фронт, а в їхніх жінок забирають всі запаси та худобу, яку придбали на зиму. Червоні на постійно забирають усе, говорять: "Ми воюемо, нам усе можна".

*** Літопис УПА**, Нова серія, Том 2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943-1944. Документи і матеріали, НАН України та ін., Київ-Торонто, 1999, с. 577-579, 650-652.

УКРАЇНА НАДИХАЛА РОДИНУ РЕРІХІВ НА ПОШУКИ ВЕЛИКОГО ІНДІЙСЬКОГО ШЛЯХУ...

Про Центрально-Азійську експедицію родини Реріхів написано чимало. І, як це буває із висвітленням неординарних подій, у потоці інформації знаходить собі місце (далеко не останнє) і бурхлива фантазія, і відверта брехня. Чомусь найзавзятішими виявляються саме ті, хто найменше обізнаний із першоджерелами. Але краще раз побачити, ніж десять разів почути. Кияни і гості столиці мають

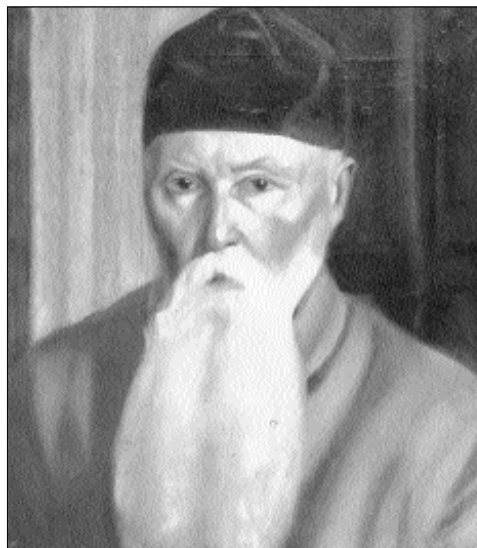
У Київському музеї російського мистецтва зусиллями Українського Реріхівського товариства розгорнуто виставку "Від Гімалаїв — Україні", присвячену 100-річчю від дня народження Юрія Реріха. Її експозиція органічно поєднала речі з трьох музеїв — одного московського і двох київських. Це, передусім, 60 картин Миколи Реріха із серії "Гімалаї" (1937 — 1947 рр.), виконаних темперою на картоні, і 10

Миколи Реріха — два з них ("Чаклуни" (1905) і "Святий Микола" (1916)) із фондів Київського музею російського мистецтва. Інших дві роботи — з приватної колекції Олени Ступіної. Архівні фото з приватних колекцій та зі збірки Українського Реріхівського товариства повідають про життєвий шлях Юрія Реріха і про суворі будні Центрально-Азійської експедиції (1925-1928).

Експедиція мала комплексний характер і охоплювала собою філософію, мистецтвознавство, історію, етнологію, фольклористику, лінгвістику, медицину. Її організатори ставили задачу дослідити шляхи великого переселення народів і "створити живописну панораму народів і земель Центральної Азії", а також — здобути досвід практичного діалогу носіїв слов'янської культурної традиції із носіями культурних традицій Сходу, особливо, — представниками індійської духовної традиції. Одним із результатів цього, чи не наймасштабнішого для XX ст., проекту в галузі гуманітарних наук стало створення в долині Кулу Інституту гімалайських досліджень, незмінним директором якого був Юрій Миколайович Реріх. Цей заклад, створений Реріхами як міжнародна науково-дослідна станція, зосередив у собі зібрані під час експедиції колекції і продовжив дослідження, розпочаті на її маршруті. В Інституті провадилося вивчення рекреаційних умов високогір'я, працювала біохімічна лабораторія, де розроблялися методи запобігання раковим захворюванням.

Безпосередньо пройшовши шляхами великих етно-історичних міграцій, маючи величезний досвід порівняльної культурології, Юрій Реріх мав усі підстави стверджувати, що "ідеї культури, проголошені в одній частині світу, нерідко з однаковим ентузіазмом сприймалися в іншій досить віддаленій частині світу. Це велике взаємостяжіння ідей, які мандрують дорогами, що з'єднують нації, не знає такого явища як "бар'єр" між Сходом і Заходом".

Цілісна концепція культури, сформульована в спадщині родини Реріхів, розкриває проблему Схід-Захід як гармонію протилеж-

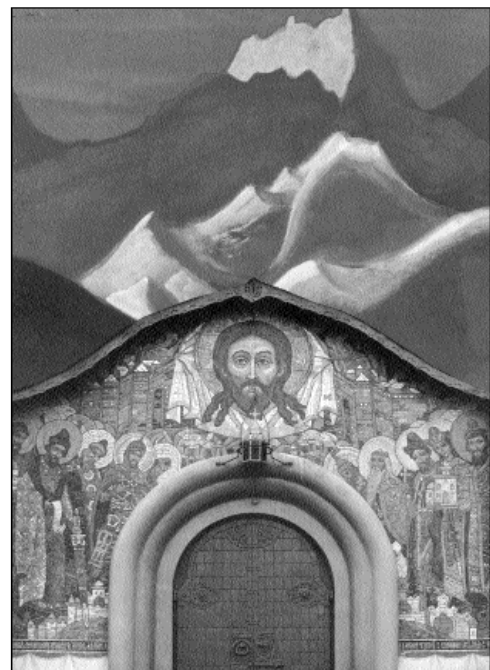

С. М. Реріх "Портрет М. К. Реріха"

ностей, де обидва первні світової історії доповнюють одне одне і вивільняють дорогу до природного синтезу. Тим самим означається шлях подолання глобальної кризи, породженої порушенням рівноваги між Сходом і Заходом і наступним домінуванням техногенної цивілізації, особливо актуальний для України, культура якої формувалась у нерозривній взаємодії з обома історичними епіцентрами. Для нас також є важливим і знаменним те, що Україна, — уособлена для Миколи Реріха біблійною енергією Шевченкового слова, вільним духом героїчного епосу, романтикою легенд про заховані скарби і магнетичним тяжінням степового простору, всіяного курганами, — насаждала митця на пошуки великого Індійського шляху.

1896 року Реріх відвідує Київ. Його пам'ять назавжди збереже соковитість барв ярмарку на Подолі, могутню пластику київських круч, тихе світло стародавніх фресок і осяйну мозаїчну Оранту — Непорушну Стіну Святої Софії. Монументальні рішення часів Володимира Святого і Ярослава Мудрого згодом озвучуться в його пошуках великого стилю і у власних мозаїчних композиціях. Уже в далеких Гімалаях, наприкінці земного шляху, він запише у своїх "Аркушах щоденника": "Україні — любов і привіт. Від Гімалаїв сердечний привіт".

Микола СКИБА

"Спас Нерукотворний та князі святі". Мозаїка. Спільна робота М. К. Реріха з архітектором О. В. Щусевим

робіт його старшого сина Святослава Реріха зі збірки Міжнародного Центру-Музею імені М. К. Реріха (м. Москва). Із фондів Музею мистецтв ім. Богдана і Варвари Ханенків представлено добірку тибетського релігійного живопису і скульптури. Чотири полотна репрезентують дореволюційний період творчості

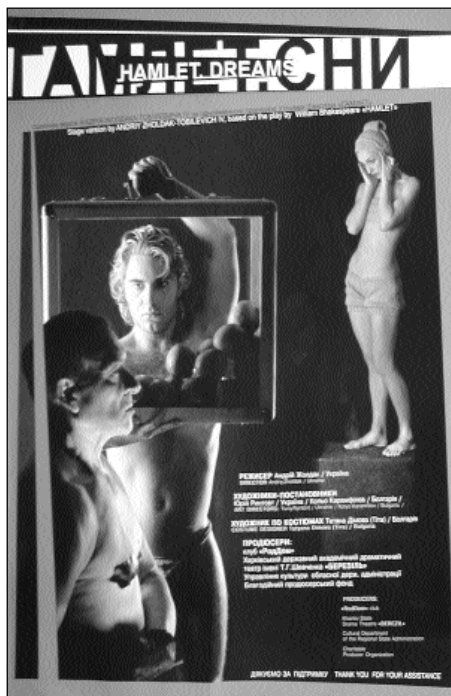
ПЕРЕКИСЛИЙ КАПУСНЯК ВІД ЖОЛДАКА...

Ви ніколи не були в божевільні. А хочеться знати, як воно там? Зафіксувати весь її страшний антураж. Аби зніщати запам'ятала мить "шизи" і параної. Такої далекої і чужої. Не вашої. Аби серце потішилось і заспокоїлось. Воно ж бо здорове. Чітко й ритмічно проштовхує кров по артеріях. Пестить-годує мозок. Він відповідає взаємністю. Не казиться, не вередує. Не те що "підірка" Андрія Жолдака-Тобілевича. Її мордують кошмари. Немов списані з "Капрічос" Гойї або з "Психоделічної атаки блакитних кроликів" Олега Голосія. П'яно і чорнотворно сублімуються в "Сні". Їх переповідає Андрій Кравчук. Чорний Гамлет. Чому Кравчук, чому "чорний"? Тому, що "психоделічна атака блакитних кроликів". Крапка...

"Білий", "червоний", "чорний". Он він який, цей Гамлет. Багатоликий. Від Шекспіра до Подерв'янського якихось п'ять століть. А скільки рефлексій і зчитувань, метаморфоз і паразитування. Кон'юнктурних конвульсій... До слова, Андрій Кравчук — навіть дуже "нічогенський" на сцені. (Даремно іронізували "язви" пера і рецензії). Чи не найсвітліша пляма в "психоделічній" темряві "Снів". Йому не під силу грати стражденця-анге-

У театрі ім. Франка — прем'єра. Під шумок закриття сезону режисеру Андрію Жолдаку заблаглося відправити глядача "в глибокий нокаут". Його скандальний "Гамлет" — "чорний". Афро-американська колористика тут ні до чого. Планується Гамлет "білий" і "червоний". З постановками в Росії та Франції.

ла. Занадто любить себе, своє пещене тіло. Нехай "відпущоване" золотавою пудрою, але атлетичне, красиве. В тонюсенькім, крихітнім "бікіні" впродовж трьох божевільних дій. Солодкий "зефірчик" для хтивих пристарілих дів... Так "любо" йому з'являється на сцені. По-справжньому, без кокетства. (Тоді як Офелія-Спесівцева "паше", як віл. "Відпрацює"). Мимоволі тим "любо" переймається і глядач. Прощає Гамлету, що він Кравчук. Що "нічийного роду", "солдат кохання", "циплянок жарений". Умиряється глядач, заспокоюється. Від амуроподібного Андрійка ідуть такі лагідні,

золотаві флюїди, що мимоволі хочеться його приголубити. Не плач, дитя, не рефлексуй. Тобі не личить.

Решта — в'язке картате шоу. Попсовий балаган. Студентський "капусняк". "По-модньому" —

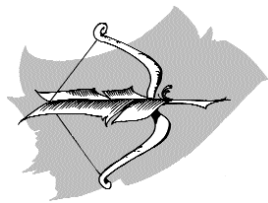
ПРЕМ'ЄРА

"перформенс"... Голі "баби", бюстгалтери, кальсони, пір'я, кров, молоко, трупики общипаних кур. І все-то те пишчить, верещить, волає, трясє жирними тілесами. "Палата номер шість". Або асоціативне продовження — самоповтор недавньої прем'єри "Одруження" за М. Гоголем. Ті ж валязи, ті ж кальсони. От лише імітація міньєту замість попередньої імітації коїтусу. "Ноу хау". Афектний вибрик у мізках генія.

Зрештою, не займатимусь дешевим пуританством. Театралізована "оргія" жолдаківських "українськостанських підданих" не дратує. Багато галасу з нічого, з порожнечі. А ще прихована авторська наживка-діагноз: натовпе, я чхав на тебе. Дивися, який ти насправді. Хтивий, брудний, затрусений. Ні честі, ні любові.

Уляна ГЛІБЧУК

Оксана ЦЕАЦУРА

Бачила я його востаннє, коли мені було одинадцять. Але все, що пов'язане з братом, пам'ятаю до найменших дрібниць. І, здається, розповідати про нього можу нескінченно, згадуючи наше життя день за днем.

Віктор Цимбал народився 29 квітня 1902 року в селі Ступична Звенигородського повіту Київської губернії. Батьки — молоді вчителі, Іван Федорович Цимбал з Черкас і Лідія Йосипівна (з роду Волошиних) з містечка Сміла на Черкащині. Це була чесна, порядна українська родина, українська не лише за походженням, а й за глибокими переконаннями.

Ідеальне подружжя поєднували щире кохання, глибока взаємна довіра і повага, а відзначали дивовижна чесність, висока освіченість та інтелігентність. І, звичайно ж, безмежна любов до України, безкорисливе служіння рідному народові. Вони не присягалися Батьківщині у любові й вірності, а просто у поті чола працювали для неї, зазнаючи переслідувань від усіх режимів і не знаючи, що таке достаток і добробут. Тато часто повторював: "Для України треба віддавати все, що маєш, і робити все, що потрібно їй".

Так і виховували вони дітей, котрих у родині було четверо. Віктор — первісток. І все найкраще, що батьки мали у своїх душах, вони намагалися вкласти в цю дитину. Дітей виховували власним прикладом, створивши в сім'ї атмосферу доброзичливості, взаємної пошани і любові, в якій не було місця сваркам, неправді, непорозумінням. Тут побутувала рідна українська мова й майже щодня співали українських пісень. У всіх — батьків і дітей — були гарні голоси, і вдома виник своєрідний домашній ансамбль.

А як впливало оточення на маленького Віктора! Спершу чарівне, поетичне село Ступична. А згодом — одинадцять років на київському Подолі з його неперевершеною романтикою, екзотикою, ба, навіть, якоюсь містикою. Це справжнє диво, яке подарувала доля обдарованому хлопчикові, його чутливій душі. Великі й малі церкви, собори, храми, монастирі, каплиці, щоденні симфонії дзвонів. Блискуче дійство Контрактових ярмарків, яке починалося відразу ж за порогом будинку. Все це накопичувалося у вразливій юній душі, заклало основи для його майбутніх творів.

З раннього дитинства виявилась непересічність його особистості. Віктор був від природи щедро, всебічно обдарований, дивовижно цілеспрямований і працьовитий. А над усім домінував потяг і хист до малювання. Свою першу "картину" він створив у два роки, перемалювавши вугіллям на сніжно-білу пошивку лева з килима, що висів над ліжком. Мама згадувала, що цей хижак вийшов напрочуд схожий — з гривою і китицями на вухах і хвості. Досить було дати малому Вікторові аркуш паперу і олівець — і за ним не треба було доглядати: він забував про все і годинами міг сидіти й малювати.

Життя родини складалося нелегко. Віктор завжди болюче згадував про те, як чотирирічним хлопчиком іздив з мамою у Острозьку в'язницю до тата, якого заа-

рештували за активну просвітницьку роботу на селі і недільні школи для дорослих. А далі — поневіряння, пошуки роботи, поки, нарешті, батькові не пощастило влаштуватися на київський єпархіальний свічковий заводик на Подолі.

Добрий і м'який від природи, Віктор ніколи не був схильний до насильницьких дій. Та коли Україні, яка вперше після сторіч неволі зітхнула на повні груди, почала загрожувати страшна, кривава сила, він довго не вагався. Разом з іншими учнями Другої української гімназії записався до студентського куреня, що згодом поліг у трагічному бою під Крутами, захищаючи Київ від більшовицької навали. А Віктор не загинув лише тому, що батько силоміць затримав удома малолітнього сина-шестикласника і не пустив на вірну смерть. Ця подія потрясла всю українську інтелігенцію, а в душі Віктора залишилася пекучу рану на все життя. Після цього він ще продовжував навчання у гімназії, відвідував вечірні курси професора В. Менка в Київській мистецькій школі, допомагав батькам-учителям, які були ак-

тивними організаторами й учасниками створення української національної школи.

Та тривало це недовго. Події, що відбувалися в Україні, відсунули на деякий час мистецтво на другий план. Віктор стає до лав української армії, бере участь у боях аж до 1920 року, разом з рештками армії опиняється у таборі для інтернованих осіб у Польщі. 1923 року нелегально переходить чехословацький кордон і опиняється у Празі, де одночасно вступає до Вищої мистецько-промислової школи та до Української студії пластичного мистецтва. Вчиться з жадобою, натхненням і невдовзі досягає великих успіхів. Його вважають одним з найкращих студентів. Створені ним монументальні полотна "Доісторичний період", "Первісна людина" високо оцінюють фахівці, а дипломну картину "Адам і Єва, що вигнані з раю", преміюють додатковою стипендією на місячну творчу подорож до Італії. Отже, здійснилась давня Вікторова мрія відвідати чудову країну-музей. Надсилаючи з Італії листівки додому, він ділиться незабутніми враженнями.

Широковідомим Віктор стає в 1925 році. Чехословацький уряд оголосив престижний конкурс на графічний портрет історика Франтішека Палацького, в якому взяли участь близько ста найкращих художників Чехословаччини, а першу премію отримав... невідомий двадцятирічний студент Вищої мистецько-промислової школи, українець-емігрант Віктор Цимбал!!!

Після цього його визнають у мистецьких колах. Він працює у львівському видавництві "Світ дитини". Перед ним — прекрасні перспективи. А тим часом в Україні все більше розкручувався маховик шаленого сталінського терору. І чим більше він набирив обертів, то довгими ставали журавлині ключі емігрантів за океан, що тікали від довгих рук ГПУ. Серед них був і Віктор Цимбал. Страшне враження справило на Віктора вбивство Симона Петлюри, улюбленцем якого він був свого часу.

Цієї весни минуло сто років від народження видатного художника ХХ сторіччя Віктора Цимбала. Вечір пам'яті, організований Музеєм історії Києва та Музеєм шістдесятників, став першим привселюдним словом про нього в Україні. Автор пропонованих спогадів — Тетяна Цимбал, сестра художника, актриса, шістдесятниця, яка багато зусиль доклала до збереження пам'яті про брата, а передала її для публікації племінниця художника, Вікторія Цимбал.

Знайомлячи читачів із життєвим та творчим шляхом художника, наголошуємо, що саме Віктор Цимбал разом із дружиною Тетя-

ГЕРОЇЧНИЙ ТАЛАНТ

У жовтні 1928 року він емігрує до Аргентини. Буенос-Айрес зустрів митця прихильно. Для заробітку спробував працювати графіком у рекламному агентстві й дуже швидко досяг величезних успіхів і авторитету. На замовлення уряду він проектує гроші, марки, герби, документи, а також виконує величезну кількість рекламної графіки для найповажніших фірм і банків усіх країн Південної Америки, а також Англії, Німеччини, Бельгії тощо. Тут він був поза конкуренцією. "Взагалі, як графік, Віктор Цимбал — це унікальне явище, що майже не має рівних у світовому мистецтві" (І. Кейван). Кожна його рекламна робота була маленьким шедевром.

Рекламна графіка, хоч і добре оплачувалась, забирала у Віктора надто багато часу і сил, але він не вважав за можливе ані відмовитись од цієї роботи, ані бодай зменшити її обсяг, — і не заради особистого збагачення, бо ніколи не був грошолобом. Весь свій вільний час і значні кошти Віктор віддавав громадській та меценатській діяльності в українській діаспорі Аргентини. І, певна річ, писав картини. Залишивши Україну юнаком, він назавжди залишився не лише патріотом рідної землі, а й глибоко національним митцем. Віктор знав, у яку руїну перетворив новий лад Україну, його пекли й мучили болі спотвореної, сплюндрованої землі. І у своїх картинах митець відтворював духовний світ, давні традиції, історію й релігію Батьківщини. З великою любов'ю змальовував рідний Київ, в якому минули його дитячі та юнацькі роки. Це — "Софійські бані", "Веселка над Києвом", "Золоті ворота", "Горб Перуна", "Кам'яна баба" тощо. Глибоко зворушують картини релігійної тематики: "Творець", "Св. Михайло", "Охтирський хрест", "Непорочна", "Оранта", "Богоматір Північного сяйва", "Христос у пустелі", "Молитва" та ін.

Однією з вершин творчості В. Цимбала є картина "1933 рік (Голод)", що вражає своєю трагічністю. Виснажена до краю — самі кістки, обтяжені шкірою — мати, в жахливому розпачі притискаючи мертву дитину до грудей, летить між хмар і зірок до Бога зі скаргою на катів-нелюдів. Цей шедевр могла створити лише людина, якій тяжко боліли пекельні страждання рідного народу. А беручи до уваги, що створено картину в 1933—1934 роки, саме тоді, коли від усього світу приховувався страшний

злочин проти українського народу, її можна назвати громадянським подвигом митця. 1936 року це полотно привернуло загальну увагу на першій персональній, дуже успішній виставці В. Цимбала в Буенос-Айресі. Байдужих людей біля неї не було.

Відомо, що цей твір збирав коло себе юрби глядачів, у тому числі й комуністів, які проти нього протестували і в дискусіях із журналістами неодноразово вчиняли навіть бійки. Тим часом ця картина не має, об'єктивно кажучи, політичного змісту, а радше моральний, проте він волав так голосно, що став гостро актуальним, а разом з тим і політичним.

Так склалося, що понад 33 роки, переважно більшість свого творчого життя, Віктор прожив у Аргентині, відірваний од великих осередків культури Європи та Північної Америки. Тому його творчість тривалий час була маловідомою у широких мистецьких колах світу. А в Південній Америці він був дуже популярний. Участь у кількох виставках рекламної графіки принесла йому, окрім інших відзнак, шість золотих медалей і славу кращого графіка Південної Америки. Окрім цього, декілька персональних виставок у Буенос-Айресі теж мали великий успіх.

Люц Феррандо

У кінці 50-х років — зі зміною політичного клімату в Аргентині — багато українців почали переїздити до США і Канади. 1960 року переїхало до Нью-Йорка і подружжя Цимбалів. Українська громада щиро вітала видатного митця. Популяризації його творчості сприяли персональні виставки та участь в експозиціях Об'єднання митців українців в Америці. Але й тут Віктор мусив працювати для заробітку як графік, мріючи про той час, коли зможе, нарешті, працювати "для себе". Та, на жаль, тяжка недуга не дала здійснитися його планам, — 28 травня 1968 року його не стало. Похований Віктор Цимбал на українському православному цвинтарі Св. Андрія у Бавнд-Бруку. На його могилі стоїть простий козацький хрест із граніту, зроблений за проектом самого митця.

• Тетяна ЦИМБАЛ

1933 рік (Голод)

Фото О. Кутлякметова

ДИНАМІКА, МОДЕРН І ГНУЧКІСТЬ ГРИ...

«СПОКУСА ДЖУЛЬЕТТИ — СПОКУТА РОМЕО». СУЧАСНА ІСТОРІЯ

Офіційно в Україні — близько 100 тисяч “невиліковних наркоманів”, неофіційно — набагато більше, очевидно. За сьогоднішньої тенденції зростання наркозалежних — медики прогнозують пік сплеску наркоманії у 2007 році — уже близько 600 тисяч офіційних наркоманів. А це, кажуть, — “вимирання нації”, кажуть — “щось треба робити”.

“Спокуса Джульетти — спокута Ромео”. Сучасна історія. Молодіжна театральна вистава про життя наркоманів. Утім, у головній ролі — смерть. Григорій Кац, автор однойменної п’єси, опановував сленг, як і всю “натуру життя” героїв, за класичним методом — у середовищі. Зрештою, уся “натура” відійшла, зупинившись на модерній оригінальній драматичній формі Раїси Камінської (співавтора п’єси) та сценічній версії молодого режисера Євгена Курмана в жанрі “перформенсу”. Молодий, але вже відзначений “Пекторалію-2000” режисер ще більше розвантажив соціальну драму, створивши таке собі музично-метафоричне видовище. На щастя, серйозність ідеї не зробила з вистави нудну просвітницьку лекцію.

Глядач атакується музикою: вчуваються сучасні протестні віяння альтернативи, відлуння готичного року, упорядкований ритм осучасненої класики. Музика, дія, пластика, несподівані ходи і рухи... На сцені метафоричними хвилями пролітають, наче колаж чи сюжетна паралель, різні епохи, люди і форми. Вічно закохані й живі Ромео та Джульєтта — за прозорою стіною, за масками-гримом. Вони ховають справжнє кохання, ховають від зла, героїв-наркоманів, молодих глядачів у залі, яких “приколює” усе, що відбувається на сцені. То все — ілюзія наркотиків, суєтного життя, ілюзія сучасності. Манекени з а’ля металевою спіраллю форми людського тіла — теж перші герої

світу сучасної ілюзії. Але попереду — люди, справжні люди. Молоді та нерозважні. Це — ми. Від одягу до банального життя, відтвореного з акторською вільністю та видовищністю. “Перформенс” дозволяє їм і нам трішки розслабитися; музика, метафори, аксесуари сучасності — відчуті себе на сцені чи навіть забути про неї.

Гарненька Віка (Ірма Вітовська) — звичайна школярка, “косить” під найдорослішу, найсексуальнішу жінку. “Генделик”, де заправляє Стас (Володимир Кокотунів), — ближче, ніж школа. “Алло, мамо? Північ? То я — у друзів. День народження. Сьогодні не прийду. Заспокойся, перейми в животі я ще не відчула... Пива, Стасе!” Стриптиз-танець у безлюдному “генделику”. Незнайомець. “Давай я відгадаю, як тебе звати, молодий чоловіче?” Влад (Роман Равицький) випирскує повний рот пива їй в обличчя... Далі — кохання. Новітні Ромео та Джульєтта. Влад — наркоман. Його “плющить” (публіка у захваті від українських сленго-жаргонізмів! — це ж “сталіца”). Шприц-фломастер розмальовує “уколами” руки, ноги, шию, голову, усе тіло Влада, зрештою, — і його Джульєтти... Смерть. Трохи моторошно на душі.

По перегляді молодіжної вистави “Спокуса Джульєтти — спокута Ромео” новоствореного Київського благодійного музично-драматичного театру бліц-інтерв’ю тижневику “Слово Просвіти” дає художній керівник театру й співавтор “перформенсу” Раїса Олексіївна КАМІНСЬКА.

— За півроку зробити виставу — непогано. Театр на рівні представив себе цією прем’єрою і був зареєстрований саме після народження ідеї цього творчого проекту. Оскільки приміщення свого не маємо, ставився проект на базі Театру кіноактора Національної кіностудії художніх фільмів ім. О. Довженка. З іншого боку, хочемо охопити максимум аудиторії: ставити виставу в різних столичних театрах, потім — регіональних. Окрім Ірми Вітовської, номінантки “Пекторалі-2000”, Володимира Кокотунова й Романа Равицького із Молодого театру, гру яких ми щойно бачили, у проекті задіяні ще три актори. Це — Людмила Загорська та Анатолій Сомих із ТЮГу, Сергій Петько з Театру драми та комедії.

— Раїсо Олексіївно, чому проект не є комерційним?

— Це виходить з його ідеї, соціальної, навіть громадянської. Актори, як і ми, працюють на ентузіазмі, тому залежність від спонсора

кількох столичних шкіл побачили виставу (очевидно, безкоштовно для них), профінансував Анатолій Карпенко, президент фонду “Дзвін надії”, — запросили школярів Деснянського району, те ж саме — Дмитро Григорак (настоятель Свято-Троїцької церкви), генеральний директор Держзідприємства “Преса” Валерій Герасименко. Валерій Бедний (адміністрація столиці) й дирекція “Укрпошти”... Часом адміністрація навчального закладу оплачує частину витрат, і студенти купують квитки за зниженими цінами (як медичний коледж). Гроші на соціальних проектах сьогодні не заробиш.

— Як Ви оцінюєте сьогоднішню гру акторів?

— Шість акторів творчої групи дозволяють варіювати образний малюнок героїв вистави, уявлення про них глядачів. Наш творчий колектив уже добре спрацював, й сьогоднішня гра акторів з Молодого театру — очевидно, на рівні.

Багато що обумовлює аудиторія. Актори сприймають її відчуття, реакцію, відповідно пристосовуючись. Якщо на ранковому показі були 12-річні діти — актори грали спокійніше, із меншою внутрішньою напругою. Бо дуже важка тема, і додатково навантажувати дітей непотрібно. Так само і ця постановка: ми бачили навіть певну фривольність, легковажність, підкреслену спрощеність виконання, аби виділити зміст.

Взагалі попередньо ми проводили “обкатку” вистави на різні вікові групи. У дітей середніх і старших класів, як і в уже сформованої молоді, сприймання абсо-

лютно відрізняється. Відповідно — гнучкість гри і мети постановки. Для старших — надзвичайна серйозність, естетика і художність, глибинність гри. Актори тут уже працюють на психофізику.

Дітей треба захопити дією, динамікою, модерном; яскравим має бути перший план вистави. Тому грою повністю задоволена. Якби ж Ірма Вітовська показала смерть у глибині, із усією психофізикою ролі, — діти б рефлексивно відкинули цей жах разом зі змістом. Актори у нас — професіонали.

— “Перформенс” із флوماстерами замість шприців — теж реакція на рівень публіки?

— Коли працювали над цією виставою, ходили у середовище дії (до наркоманів) і до спеціалістів, які працюють у цій сфері (зокрема, до головного нарколога міста). Хотіли спочатку поставити виставу дуже натуралістичну, в умовно класичному стилі: як вони колються, як страждають, як шукають той “кайф”, як знаходять і не знаходять. Але усе це ми, зрештою, відкинули. Завжди у цьому контексті згадує Євгенію Мірошніченко, яка працювала над роллю божевільної в опері, теж їздила у божевільню, вивчала, спостерігала, жила там... — а показала на сцені зовсім інше. Бо театр має свої засоби вираження думок, дій, ідей. А це ж — молодь. Не говорячи вже про запобіжний елемент: якщо бачимо реальні методи і засоби наркоманів, то якась психіка сприймає це за науку, й може використати у житті.

ОСВІТА

“Час розправи все ближче і ближче” — думаєш собі, прочитуючи купу рекламних буклетів і не знаходячи нічого путнього. У більшості теперішніх вищих навчальних закладів навчання платне, а якщо хочеш спробувати вступити на бюджет, то все одно доведеться заплатити так званий “добровільний внесок”. Доведеться шукати багато родича, який зміг би допомогти вийти на вузьку стежину, що зветься широкою дорогою в світ. Звичайно, якщо не в змозі допомогти батьки... Багато хто скаже, що має клепки в голові, і навіть отримав “звання” медаліста (й саму медаль, очевидно). Проте за моїм невеличким опитуванням, проведеним серед студентів І курсів, висновок можна було зробити один: медаліст чи ні — а “добровільний внесок” — уже усталений атрибут вступу. Ось тут тобі і знання, і людська гідність, і віра в світле майбутнє...

А може, нарешті, все навчання у вищих навчальних закладах зробити платним? По-перше, епідемія хабарництва спаде. До того ж, кошти за навчання підуть як на потреби самого університету, так і на збільшення зарплатні лекторам. З іншого боку, є зрозумілою неспроможність багатьох батьків і самих молодих людей забезпечувати собі платну освіту. Зрештою, як підлітки сьогодні можуть заробити? Цілий день перемивати автомобілі або ж роздавати на вулицях буклети з рекламою, ось і все. Студенту такі пропозиції не підходять — часу не буде вистачати, та й мізерний підробіток...

Юлія СОЛОДЮК

ШИКУЙСЯ В КОГОРТУ, АБІТУРІЄНТЕ!

Близько мільйона школярів перетворюються на єдине бажання — завоювати такий анекдотичний і водночас елітний статус студента. Тож усі думки молоді — куди, як і навіщо вступати? Що сьогодні може дати і гарантує молодій людині вища освіта?

“Вузи відірвалися од науки і не продукують нових знань... Із системи вищої освіти за минулий рік пішло 200 професорів і 600 доцентів”, — констатує директор соціальних програм Центру імені Разумкова Людмила Шангіна. Є, звичайно, і більш оптимістичні оцінки, та й попит на нашу вищу освіту у світі не зменшується. В Україні — тим паче: у 2001–2002 навчальному році було 860 тисяч вступників-абітурієнтів (із них 588 тисяч — у вузи третього і четвертого рівня акредитації — інститути, університети, академії, деякі коледжі), вступило ж загалом 68% усіх бажаних (387 тисяч — у вузи вищих рівнів акредитації). За державним рахунком минулого року здобули право навчатися у державних вузах 45% вступників (десь 240 тисяч студентів вузів

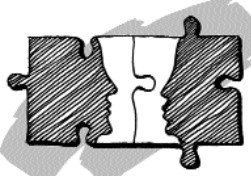
усіх рівнів акредитації), у приватних — близько 4% студентів.

Чимало роль у розвитку нашої вищої освіти надають прийнятому 17 січня 2002 року Верховною Радою і нещодавно підписаному Президентом Законом України “Про вищу освіту”. Він названий “одним із найважливіших соціальних законів України”, “результатом політичних та економічних погоджень усіх рівнів нашого суспільства”. Найбільше досягнення, за твердженням депутатів, — пункт 6 статті 64: розмір плати за навчання визначається в гривнях на весь термін навчання, тобто не може змінюватися під час навчання. З іншого боку, керівництво вузів і чимало вищих посадовців Міністерства освіти і науки України вважають цей пункт нездоровим втручанням держави у ринкові умови здобуття і використання вищої освіти, вимагаючи його скасувати. Ще одним важливим аспектом Закону є зарплата викладачів: для педагогів вузів першого і другого рівня акредитації (технікуми, коледжі, училища тощо) — на рівні середньої зарплати у промис-

ловості, у вузах третього і четвертого рівнів акредитації — як подвійна середня зарплата у промисловості. Однак заплановане “заохочення” викладацького складу вузів (враховуючи, що середня зарплата у промисловості на кінець поточного року складає 468,51 грн.), бачиться, передусім, якщо не популістським кроком, то — далекою перспективою. Справжню зарплату викладача визначатиме, як і в минулому, Закон “Про Державний бюджет України”, тобто економічний розвиток і пріоритети країни.

У наступному числі “Слова Просвіти” читайте інтерв’ю із заступником державного секретаря Міністерства освіти і науки України Михайлом Степком, де ми з’ясуємо реальні студентські права та обов’язки сьогодні, оцінюємо рівень вищої освіти в Україні, говоримо про все, що цікавить абітурієнта, студента, викладача вузу, усіх, хто живе у цій країні.

• Сторінку підготував Олександр СОЛОНЕЦЬ

Що таке професійна журналістика? Може, та, що робиться з чесними намірами, ґрунтується на фактах, прагне до пошуку правди? Тому, як пише в Інтернеті “Телекритика”: “...тільки професійна журналістика, яка дотримується принципів професійної етики, дає нам те, що не купується і не продається — незаплямовану репутацію”? Як на мене — золоті слова. А от чи завжди люди, що вважають себе журналістами, дотримуються цих принципів професіональності?

Переглядаючи періодику, я звернула увагу на публікацію від 3 червня в газеті “Сьогодні” “Солдати четвертого рейху люблять свою Україну”. Дивлюся початок — ага, думаю, цікаво — це ж про скінхедів. Правда, незрозуміло, коли це скінхеди, що і слова українською з ляку не вимовляють, встигли полюбити Україну. Може, я чогось не знаю. Прочитаю, думаю, дізнаюся детальніше про ці молодіжні банди. Адже багато моїх знайомих хлопців постраждали від “скінів” — бо мали занадто інтелегентний вигляд і були не так одягнені. А мій двоюрідний брат-школяр через те, що мав сережку, був ними побитий так, що дивом залишився живий і до цього часу має проблеми з травмованими нирками... Отож, читаю статтю, намагаюся дійти пуття. Так, б’ють, кого?.. Ага, арабів, негрів, осіб неслов’янської національності... Дивно, а я знаю, що кийські “скіни” б’ють тих, хто, на їх думку, неформали, хіпі. Б’ють за сережки, довге волосся чи широкі штани.

Читаю далі. Про скінхедів — це тільки початочки. Авторці та авторів статті — Ользі Гук з Юрієм Омелянцем здалося замало лякати тільки “визнанням на державному рівні антисемітизму та расизму” в Україні. Щоб остаточно намалювати портрет коричневої України, яка відроджує фашизм, далі в статті жваве журналістське двійнятко перейшло до більш знайомої у колишні часи теми — до жупела українського націоналізму. Але оскільки тепер націоналізм “не страшний”, то

його легко можна перейменувати у фашизм, ультраправий екстремізм. Молодіжна тема скінхедів раптом зникає, а натомість чомусь з’являються праві партії, а потім українські бой-скаутські організації — Пласт, СУМ (Спілка української молоді), “Тризуб”. Ось у них — головна небезпека для молоді! Ось де нова

Фото О. Кутляхметова

КОРИЧНЕВА ЗАГРОЗА В УКРАЇНІ — РЕАЛЬНА ЧИ НАКЛЕП?

хвиля правого екстремізму — фашизму! — стверджує соловка журналістська парочка. І це замість серйозної розмови про те, чому об’єднується в зграї українська молодь, замість запитань до професійних психологів про те, як і чому молодь і підлітки тяжіють до згуртувань, до ритуалів, до уніфікованої одяжки... Ні, замість цього ми отримали побрехеньки “без руля і без вітрил” про “нову хвилю” українського молодіжного руху. Нова хвиля? Коли Пласт іде до свого століття, а СУМу вже з п’ятдесят років?

На початку минулого століття, саме тому, що молоді потребують об’єднань, які будуть гартувати дух і тіло, що молодь і підлітки потребують романтики, наметів, форми, — саме тому були створені бой-скаутський та герл-скаутський рух. Як український варіант міжнародного скаутського руху виникає Пласт, який уплив тризуб у бой-скаутську емблему. Потім виник СУМ — Спілка української молоді. Останнім десяти-

літтям виникає “Тризуб”. Складається враження, що про національний молодіжний рух в Україні Ольга Гук і Юрій Омелянчук знають приблизно, чи точніше — нічого не знають. Що не вважає їм свої незнання оформляти у вигляді наклепів. А ось я знаю особисто і можу розповісти.

Бо чудового літа 1998 року я була в дівочому пластовому таборі, в сосновому лісі поблизу Почаєва. Пам’ятаю байдарки і спортивні змагання, вранішній підйом українського прапора (ми всі у пластових строях) і щоденні заняття. Нас вчили любити і знати природу і людину: туристичні навички, тренінги з конфліктології і протидії насильству та торгівлі людьми. А ще пам’ятаю вечірні ватри, наші пісні, ігри, розмови про Мартіна Лютера Кінга і його ідеї ненасильства, розповіді про українські обряди. Потім ми грали сценки-обряди (найсмішнішими були сценки про сучасне українське весілля)... І я не пам’ятаю,

щоб нас вчили когось ненавидіти, бити, знущатися...

У Пласті нас вчили любити і захищати, а не ненавидіти, зневажати чи знущатися!

Минулого літа я відпочивала у християнському таборі, де були діти і молоді з “Пласту” та “Тризубу”. Ми разом молилися, ходили в лісові мандри, співали українських пісень біля ватри. І от, на погляд “Сьогодні”шньої двійки, ми всі — коричнева чума, яка стоїть поряд з неофашистами...

Головним ідеологом СУМу був видатний український вчений, педагог і психолог професор Григорій Ващенко. Щоб розвивати його педагогічні ідеї, в Україні створено Педагогічне товариство імені професора Григорія Ващенка. А головним девізом сумівської молоді є “Бог і Батьківщина”.

Практично вся наша діаспора пройшла вишкіл Пласту чи СУМу. Але чомусь в Америці чи Канаді ці організації не вважали фа-

шистськими. Агов, дорогі наші брати і сестри по світу! Чого навчили вас літні таборування в українських молодечих національних організаціях? Може, того і так навчили, що діти нашої діаспори вирости і ніхто з них не стали наркоманами, повіями, злодіями, вбивцями? А навпаки, всі вивчилися і люблять свою далеку батьківщину?

Я звертаюся до нашої громади, не мовчімо, відгукнемося до газети “Сьогодні”, розкажемо про наші молодіжні національні організації, про те, що вони роблять, чого навчають наших дітей і нашу молодь. Бо такі небезпечні статті не можна пропускати. Не звертати на них уваги — “нехай зводять наклеп...”

Не будемо мовчати! Поважна газета “Сьогодні” нехай опублікує наші листи, нашу оповідь про справжнє життя української свідомої молоді!

Хто має доступ до Інтернету, порекомендую дуже цікаве і повчальне інтерв’ю з професором Киє-

ПРОФЕСІЙНА ЧЕСТЬ

во-Могилянської академії Миколою Андрійовичем Ожеваном під назвою “Медіа-тероризм: тепер і в Україні?” у Інтернет-виданні “Телекритика” (www.telekritika.kiev.ua). Професор розкриває сутність “медіа-тероризму”, інформаційного відкриття, зробленого в Америці після подій 11 вересня. Шановний професор говорить про те, що медіа-тероризм у широкому розумінні можна сприймати як зловживання медіа-комунікативними процесами задля підриву так званої знаково-символьної системи держави чи суспільства. У цьому розумінні медіа-терористом Микола Андрійович називає Олеся Бузину. Оскільки Шевченко є не просто поет, а національний символ. Замах на такий символ є актом медіа-комунікативного тероризму, тому що в даному випадку йдеться про комунікації між поколіннями, комунікації у часі. Далі професор наводить інший яскравий приклад медіа-тероризму — передачу, яка вийшла минулого року і яка очорнювала Віктора Ющенка та його дружину. “Медіа-кілерство” — ось як називає подібні передачі професор Ожеван.

Отже, тепер зрозуміло, що можна дати чітке визначення статті “Солдати четвертого рейху люблять свою Україну” — “зброя масового розбрату”. Ось який міжнародний термін таких матеріалів. Матеріалів, які малюють і перед українським загалом, і перед міжнародною спільнотою спотворений коричневий образ держави, які обливають брудом організації, що вчать любити свою батьківщину, на прапорі яких стоять слова: БОГ І УКРАЇНА!

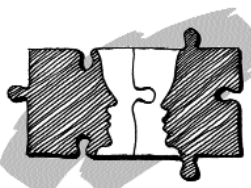
Настя БЕЗПАЛЬЧА

Фото О. Кутляхметова

ЛЕОПОЛЬД УНГЕР — ІНСПІРАТОР І КАТАЛІЗАТОР УКРАЇНСЬКОЇ СПРАВИ

ОСОБИСТОСТІ

Гасла Петлюри-Пілсудського — “За нашу і вашу свободу!” та “Без незалежної України не може бути незалежної Польщі” — зберігали свою актуальність впродовж всього XX століття, зберігають її й

Як повідомили українські ЗМІ, Конституційний Суд України на подання народних депутатів постановив: лікувальний заклад у жоден спосіб не може вимагати від хворого сплачувати вартість наданих послуг. Але те саме стверджує і ст. 49 Конституції — Основного Закону України! Та в зв'язку з тим, що фінансування лікарень украї недостатнє, хворим усе ж доводиться власноруч забезпечувати себе необхідними препаратами, медикаментами тощо. І триватиме так аж доти, доки медичні заклади не матимуть належного фінансування. Саме такого, яке б і давало їм змогу дотримуватися Закону.

Печально усвідомлювати інше: часто хворим доводиться платити не лише за ліки, але й за уважне, професійне ставлення лікаря до проблеми здоров'я пацієнта. Що гріха тайти: візит до лікаря часто розпочинається з конверта чи коробки цукерок — своєрідної перепустки до серця лікаря, його сумління. Бо коли лікар не має доброго серця і професійного сумління — під загрозою життя людини... На суд совісті

НА СУД СОВІСТІ

ПРАВО НА СПРАВЕДЛІ

16 листопада 1989 року в Києві з вини лікаря М. трагічно загинув 13-річний Саша І. Мати хлопчика марно намагалася добитися справедливості і покарати злочинця у білому халаті: знищивши журнал реєстрації хворих, лікар уникнув карної відповідальності...

“ЗВИЧАЙНЕ ХАРЧОВЕ ОТРУЄННЯ, А ВИ ПАНИКУ РОЗВОДИТЕ!”

Поговоривши зі свідками, спробуємо уявити, як розгорталася трагічна подія...

У той осінній вечір за святковим столом зібралися родина і їхні друзі та знайомі. Разом з дорослими 13-річний Сашко їв червону рибу, куплену в магазині. Близько півночі, коли гості розійшлися, хлопчику стало погано.

— Мамо, живіт болять... — простогнав він. — Мене нудить, млявість в усьому тілі...

До ранку Сашко так і не заснув, а на світанку мама хлопчика Ганна Леонідівна викликала “швидку”. Сашка і його маму відвезли в одну з київських лікарень. Чергового лікаря М. довго не могли відшукати, а хлопчику ставало дедалі гірше, і його знудило у приймальній кімнаті. Нарешті прийшов лікар М., сердитий, заспаний, почав сварити Ганну Леонідівну: — Що це він тут наробив?! Ану приберіть за ним!

— Дайте ганчірку — приберу. Але ви спочатку огляньте хлопця: він цілу ніч не спав.

— А ви мені не вказуйте, що робити! — розсердився лікар. — Я сам знаю, як мені діяти.

Поверхово оглянувши Сашку, лікар сказав: — Це не за нашим фахом. Нічого страшного! Звичайне харчове отруєння, а ви тут паніку розводите. Везіть його в інфекційну лікарню.

Підтримуючи сина, який ледве волочив ноги від слабкості, засмучена мати вийшла на вулицю.

цію.

— Синку, як ти себе почуваш? Поїдемо в інфекційну лікарню?

— Не хочу, мамо! — замотав головою Сашко. — Лікарі там, мабуть, такі ж злі як цей. Не хочу в лікарню! Поїхали додому. Мені стане легше, от побачиш!

Ганна Леонідівна взяла таксі і відвезла сина додому. Але невдовзі йому стало ще гірше, і опівдні мати знову викликала “швидку”. Майже непритомного хлопчика на ношах винесли з квартири і відвезли в реанімаційне відділення іншої лікарні. Там лікарі точно поставили діагноз — ботулізм, і хлопчику негайно ввели протиботулінічну сироватку. Але через помилку або недбалість лікаря М., який на світанку оглядав Сашку, було втрачено час, сироватку ввели із запізненням, і через кілька днів хлопчик помер, півтора місяця не доживши до свого 14-річчя...

“НЕ ЗАВАЖАЙТЕ ПРАЦЮВАТИ!”

Після поминок Ганна Леонідівна вирішила подати в суд на лікаря М. Але в лікарні, де він працював, несподівано зник журнал реєстрації хворих! Як документально довести, що саме М. першим оглянув Сашку, не розпізнавши смертельно небезпечну хворобу?

— Ви пам'ятаєте мене? — з надією звернулася Ганна Леонідівна до медсестри, яка того ранку також оглядала Сашку. — Два тижні тому на світанку “швидка” привезла до вас мого синочка! Він помер 16-го... В нього був ботулізм, а ваш черговий лікар сказав, що “нічого страшного”. Я буду в суд подавати на вашого лікаря. Але журнал реєстрації хворих кудись зник. Підтвердите на суді, що я тоді із сином зверталася до вас по допомогу?

— Жінко, що ви таке говорите?! Я вас не знаю! Я вас вперше бачу! — зробивши здивовані очі, вигукнула медсестра.

— Як? — розгубилася Ганна Леонідівна.

— Не заважайте працювати! Мене хворі чекають!

А лікар М., дізнавшись, що мати померлого хлопчика збирається подавати позов до суду, узяв довгострокову відпустку...

Минуло 13 років. Ганна Леонідівна безсило опустила руки, змирилася з долею. Лікар М. тепер має власну клініку, яку рекламують газети і телебачення. Навряд чи спало йому на думку покаятися на могилі хлопчика, якого він не врятував: жодного разу М. не подзвонив Ганні Леонідівні, не вибачився за свій гріх...

Олег ГУМЕНЮК

СМЕРТЕЛЬНА ХВОРОБА

Коментар лікаря Ірини Серебрянської:

— Ботулізм — надзвичайно небезпечна, підступна, смертельна хвороба. Виникає при вживанні в їжу продуктів, що містять отруту ботулінічних мікробів. Особливо небезпечні грибні, овочеві, фруктові консерви, риба, копчення. Ботулізм проявляється несподівано, як правило, через кілька годин після вживання отруєних продуктів. Виникає головний біль, запаморочення, слабкість, безсоння, біль у шлунку, нудота, відчуття “завмирання” серця, сухість у роті, спрага. Невдовзі порушується зір: хворі скаржаться на “туман”, “сітку”, “мушки” перед очима, предмети бачать нечітко. У хворих розширені зіниці, часто порушується дихання.

— Ірино, як урятувати хворого на ботулізм?

— Потрібна термінова госпіталізація і негайне введення протиботулінічної сироватки. Чим швидше її введуть в організм, тим більше шансів урятувати життя хворого.

— Отже, лікар М., який не зміг правильно поставити діагноз Сашку, дезорієнтував матір хлопчика і зіграв фатальну роль у його долі?

— Так. Немає сумніву, лікар винний у цій трагедії. Але, будемо об'єктивні, винна і Ганна Леонідівна. Якби вона одразу відвезла Сашку в інфекційну лікарню, можливо, хлопчину врятували б? До речі, якби мати знала ознаки ботулізму, вона діяла б більш рішуче і наполегливо і змогла б врятувати дитину...

— Ірино, як лікар, що ви скажете про морально-етичний аспект цієї трагедії?

— На жаль, в Україні ринкові відносини негативно вплинули на моральне обличчя медика. Я не хочу ображати усіх моїх колег, але серед нас чимало людей цинічних, жадібних до грошей. Для таких “лікарів” чужі страждання — лише прибутковий бізнес, засіб збагачення. Медицина в нашій країні перетворюється на замаскований рекет, коли лікарі “висмоктують” із хворого усе до копійки, діючи за принципом: хочеш лікуватися — плати, не маєш грошей — здохай! Це жорстока реальність, і корпоративні інтереси багатьох медиків значать більше, ніж абстрактні поняття “честь”, “совість”, “милосердя”. Тому довести провину лікаря дуже важко: треба діяти по “гарячих слідах”, поки не знищено докази.

У дев'яти випадках з десяти лікар, з чиєї вини загинув пацієнт, залишається безкарним...

СПРАВЕДЛИВІСТЬ КОШТУЄ ДОРОГО

Коментар полковника міліції Віталія Савінського:

— Злочини в сфері медицини завжди розкривалися дуже важко: давалася взнаки особлива специфіка цих злочинів. Щоб довести провину лікаря, слідчий та суддя повинні професійно розумітися на проблемах медицини, але чи багато в нас таких фахівців?

— Ваше ставлення до лікаря М.?

— Схоже на те, що він винний. Лікар зобов'язаний був допомогти хлопчику, але не допоміг, і це спричинило загибель дитини. Та формально лікар не винний, бо його провина судом не доведена, і зараз, через 13 років, закон безсилий покарати М. ...

— А чи взагалі це було можливо?

— Так, але матері треба було негайно написати доповідну заяву в прокуратуру. Кожний виклик “швидкої” документується, і, якби за справу узялися фахівці, провина лікаря була б доведена, незважаючи на те, що він знищив журнал реєстрації хворих. Справедливість інколи коштує дуже дорого, але кожен з нас має право на справедливість. Ганна Леонідівна, вбита горем, опустила руки і не скористалася своїм правом на справедливість. М. використав її бездіяльність у своїх інтересах, знищивши докази злочину. На жаль, ми, українці, покірні долі, занадто терплячі, і не вміємо захищати свої права. За кордоном інша ситуація. Там значна частина громадян користується медичною страховкою, має власних адвокатів. Там часто незадоволені пацієнти подають до суду на лікарів і виграють процеси. Але це відбувається там, де люди вміють захищати свої права...

СОВІСТЬ — МИСТЕЦТВО ВИМОГ ЛИБЕ

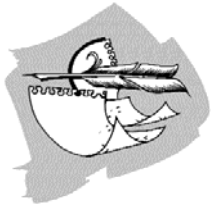
Релакція “СП”: Лікар. Здається, ця професія нікого не залишає байдужим: адже з її представниками нам доводиться постійно спілкуватися, а в якийсь момент саме медикам доводиться вирішувати кардинальні питання нашого буття. І, як правило, останнє слово залишається за лікарем у тих випадках, коли діагноз звучить майже як вирок. Йдеться про такі серйозні захворювання, як діабет, онкологія, ураження крові чи внутрішніх органів, серцево-судинні, легеневі хвороби, у боротьбі з якими медики стають тактиками і стратегами на полі битви між життям і смертю.

Звертаючись до лікарів по підтримку і допомогу, ми часто забуваємо про те, що лікар — наш сучасник, що він має такі самі недоліки, що їх маємо й ми, що він з того самого суспільства, що й ми з вами — отож, переживає ту саму скруту, що й інші люди.

Егоїзм, страх перед завтрашнім днем, у якому твій життєвий добробут не гарантується, рівень зарплат, здатний викликати безнадію і розчарування в обраній професії.

Всі ми знаємо біди наших лікарів, і все ж чекаємо від них співчуття і милосердя, допомоги і розуміння. Бо, коли не знаходимо їх, наші надії обертаються не лише розчаруваннями, а й трагедіями.

Випадок, про який на сторінках “СП” розповідає журналіст Олег Гуменюк, на щастя, не типовий. Більше того, між ним і сьогоднішнім днем — значна часова межа. Але у материнського болю не буває строку давності. І втрата кожної людини — рудець, видимий чи невидимий, на серці інших людей. Ось чому кожен, хто обрав професію лікаря, має невідлучних секундантів, що зветься Совість і Честь. Совість громадянина, честь професіонала, совість і честь людини, від якої залежать життя інших. Дбаючи про нашу медицину, про здоров'я своїх громадян, держава має турбуватися ще й про той рівень моральності у своїх медичних закладах, який би не дозволяв тим, хто склав клятву Гіпократу, порушувати її в ім'я вигоди чи опускаючи нижче християнського правила: “Стався до інших так, як ти хотів би, щоб ставилися до тебе”. Як ми знаємо, медицина в Україні нині реорганізується. Хочеться вірити, що справи зміняться на краще, що наші лікарні матимуть не лише достатню фармакологічну та технологічну базу, але не випустять зі свого поля зору головного — особистісних якостей фахівців, що складають їхній найголовніший ресурс — людський, професійний.

Далекого 1961 року відомим тепер українським поетом Василем Симоненком було написано кількадесят віршованих творів, що стали класичною нашою спадщиною в царині красного письменства. Це, зокрема, такі, як "Чую, земле, твоє дихання", "Прощання Федора Кравчука, колгоспного конюха, з рідною хатою", "Варвари", "Прокляття", "Береги в снігу занімілі", "Дотліває холод мій у ватрі", "Моралісти нас довго вчили", цикл творів "Тиша і грім", низка епітафій "Мандрівка по цвинтарю", поема "Червоні конвалії", поема для дітей "Цар Плаксіс та Лоскотон", також чимало ліричних шедеврів про кохання, та де-що інше.

У грудні 1961 він написав кілька творів і серед них 14-го "Скільки в тебе очей..." і 26-го "Україно, п'ю твої зіниці".

Щодо цього останнього вірша, то у, можна сказати, поважному київському видавництві "Наукова думка" у книжці "Ти знаєш, що ти — людина" (упорядник В. А. Гончаренко, наклад 10 тисяч примірників), що вийшла нинішнього року, на сторінці 97 стоїть дата під цим віршем 26.12.1961, а на сторінці 138 під тим-таки твором, лише з назвою "Задивляюся у твої зіниці", дата — 1962. Книжка, очевидно, мала вийти найповніша — це помітно неозброєним оком з перших сторінок, а вийшла лише з претензіями на найповніше видання творів. Немає в ній ні прози, ні публіцистики, ні критичних заміток, ні листів, ні, тим паче, щоденника. Та й примітки, хай вибачать видавці, примітивні.

Можливо, це просто недогляд чи неувважність видавців, хоча для деяких читачів, мабуть, це не має суттєвого значення, для більшості це байдуже, але на істориків літератури подібне просто справляє приkre враження. Особливо, якщо йдеться про життя поета і його творчість. Адже нині вже написані та оприлюднені на шпальтах часописів спогади знайомих, колег, очевидців про те, що Василя Симоненка було в Черкасах жорстоко побито й це стало, ймовірно, причиною його ранньої смерті у 28-літньому віці у грудні 1963 року. Подейкують, за злочинною змовою тодішніх місцевих владців, а може, була і вказівка з центру. А хто ж про це скаже...? Лише тогочасні свідки... Вони ж не вороги собі...

Підтвердження цьому — самі поетові твори, рядки з поезій того часу, уривки зі спогадів, поетових листів і щоденникових записів.

Згадаймо хоча б отакі віршовані рядки із "Монолог маленького привида" ("Кипатий барометр"): "Моє життя потрошене, мов жито, Ціпами божевільня і злоби", "І кров моя червоно цебеніла У банку із рожевої руки", "І чорна ніч звелась в очах у мене", "Моїм убивцям у голодні вени Влили мою дитинно-чисту кров", "Розтоптаний жорстокістю нікчем". Це помста правдоборцєві за його відстоювання українських інтересів, а на той час за подібне "нагороджували" тортюрами і знущанням, в'язницями і засланням.

Автор закликає в образі малого привида до боротьби з катами. Це не просто кати, а одвічний і підступний ворог, це "відгодована злість, і хитрість, і закута в броню брехня", це вузьколюб і куцоногі, які правлять світом. Хоч, як пише поет, у нього немає

«ОДІЙДІТЕ, НЕДРУГИ ЛУКАВІ... ДРУЗІ, ЗАЧЕКАЙТЕ НА ПУТІ»

страху за плечима, він з докором дивиться на світ і закликає спопеляти байдужі серця, а сліпоту й холопство проклясти. І хоча авторова печаль не має межі, він закликає нас "у відчаї не гнутися, А вибухати, як нові сонця!"

І він вибухає, бореться словом правди і свого синівського обов'язку перед Україною, перед рідною матір'ю. Якими б не були матері, які нас породили, ми їх не вибираємо, ми лише завдячуємо їм своєю появою на світ. Інша річ, які ми вдячні сини і дочки. І рідній землі також.

*Можна вибрать друга і по
духу брата,
Та не можна рідну матір
вибирати.*

Бо то вже буде чужа мати, як і чужа, не рідна Батьківщина. Це не вибирається. Це дано вищим смислом Природи. І від неї нікуди не дінешся. Хіба, відцуравшись рідної матері чи Батьківщини, станеш злочинцем, бандюгою. Прикладів більше, ніж удосталь.

Всі ці роздуми пов'язані у Василя Симоненка з майбутнім: "Щоб квітував на диво всього світу Козацький геніальний родовід!" Хоч:

*Ми винуваті, що міліють рі-
ки
І лисинами світять береги.
Що десь духовні лупляться
калі-*

*ки
І виростають ваші вороги.
Тут на думку спливають ряд-
ки великого поета Олександра
Олеса, написані ним у 1909 році:
Ми останні вже весла лама-
ли
І далекі були береги...*

*А над нами мушкети блищали,
І сміялися з нас вороги.*

Протягом століть та і в нинішні, здавалось би, вільніші часи щодо висловлення власних свободлюбивих думок, над Українським (в Основному Законі з великої літери — прим. М. В.) народом не просто сміялися, а його нищили фізично й духовно будь-якими засобами. Війни і голодомори, терори і переслідування, звичайнісінькі вбивства і постійні здирства, винищення і вигнання тощо — все це та багато іншого застосовувалося і випробовувалося на нас, українцях. Здається, у світі немає такого іншого народу, як наш, котрий витерпів стільки страждань і мук, горя і лиха.

*Уже народ — одна суцільна
рана,*

*Уже від крові хижіє земля,
І кожного катюгу і тирана
Уже чекає зсувана петля.*

("Пророцтво 17-го року")

Та завжди є застереження, все стверджується через "але":

*Коли б усі одурені прозріли,
Коли б усі убиті ожили...*

Згадуються мені часи закриття літературної студії, точніше, обласного літературного об'єднання імені Василя Симоненка в Черкасах 1972 року.

Для нас, молодих тоді літстудійців, хоча й не всіх — це добре відомо, його ім'я було мало не святом. Літстудійці збиралися на другому поверсі бібліотеки в редакції газети "Молодь Черкащини". Там висів праворуч на стіні портрет поета в рушнику, були книжки, лежали підшивки різноманітних газет. Ми читали кла-

сичні, модернові й свої твори, обговорювали їх у міру свого розуміння й освіти, читали власноруч підготовлені лекції з історії рідного краю, країни, розбирали, аналізували літературні течії, їхні школи чи то в Україні, чи в світі, намагаючись застосовувати тодішні критичні праці зі світової й вітчизняної філософії, філології, літературознавства тощо. Це була, принаймні для мене особисто, велика школа не лише літературознавства, історії чи філософії, а й школа життя...

Пересвідчився: багато добрих, освічених, щирих і працьовитих людей живе і творить як у цьому наддніпрянському місті, так і по всій Україні. Розумні й гарні бібліотекарки, дотепні художники, з широким світоглядом архітектори, веселуни-журналісти, тодішні початківці й "почарківці" поети, прості звичайнісінькі люди давали читати заборонені на той час рукописи, книжки, окремі вірші й щоденникові записи Василя Симоненка, різноманітні народознавчі, літературознавчі, філософські, історичні праці. Хто підтримував морально, порадою, втишенням заспокійливим словом... Усім нині і завжди буду я вдячний...

І от навесні, в одну з літературних п'ятниць нас просто не допустили в приміщення черкаської "молодіжки". Спочатку говорили, що, буцімто, десь немає

тися, одурені, можливо, прозріють, і "одійде в морок підле і лукаве", "пощезнуть всі перевертні й прибуду і орди завойовників-заброд". Хочеться дуже вірити в це пророцтво великого поета.

Пригадуються його вірші й думки про "цвинтар розстріляних ілюзій", "мільярди вір заритих у чорнозем", "міста-ренегати", поетових колег, ровесників, нині відомих людей у політиці і в літературі.

У щоденнику за місяць до відходу у вічність пише, що в Черкасах він став ще самотнішим, що ті, на кого він сподівався, "виявився звичайнісіньким флюгером", стали користюльцями... А скільки їх ("Нікчемна, продажна челядь, Банда кривляк для втіх..."), лакуз і хопувів ще тепер, разом із шовіністами, намагаються донизити наш народ і Україну?!

*Вони прийшли не тільки за
добром,
Прийшли забрати ім'я твоє,
мову.*

*Пустити твого сина
байстрюком.
З гнобителем не житимеш
у згоді:*

*Йому "панять", тобі тягну-
ти*

віз.

("Курдському братові")
Василь Симоненко не зламався. Він дивився прямо правді в очі. І боровся до загибелі. І запівав це нам, якщо для нас нині суцільно він щось та означає.

*Не заколисує ненависті силу,
Тоді привітність візьмеш за
девіз,*

*Як упаде в роззявлену моги-
лу*

*Останній на планеті
шовініст.*

Для нього, в його думках і творчості понад усе була Україна. Він щогодини, щомиті бився з чортами ("Ходить їх до біса на землі"). Задля України він жив. Окрім неї для нього не існувало авторитетів, нікого, особливо ж держав-монстрів:

*Хай мовчать Америки й Ро-
сії,*

Коли я з тобою говорю.

Мається на увазі США, що на захоплених землях знищеного тубільного населення ("Жиріє з крові змучених народів") сьогодні, під приводом пошуку терористів, бомбить вже іншу державу, при цьому там руйнується все, гинуть невинні люди. І Московщина. Історія завоювань нею інших земель і народів відома. Хоч є в нього і такі студентські вірші як "Завжди ми, Росіє, з тобою", але є й "Брама", де "Сотні літ наруга і тортури Мертвих повертають у гробах...", а сторожа (вже не при мечях) Нову жертву кидє під мури З тряпкою брудною на очах, є й твір "47-й рік" про голод, "Українська мелодія".

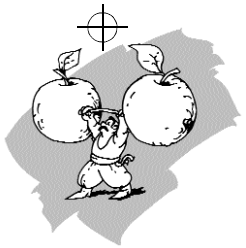
Ось тому пише він у поезії "Де зараз ви, кати мого народу?", щоб "кати осатанілі" не забували ніде, що:

*Народ мій є! В його гарячих
ж и -*

лах

Козацька кров пульсує і гуде!

Будучи літературним консультантом, редактором видавництва "Молодь", працюючи над виданням книжки Василя Симоненка "Лебеді материнства", цю строфу, що починається словами "Ради тебе перли в душу сію, Ра-
ди тебе мислю і творю" не вдало-

Спорт — не лише справа і утіха молодих. Потрібен він і людям поважного віку. Тим більше, що понад 20 відсотків людей в Україні складають пенсіонери. Однак це не тільки наша проблема. Старішає людство на всій планеті — на 9 працюючих припадає один пенсіонер. Щоб якось зміцнити здоров'я цих людей і підтримати активність їхнього життя, проводяться різні масові старти, матчі, першості, формуються збірні команди для участі у між-

народних змаганнях. Однією з таких організацій, яка їх діяльно готує, є Асоціація ветеранів легкої атлетики України, очолювана колишнім провідним металником диску Леонідом Смілашем. Під егідою Асоціації збірна команда нашої держави 24–26 травня виступала на чемпіонаті світу з бігу та спортивної ходи серед ветеранів, який відбувся в місті Речінні в Італії.

ДОЛАЮЧИ ВІК, МЕТРИ І СЕКУНДИ

Спершу, як завжди, ми допали труднощі в отриманні візи. Італія, у зв'язку з посиленням еміграції зі Сходу, почала обмежувати в'їзд у країну. Довелося підключити дипломатів із МЗС. Потім додання дороги — трьома ночами і двома днями. Коли ж прибули у містечко Речінні, що на самому Адріатичному морі, до старту з бігу на 10 кілометрів залишилося дві години. Ще й ноги не дуже хочуть розгинатися!

Добре, що ми привчені долати труднощі, і команда заготовлена у міжнародних баталіях. Кого не візьми — усі відомі спортсмени, хоч молодших за 60 років серед нас не було. Роман Чечик з Івано-Франківська та Володимир Агашков зі Львова перемагали у Кубковій Незалежності України з напівмарафону. Результат Юрія Лапшина (м. Київ) на 3 000 метрів з перешкодами і досі є рекордом СНД. Та й мої результати на різних дистанціях є рекордами України! Іванові Петрушенку з Каховки випадало перемагати на змаганнях у Польщі. Дві

золоті медалі здобула Емілія Жадан (м. Київ) на Всесвітній олімпіаді людей старшого віку у США.

У кожній справі є генії. Чемпіон світу і Європи різних років Анатолій Присяжнюк саме такий у бігові на довгі дистанції. Коли цей художник і спортсмен із Ровенщини з'являється на міжнародних стартах, суперники відразу знічуються. Вольовий і витривалий, він як налаштується на виграш, то і доріжку розгребє, і себе стократ пересилить, а перемогу здобуде. Таким цілеспрямованим був лише двома олімпійський чемпіон сумчанин Володимир Куц. Так сталося і в італійському Речінні. Анатолій настільки стрімко пішов зі старту в бігу на 10 кіломет-

Чемпіони світу 2002 року Олена Чуб, Анатолій Присяжнюк та Вадим Мицик на площі святого Марка у Венеції

рів, що набагато випередив своїх 65-літніх однолітків. Його результат — трохи більше за 35 хвилин — міг бути кращим і серед 55-літніх. Кавою і яблуками ми вшановували свого першого чемпіона світу.

Гордістю українського ветеранського спорту стала Олена Федорівна Чуб. У свої 78 років вона — триразова чемпіонка світу з лижних перегонів. Торік здобула золото на чемпіонаті світу в Австралії зі спортивної ходи на п'ять кілометрів. Сьогодні їй довелося долати дистанцію учетверо довшу. Фініш Олени Федорівни знову був золотим. Отже, два чемпіони на вісім учасників збірної України!

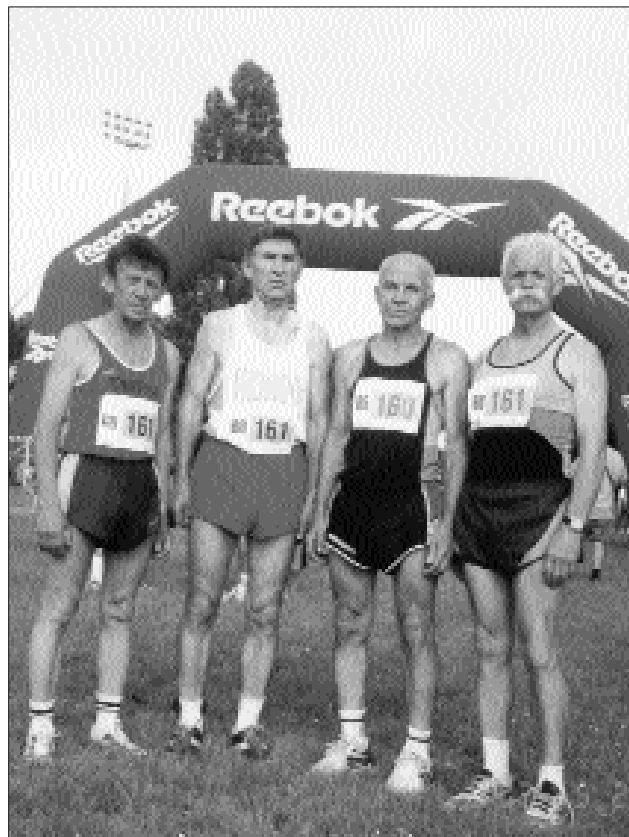
У здобутку росіян, які приїхали на п'ять днів рані-

ше і ще на тиждень залишилися відпочити, одна срібна і бронзова медаль у командних бігах. За метрів 25–30 були і ми з Іваном Петрушенком та Володимиром Агашковим від бронзової медалі в естафеті 3х4 кілометри. Але чехи бігли швидше.

Шануючи своїх чемпіонів, ми поїхали у державу в державі Сан Маріно. Не знали тосканської говірки, тим паче італійської, але коли на самій вершині давньої землі свободи до нас підійшов чоловік і приязно сказав: "Україна, Юваскуля!", а руками показував несення прапора, ми зрозуміли, що він був на чемпіонаті Європи у фінському місті Юваскулі і бачив парад, де я ніс державний прапор України.

Вадим Мицик долає дистанцію 10 км у м. Речінні

Команда (зліва направо: Іван Петрушенко, Володимир Агашков, Вадим Мицик (крайній праворуч), яка посіла четверте місце в естафеті 3х4 кілометрів, з чемпіоном світу Анатолієм Присяжнюком (другий праворуч)

Навіть задля цього варто їздити на міжнародні змагання, хоч тут ми таки почули свою, рідну мову. Зустріли людей із Тернопілля, Київщини, Кривого Рогу. Підробляють вони на обслуговувальній праці: їхній заробіток 800–850 євро. Мало, але краще, ніж удома.

...Заблищали сльози на очах земляків — ми ж повертаємось в Україну.

Вадим МИЦИК,
директор Тальнівського музею історії хліборобства, неодноразовий чемпіон, рекордсмен України

Збірна ветеранів-легкоатлетів України на чемпіонаті світу в Італії (зліва направо: Роман Чечик, Юрій Лапшин, Анатолій Присяжнюк, Вадим Мицик, Володимир Агашков, Олена Чуб, Емілія Жадан)

СЛОВО Прогресу

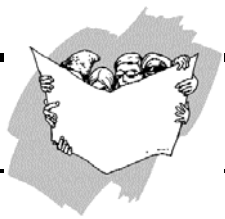
Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ючук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. Е-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.org.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

Народився Юрій Іванович Залета (літературний псевдонім — Юрій Загорський) 1940 року в селі Колбовце Бардіївського округу (Східна Словаччина) в селянській родині. У 1947 році малим хлопчиком разом із батьками в числі десятків тисяч словацьких українців переїхав на Рівненщину, навчався в середній школі у Млинові. Свого часу закінчив відділ слов'янської філології Львівського державного університету ім. І. Франка та Горлівський інститут іноземних мов. Працював у засобах масової інформації та вчителював. “За антирадянську діяльність” перебував у в'язниці. Донедавна в Рівненському інституті слов'янознавства викладає чеську мову, а нині працює тут референтом-перекладачем. Його перу належать прозова книжка “Хто витримає спеку” (1969 р.), поетичні збірки “Липнева ніч” (1995 р.) та “Не обзиваються громи” (1998 р.), а торік вийшла книга п'єс “Вчителько моя”. Пропонуємо увазі читачів спогади Юрія Загорського про переселення словацьких українців на Рівненщину.

ІЗ ВИРІЮ ВЕРНУЛИСЯ НЕ ВСІ

У повоєнний час і в наших краях з'явилися радянські агенти з переселення, чи то пак уповноважені від Української РСР. Методичними словами заבלювали вони моїх земляків на рівнинні, залишені чехами, землі Волині, у ту країну, де, як писав Лебедєв-Кумач, так вільно дихає людина. Та існувала, очевидно, і контрагітація, бо наважувалися на цей крок далеко не всі. Адже був це, повторю, 47 рік, коли в Україні літував голод. Багато нещасних, опухлих бродило на станціях біля наших вагонів. Дід нас напучував: "Якщо побачите лушпиння від соняшникового насіння, то знайте: це вже Росія".

І ось станція, де нам належало зійти: Дубно. У селі Молодаво, яке було щось на зразок пересильного, ми на певний час затримались. А далі — приїжджає власним транспортом чех. Привіз на місце, поселив у свою хату — і їде собі в свою Чехію. Ми потрапили до чеха Шафаржа у село Новини на Млінівщині. “Неначе писанка село”, — можна повторити ці слова.

Проти навколишніх українських воно було нибі мистечко. Оригінальні, кожен на свій манер, будинки, здебільшого з добротної цегли, бо і цегельня тут працювала. Сади тяглися, либонь, на півкілометра. А скільки дивовижних яблунь, груш, слив у них росло! Сортив одних груш тут у скрутував, мабуть, понад десяток. Прикро, що, живучи поруч, українці, які вихваляють свою pracowitist' ta gospodarnist', ne spodobilis' ix pereshchipti. I os' nas, gor'ia, sel'ia u ci' dobrotni budinki. Tut mi vsi svoi, z riznits' Prjashivc'ini: Chert'izhno, Kobivc', Yakushivc', Gavaia i t. p. Najb'ish'e, libon', bu'lo z Chert'izhno: Zozul'ia, Kernashevich Mikola, Smetana Andrij ta inshi...

Дивний це був конгломерат, Новини Чеські. Разом з нами, русинами, які розмовляли на близьких діалектах, що в різних се-

лах мали певні відмінності, приїхало і чимало словацькомовних жителів, які носили баво-
няні розшиті куртки і штани-холоші. Ми, руси-
ни, називали їх холошянами, проте вони, на
відміну од словаків, котрі є католиками, були
греко-католиками. Мабуть, підставою для їх
переселення і стало віросповідання. У дея-
ких будинках оселилися польські українці з
Холмщини, жертви операції “Вісла”. Корінні
жителі села довго ламали голову над пита-
нням, хто ми такі і врешті охрестили нас гуцу-
лами, що ми, діти, сприймали чомусь як об-
разу. Місцеві жили і в довколишніх хуторах та
селах: Пісників, Корита, Богушівка, Довгошії.
А в Московщині, сусідній Підгайцях, Мальо-
ваній і в інших селах Млинівщини, а також у
багатьох селах Здолбунівського, Рівненсько-
го, Дубнівського районів та сусідній Волин-
ській області оселилися наші. Справжня тобі
одноетнічна республіка! У нашому селі більш
освічених і розважливих чоловіків з числа пе-
реселенців призначали головами сілград, ін-
ших місцевих органів влади, керівниками за-
кладів культури і т. ін.

Невдовзі всі діти шкільного віку пішли у семирічку, де, хоч ми досі ніколи не чули української літературної мови, напрочуд швидко її опанували й вивчали нею усі предмети. І що цікаво: заговорили нею в побуті, в сім'ях, у той час, коли в Словаччині, відбувши уроки в словацькій школі, прийшовши додому, забували про неї і переходили на діалект.

У Новинах, де сім'ї були в основному багатодітні, проживало багато молоді. Хлопці та дівчата відвідували клуб, яким спершу завідував мій брат Йосип, а зати́м його товариш Василь Грушецький. Культурне життя в селі вивирало, тут діяло чимало гуртків художньої самодіяльності. Мої односельці, друзі і старші за віком хлопці та дівчата з-поміж слов'янських і польських переселенців, у переповненому клубі давали справжні великі концер-

ти, ставили вистави. Визнаним артистом, зокрема, був мій брат Іван, який зачаровував і своїм дивовижним голосом...

А батьки наші тим часом облаштовувалися на залишених чехами садибах, їм виділили землю. Тут, на Млинівщині, вона благодатна, і господарювалося на ній переселенцям, які приїхали з передгір'я, непогано. Посвітлювали в людей обличчя, ніхто не скаржився на долю. Та радянська влада вже брала одноосібників-«куркулів» у лещата. Довелося чималу частину врожаю везти на державні приймальні пункти.

Обличчя у селян спохмурніли, важкі думи почали їх обсідати. Порадившись, вирішили послати "ходоків" у Москву, щоб просити високе начальство зглянутися, взяти до уваги той факт, що люди ще не обжилися на новому місці, звільнити їх від податків. Дядьки потрапили в Кремль, де їх прийняв сам М. Шверник, тодішній голова Президії Верховної Ради. Як справжніх героїв зустріли новинці своїх посланців. Я, малий хлопчак, знав про цю історичну поїздку наших селян і з найменшими подробицями, бо часників, наш сусід Іван Шкретчак, який був у нашій хаті, надзвичайно цікавив, безперервно про неї розповідав. Імператором і триумфатором ходив він і його товаришів.

...а селянам втішатися: де жили переселенці, розсувалося інше, ще активізація. Як і всі за- справа проводилася чітко та рішуче, нагадуючи військову операцію... Запровадили нову сільськогосподарську, небачену в наших краях культуру — цукрові буряки, на яких від зорі до зорі гнули спини і дорослі, і діти. Керував колгоспом “гу- цуп”. Молодий ще чоловік, один з двох братів, що були на Млнинщині головами колгоспів, тепер давно вже покійний Микола Секе- ла. А одним з перших очолював сіпграду Петро Куджак.

Про нього слід сказати окремо. Родом він був із Чертіжного, з тих країв, де спалахнуло в Словаччині антиурядове повстання. Керував сільрадою у ті часи, коли ще не склали зброю загопи повстанців. Останні знайшли підхід до цієї людини, вихідці з далекої Словаччини. Він погодився створити в селі підпільну "комірку". Викритий чекістами, чоловік розділив долю багатьох українських патріотів — був відправлений в один із таборів ГУЛАГу.

Виходить, що не тільки мову корінного населення перейняли словацькі русини як свою власну, але і його національно-визвольну програму. Її прихильником став і автор цих рядків. Більше того, пізніше у Житомирі, в рік проведення Олімпійських ігор у Москві, намагався створити комітет національного порятунку, за що і відбув майже 6 років покарання в уральському таборі для політ'язнів.

...Минуло небагато часу, і серед моїх, раніше таких дружних співвітчизників, почалося бродіння. Багатою Чеські Новини стали немили. Хтось із дядьків побував у Закарпатті, поділився враженнями про ті краї, найголовніше про те, що там живуть люди, які розмовляють схожою на нашу мовою. І потяглися одна за одну валки з домашнім скарбом. У перенаселеному Ужгородському районі якимось чином пощастило придбати хати, і навіть знайти роботу у важкі 50-ті роки.

Та не всі наслідували цей приклад. Ті, хто залишився, почали добиватися виїзду в Чехословаччину, де вони невдовзі опинилися. Виїхали майже всі жителі Московщини, Підгайців, Мальованої...

~~Юрій ЗАГОРСЬКИЙ~~

ГОЛОС ДУШІ ЖИВОЇ

Доброго дня, шановна Любов Василівно!
Спасибі Вам за те, що на сторінках Вашої газети знайшлося місце і для моїх рядків. З радістю надсилаю Вам два своїх нових вірші. Нехай з кожного слова до Вас усміхнеться ніжне сонечко доброти, променями якого я намагаюся освітити свої поезії. Разом з тим часто у вірші вливається мій душевний біль, породжений обмеженістю сільського життя, постійним намаганням вирватися на волю з тісного кола заздрості, морального приниження, матеріальної неспроможності повноцінно задовольнити усі творчі потреби.

ЗАДУШЕВНА РОЗМОВА

Коли над світом стане щедра ніч,
Сховавши все під зоряним покривом,
До мене на розмову віч-на-віч
Приходить світ, повитий ширим словом.

Приходять всі, кого зове душа:
І вірні друзі, й недруги підступні.
І жодна кривда серцю не чужа.
Журба і радість у душі присутні.

Я лину у омріяні світи,
Як лине пташка у бездонне небо.
Це не захоплення, не кроки до мети,
А це — душі й життя мого потреба.

Коли над світом стане щедра ніч,
Прославшись килимком на виднокрузі,
Я залишаюся зі словом віч-на-віч
І йду до Вас, близькі й далекі друзі!

СЕЛЯНСЬКА ВТІХА

Як часом складно жити у селі,
Себе відчувши кинутим за рамки,
Зачиненим у клопоти малі,
Де тугою гаптовані фіранки.

Та коли перші квіти зацвітуть,
Даруючи красу свою весняну,
Коли пташки співати розпочнуть —
Вся туга вмиє на серденьку розтане.

Відчувши, як дає снагу земля,
Зігріта сонцем і дощами вмита,
В душі радіє кожен, як маля, —
Ні, не багатству, а приходу літа!

З повагою
Ганна ЛИТОВЕЦЬ,
с. Велика Павлівка
Зіньківського району
Полтавської області

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТОВІ Л. Д. КУЧМІ

Шановний Леоніде Даниловичу!

Ми усвідомлюємо, що сучасні реалії політичного життя зобов'язують керівництво України проводити виважену державну політику у відносинах з нашими сусідами, в тому числі й з Росією. З цієї державою потрібно проводити політику добросусідства на взаємовигідній основі, але без приниження національної гідності українців. Але Указ Президента України "Про відзначення 350-річчя Переяславської козацької ради 1654 року" від 13 березня 2002 року, ми вважаємо, є таким приниженням українського народу. Ми переконані, що в державному масштабі, а особливо чиновниками, для яких незалежність України стала кісткою в горлі, ця дата

відзначатиметься, як велике благо для українського народу, як велике свято. Але ж ні святкової атмосфери, ні збереження національної гідності українців Переяславська угода не принесла. Навпаки, вона принесла українському народові такі матеріальні, моральні й духовні втрати, яких, очевидно, не знає історія. Українська нація винищувалася фізично, заборонялася її мова, ставилися перешкоди розвитку її культури. Україна була позбавлена можливостей зберегти свою віру й церкву, а її народ не мав права залишатися самотнім.

Тому виникає запитання: що відзначати? Велику радість, яку принесла українському народові ця угода, чи велику трагедію? Адже

дивно було б, якби народ заходився відзначати початок свого уярмлення як свято. Тому святкування цієї річниці аж ніяк не сприятиме піднесенню гідності й національної гордості нашого народу. Якщо вже час і відзначати, то треба б відзначити геніальність Богдана Хмельницького як полководця в боротьбі за незалежність України й героїзм українського народу в тій боротьбі.

Ми не засуджуємо Хмельницького, бо опинився він майже в безвихідному становищі, але й радіти з приводу початку підневільного життя немає чого. А історичну жертву України, що прилучила Росію до своєї історичної та культурної спадщини, оцінять хіба лише далекі нащадки. Виходячи з цієї

позиції, з права, наданого нам Конституцією України, ми заявляємо свій протест проти відзначення 350-річчя Переяславської угоди й закликаємо Вас скасувати свій Указ.

Правління Новокаховського
осередку “Просвіта” Всеукраїнського
товариства ім. Т. Шевченка

Г. БІЖИК,
В. ЛИТВИНОВА,
Ю. ДЕРНОВИЙ,
Н. ПИЛИПОВИЧ,
В. КУШНЕРИК

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ. ВЧОРА. СЬОГОДНІ... ЗАВТРА?

Важко не помітити, як упродовж століть українська ідея ділила націю на благонадійних для влади українців і неблагонадійних. Благонадійні мали слухняно перти плуга, танцювати свій гопак, а од неблагонадійних, як правило, звільнялися. За цим дуже пильно стежила Москва в особі губернаторів малоросійського краю, міністрів, які час від часу видавали укази про заборону української мови, самих царів, які достеменно знали, що українцеві слід писати і що малювати.

Поваливши російське самодержавство, більшовики міняють ідеологію, але не поспішають її змінювати в національному питанні. Радянська влада, на словах визнаючи право нації на самовизначення, на ділі рішуче придушувала будь-який натяк на самостійність, особливо ж українську. Ленін не міг змиритися з тим, що саме в Україні існує єдина в комуністичному русі опозиційна до російського комунізму сила — партія українських комуністів-боротьбистів. Він домагається її самоліквідації.

Революція пробудила українське суспільство, яке шукає ідеали своєї самореалізації, створює свій уряд — Центральну Раду, рухи, партії, комітети, ради на місцях, зосереджуючись на духовних засадах, що формують і об'єднують націю: законотворчість, освіта, друковане слово, творення державного апарату тощо. Треба сказати, що національна ідея в Україні періоду революції і після неї не була всеохоплюючою. Та й до того саме географічне поняття Малоросія (Україна) обмежувалося Київською, Волинською, Подільською і Полтавською губерніями. Херсонщина, Катеринославщина, Донбас і Кривий Ріг були "южним краєм" і уявлялися поза Україною. Однак рух селянських, робітничих і солдатських мас під прапорами самостійності був доволі помітним і охоплював не лише центральні, північні, західні райони, а й південь. Єднало їх Шевченкове слово "в своїй хаті своя правда, і сила, і воля".

Бачачи загрозу невідомій Росії в Україні, Ленін і більшовики організують масову ескаляцію російської революції, що суне разом із червоною військовими загонами, спеціально підготовленими агітаторами і агітаційною літературою. Білі війська Денікіна, Врангеля теж идуть в Україну, переслідуючи ту ж саму ідею — захистити єдність Росії. Ленін встановлює для України встановлює посаду надзвичайного комісара і призначає ним Г. Орджонікідзе, який цементував більшовицькі сили 1917, 1918 року, аж поки Україна не вийшла з Російської Федерації. Нарком національностей Сталін був проти такого виходу і вже тоді висловив свої знамениті слова: "Досить гралися в уряд і республіку, здається, пора кидати гру". Цих поглядів щодо України вождь народів дотримувався до останніх днів життя. Такої політики навчав керівні кадри, які приходили до влади в Україні і тримав їх на рівні "гри" в уряд і республіку. Не більше.

Пошуки державних форм правління в Україні тривали. Але оберталося довкола "нерозривної дружиби" України і Росії, спільного військового союзу республік, об'єднання рад народного господарства, транспорту тощо. Комуністична партія більшовиків України — лише загін Російської комуністичної партії і, отже, нічим самостійним не відрізнялася і не претендувала на провадження самостійної політики. Таку лінію тримав і В. М. Молотов, 1920 р. рекомендований першим секретарем ЦК КП(б)У.

Та зусилля центру весь час натикалися на місцевий автономізм, який у Москві називали сепаратизмом. Тоді кожен спротив звинувачувався в націонал-ухильництві.

1922 р. створюється СРСР і Україна остаточно втрачає шанс на самостійний розвиток.

Для наведення порядку 1925 р. Москва направляє в Україну

Л. М. Кагановича. Професійний революціонер Каганович (енциклопедії замовчують його освіту) ступив на батьківську землю в один рік із першим Президентом України, всесвітньовідомим ученим М. Грушевським, який повернувся з еміграції. Один, щоб бути поганьбленим, затаврованим буржуазним націоналізмом, другий, щоб ганьбити і таврувати. З появою Кагановича літературно-мистецькі дискусії переростають у політичні. Розпалюється шалена донощицька кампанія і кожен сизняк виставляє себе прихильником пролетарської ідеології. Керівна сила, тобто партія, дивиться досить своєрідно: чи ти з чисельної літературно-мистецької організації, як "Плуг", "Гарт", чи ти з малочисельної, як неокласики, футуристи, "Ланка", чи ти з академічної установи, чи ти з інституту, все одно ти або уже буржуазний націоналіст, або потенційний, і твоє життя залежить від випадку. Багато хто зі свідомих українців тих часів пізніше буде страчений, репресований, засланий.

Штабом "українського фашизму" оголошується "Літературно-науковий вісник" (Львів). Формується у "ворожу" течію єфремішчина, а її лідер академік С. Єфремов сяде на лаву підсудних у сфабрикованій справі СВУ. "Шкідливою" визнається практика народного комісара освіти О. Шумського і, отже, з освітніх закладів викорінюється "шумізм". Письменник М. Хвильовий у своїй публіцистиці відстоює право українців на самостійність, витворює свій відомий маніфест: "Вперед, до Європи!" Москва, Сталін різко засудили хвильовизм як ідеологію буржуазного націоналізму. Зацькований письменник застрелився. З одного боку на Україні ведеться українізація і Каганович бере в ній участь. З другого — викорінюється будь-який натяк на окремішність української нації, культури, її відмінність від російської. Між селянством (дрібнобуржуазним), інтелігенцією (націоналістичною) і пролетаріатом (передовим) зводиться стіна недовіри, яка 1937 року перетворилася на інквізиційну плаху. Політична, виконавча і судова влади були спрямовані на те, щоб убити українську ідею.

Пізніші посланці Москви — губернатори Радянської України П. Постишев, С. Косіор, М. Хатаєвич, М. Хрущов робили все, щоб Україна не виходила з сировинного придатку Росії і тому окремі галузі промисловості базувалися на комплектуючій мережі, що була розкидана по всьому СРСР. Україна-житниця мала зсипати свій урожай у бездонні засіки Союзу. Заохочувалася ще художня самодіяльність, яка милувала око кремлівських вождів. Сталіну подобалося, як М. Хрущов в українській сорочці витинав гопаки. Тим часом українці заселяли нові ГУЛАГи Сибіру і Печори, безкрайні степи Середньої Азії, а в Україну організовується переселення з Росії. Це якщо й не асиміляція місцевого населення, то, принаймні, інтернаціоналізація.

Велика Вітчизняна війна українську національну ідею загострила. Та й як могло бути інакше! Адже батьківська земля заливалася кров'ю. Окупована фашистами, вона продовжувала боротися — на фронтах і в тилу. Тема України переважає у творчості письменників. Та вже у 1943 р. Москві здалося, що тема України у письменницькій творчості надто випирає і це загрожує мало не всій радянській ідеології. Ще не закінчи-

лася війна, а вже Москва закладає основи ідеологічної формули "великий російський народ". А значить, усі інші народи — малі. Уже виробилася методика утисків "неблагонадійних", згори вказувалося, як слід ставитись до тих, хто перебував на окупованій території (негативно), до тих, хто був вивезений до Німеччини (негативно), до тих, хто потрапив у полон (негативно), не кажучи про тих, хто боровся проти режиму Кремля.

Отож, наприкінці 1943 р., коли з'явилася кіноповість О. Довженка "Україна в огні", українська тема одержала відповідну оцінку Сталіна і найвищих посадових осіб. О. Довженка звинуватили у націоналізмі. Ну, а далі, після ухвали політбюро, за звичним сценарієм пішли проробки інтелігенції повсюди, почалися пошуки нових носіїв "націоналістичних ідей". Тож нічого випадкового немає у тому, що Москва 1947 р. знову посилає в Україну Кагановича, де було і холодно, і голодно. Скрізь виднілися руїни. Та Каганович найперше звернув увагу на ідейний бік справи, на ідеологічні установи. Каганович планує теоретично і організаційно поглибити боротьбу з націоналізмом. На одному із планів роботи політбюро є така приписка: "Критика буржуазного націоналізму значною мірою носила академічний характер і не мала бойового, політичного характеру, особливо у викритті петлюрівських націоналістичних істориків — Грушевського та йому подібних агентів фашизму та іноземного імперіалізму..." (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 4017).

Кагановичу пригадалися давні "знайомі". М. Рильський, Ю. Яновський, І. Сенченко. Що ж про них сьогодні пишуть? Газетна і журнальна критика позитивно відгукується про творчість М. Рильського, який прагне "ідейно осмислити своє минуле". Роман Ю. Яновського "Жива вода" визнається "значним вкладом в українську радянську літературу". Роман І. Сенченка "Його покоління" вважається всього-навсього "безпроблемним"... З серпня все повертається на 1800. У характеристиці творчості М. Рильського з'являються визначення, подібні до тих, що були у двадцять років — "націоналістичні манівці", "неокласичні шати". У "Живій воді" спотворено образи комуністів (те ж відзначалося і у 27-му році у "Буйгороді"). "Ідеологія куркульства" і "націоналістична обмеженість", що ними дорікали колись І. Сенченку, випливають зараз. У 50-ті роки розвінчува-

ли В. Сосюру, у 60-ті — І. Дзюбу, у 70-ті — О. Гончара. У 80-ті роки ЦК розгорнув боротьбу проти найвпливовіших в Україні ідеологічних установ — газети "Сільські вісті", видавництва дитячої літератури "Веселка", Товариства книголюбів, щоб підірвати авторитет і звужити сфери їхньої діяльності.

На тлі цієї довгої вибоїстої дороги виразніше бачимо її сьогоденне продовження. Антидемократичні сили перейняли естафету боротьби з національною ідеєю. Є Незалежність. Здавалося, є національна держава. Чому ж тоді топчеться національна гідність? Чи є виховання національної свідомості? Чи є, зрештою, ідеологія національної духовності, яку вибудували тисячі страдників, борців, каменярів, Прометіїв українського духу?

Вишколені на проросійських інтересах, сьогоденні урядовці провадять модифіковану, але ту ж саму антиукраїнську політику, оглядаючись на північного сусіда, припиняючись у політиці, економіці, виробництві. Один дотепний журналіст назвав таку політику України розкарякою.

З гіркотою треба засвідчити, що сьогоденні верхи національну ідею, як таку, не сприймають. І досі, на одинадцятому році Незалежності, не вироблена національна ідеологія перехідного періоду від так званого соціалізму до суспільства з приватною власністю. Відсутні державні програми національного відродження, національної освіти, національного єднання. Національна ідея, що привела до Незалежності, настрахала владу. Вона розвалила Народний Рух, підсовує ідею громадянського суспільства, що начебто має замінити національне суспільство, створює партії і конфесії, що не сприяють єднанню українського народу.

Чим можна пояснити, що на всіх рівнях від столиці до села дискредитується незалежність України, її Конституція, її символіка? Не вивчається і не співається Гімн. Порівняймо культ Прапора, що був у радянські часи, з теперішнім ставленням до нього. Цим самим підживлюються ностальгічні почуття жалю за вчорашніми днями. "Навіщо така Незалежність?" — можна часто чути. А й справді — навіщо? Прислухаймося до цитат, що звучать з уст депутатів парламенту. До яких тільки авторитетів вони не звертаються! Англійських, німецьких, швейцарських, чилійських, китайських! На жаль, серед них не по-

ПРОДОВЖЕННЯ ТЕМИ

чуємо імен українських авторитетів. Невже не було їх у нашій історії — філософів, учених, державних діячів? Не було реформаторів-піонерів, починаючи ще від козаччини, гетьманщини аж до Франка, Лесі Українки, Вернадського, Грушевського? Були. Тільки їхні ідеї не пішли в люди, в життя. І, отже, їх у народі не знають, — нація позбавлена культурного розвитку.

Діями владних структур національна ідея зведена до рівня просвітянських громад і гуртків. Її перерізані джерела живлення: періодика, освіта, наука, видавництва, матеріальні ресурси. Помітні намагання звести свідомість українця до сприймання 1 кг гречки і пляшки олії. (Виразно проявилось це у виборчій кампанії). "Філософія" "маємо, що маємо" відіграла негативну роль у суспільстві, послуживши сигналом грабувати державне майно (тобто національне), природні скарби (тобто національні). Новий президент до цієї "філософії" додав свою "філософію" — "у перехідний період труднощі неминучі". Ці дві "філософії" не стали підмурівком творення, а спричинили обвальну лавину руйнування, в тому числі й руйнування нації.

Складається враження, що владні структури, в яких багато вчорашніх теоретиків і практиків боротьби з націоналізмом, разом із так званими олігархами, створили для свідомої частини українців таку собі резервацію. Ось вам ваша Незалежність, Конституція, символіка. Хочете побачитися у запорозьких козаків? Побавтеся. Організуйте ще гурток бандуристів. Дуже добре, якби ви зайнялися лозоплетінням. Можете подискутувати про новий правопис. Проведіть коли не коли фестиваль української пісні, відроджуйте національні традиції. Будь ласка. Уже зараз можна ліпити з тіста жайворонків і зустрічатися весну. Скличете всесвітній конгрес українців. Побалакайте. Поплачтеся. Скликали уже третій конгрес. Побалакали. Поплакалися. Виробили рекомендації до уряду. І що? А нічого. Мова? А що мова? То ж маєте Закон про мови. А ще маєте "Просвіту", Товариство української мови...

Цинічно знищено найстаріше в Європі українське книговидання, українську книжкову торгівлю. Ринковізуйтеся, мовляв, письменники з порожніми кишенями. Творіть, композиторі, музику. Створюйте, драматурги, сучасні п'єси. У вас відібрані засоби існування? А ви спробуйте без них. Ще вчора суспільство при всій своїй дволичності розглядало письменника у зв'язках з робітництвом, селянством, армією, наукою, школою, вчительством, студентством. Розглядало і зважало. Сьогодні генератори національної ідеї відлучені од народу. Хіба це не боротьба з націоналізмом чи то пак з національною ідеєю? Без галасу, без тюрем...

Росіяни подбали про державну підтримку книговидання і ЗМІ, відповідно до якого від податку на додану вартість звільнено увесь технологічний процес, пов'язаний з випуском книг, усі підприємства й організації, що мають до цього відношення, — від виробництва паперу, картону, поліграфічного фарби до розповсюдження літератури. Крім того, вони частково звільнені від податку на прибуток, від мита на ввезення зарубіжного обладнання, матеріалів тощо. А в Україні безпардонно, знущуючись з обездуховлених українців, плодяться "українські газети", "українские издания"! Відкрито кордони для завезення значно дешевшої російської книги, — шовіністичний рекет гуляє на українському радіо і особливо на телебаченні. Та нема нового Івана Дзюби, щоб на весь світ гукнути: "Ринковізація чи русифікація?!"

Віктор КОСТЮЧЕНКО

РОЗКОПКИ 1901 р. В ЦАРИНІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Закінчення. Початок на с. 9

всій довжині рівчак обережно знімався верхній шар землі до глибини, де віднаходилися перші сліди захованого тут матеріалу. Тоді всі робітники спускалися на дно рівчак і починали розбирати наявну перед ними стінку землі, маючи можливість бачити її зверху, збоку і таким чином не могли пропустити жодного викопного предмету, а я, вибравши зручне для спостереження місце, дивився за ними і керував роботою, зауважуючи і замальовуючи усе необхідне. Якщо визначена для роботи сторона майданчика

ного, було можливим розміркувати, в якому напрямку повинна просуватися робота. Нарешті, пройшовши весь майданчик по довжині, можна було судити про його величину і частини про те, який розмір він мав до руйнування.

Інструменти, якими користувався при розкопках, також були не дуже складними; обходилися найнеобхіднішим: два шули, лопати для робітників, маленька лопатка з коротким держачком, на зразок саперної, два-три ножі у вигляді кинджала і стільки ж совків, компас, рулетка, зошит для малювання і, нарешті, фотографічний апарат, яким, між

ґрунті нашої місцевості, я віднайшов можливість зліквідувати його змиванням: відразу після того, як виїняли черепки із землі, опускали у відро з водою, в ній вони лежали певний час і після цього промивалися, просушувалися в тіні.

Повертаючись до народу, який жив у нашій місцевості в епоху існування описуваної культури, скажу кілька думок про спосіб його життя, наскільки можна судити про його життя за наявними даними.

Як відомо, землянки відзначаються переважним вмістом великої кількості харчових відходів, основна роль в яких належить черепашкам, але було б помилково думати, що молоски з них, в поєднанні з м'ясом деяких тварин, слугували єдиною їжею для неолітичної людини. Це важко допустити ще й через те, що їх ловлять тільки у певну пору року, а, наприклад, зимою добувати їх неможливо, як і не можна уявити, аби їх заготовляли про запас. Маємо ще позитивні дані про їжу, яку вживали тодішні жителі Придніпров'я разом із м'ясом молосків та чотириногих і по всій вірогідності могли бути додатком до останнього або взагалі заміняти його взимку, а можливо, і взагалі відігравали першорядну роль серед харчів. Як ми вже бачили, в землянках та майданчиках, особливо в перших, доволі часто зустрічалися кам'яні плити-зернотерки і розтирачі до них; у глиняній обмазці стін завжди зауважували домішки просіяної пшеничної половини, і, нарешті, на двох майданчиках моїх попередніх розкопок достатньо знайдено обпаленого зерна великої пшениці і якоїсь зонтичної рослини, можливо, анісу чи кропу.

Все це доводить, що прадавні жителі нашого краю вже займалися хліборобством і що культура злакових рослин була досить різноманітною. Із них, вірогідно, і готували різну їжу, яка майже незмінно збереглася до цього часу у своєму первісному вигляді в культурного і некультурного людства — різні ви-

Верем'я, V тис.

ди каш, соломаха і, нарешті, хліб. Рештки рослинної їжі надібуються й у викопаних у землянках посудинах. Соломо могли по-різному застосовувати в господарстві, а полова і тепер вживається в селянських будівлях.

Обробляли землю, можна гадати, за допомогою дерев'яних знарядь у вигляді лопат і мотиг; проте людині могли допомагати і деякі тварини — воли чи коні, кістки яких також траплялися в землянках. На жнивах користувалися крем'яними серпами (на одному із майданчиків я кілька років тому знайшов їх повний горщик), або ж стебла просто висмикували із ґрунту. Отримане зерно згодом розтиралось на каміннях і з нього пекли оладки і готували інші страви. Можливо також, що крім всього цього, харчувалися молоком тварин і виготовляли з нього сир...

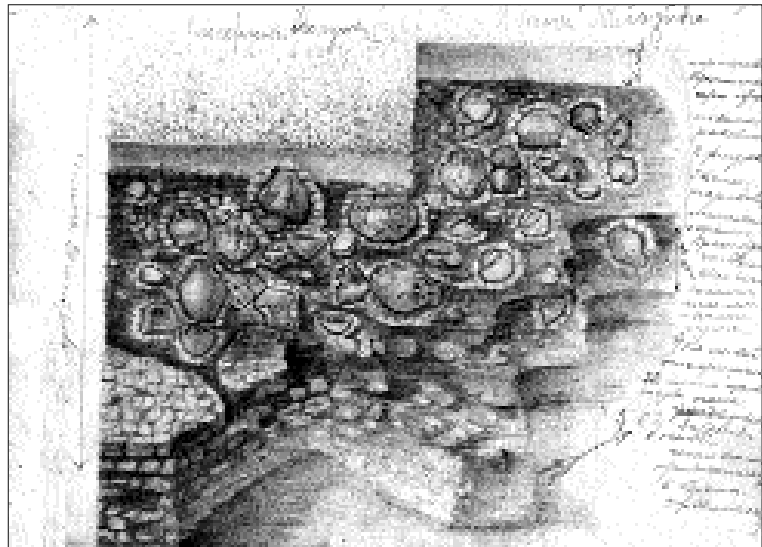
При неодноразових описах розкопок окремих землянок ми бачили, що кожна з них є певної величини продовгуватий чотирикутник, дещо заглиблений у землю, і складається з двох різновеликих частин; верхня, трохи вища, була житловою, а нижня, яка закінчувалася входом у яму,

використовувалася для приготування їжі, бо в ній завжди знаходилося вогнище і цілі купи харчових відходів. Земляні виступи, подібні до тих, які виявлені в землянці поблизу м. Ржищева, могли використовуватися для сидіння або заміняти стіл; опріч цього, як можна припускати, використовувалися і переносні меблі, коли судити про це по глиняному стільчику на чотирьох ніжках із прогнутим сидінням, на якому була знайдена мною сидяча глиняна статуетка. Нема нічого дивного, що предмети такі виготовлялися із дерева і не збереглися до нашого часу, так само, як і інші дерев'яні знаряддя, використання яких не підлягає сумніву через відсутність рівнозначних їм кам'яних чи кістяних предметів. Нарешті, цілком природно, що жителі нашої віддавна лісистій місцевості найчастіше користувалися таким матеріалом, наявність і легкість обробки якого дозволяла його застосувати в найширших обсягах.

Таким чином ми бачимо, що народ, який жив у нашій місцевості з неолітичної пори, був не кочовим і не мисливським, а мирним осілим хліборобським племенем, він з початку свого існування носив зародок тієї сприятливої для розвитку гуртових і сімейних засад культури, яку ми послідовно бачимо і в подальшому, і в пізнішому, і навіть у сучасні нам періоди зовнішнього і внутрішнього життя.

Вікентій ХВОЙКА,
завідувач музею
Київського товариства
старожитностей та історії

● Примітка. Матеріал Вікентія Хвойки подаємо скорочено.
Редакція

Хвойка, щоденник 1897 р.

мала в довжину більше 10—15 метрів, то від основного рівчак проходило до нього перпендикулярно ще 2—3 паралельних, між якими залишався проміжок до 1 м в ширину. Одна група робітників, по 2—3 чоловіки на рівчак, бралася до розбирання матеріалу, а інша відгрібала землю і викидала її назовні. Цей спосіб мав ще ту перевагу, що, маючи перед очима розрізи прокопа-

іншим, випадало користуватися доволі зрідка. Згадаю ще про одну деталь. Спочатку розкопок я довго не знав, як запобігти черепкам від розписаних посудин, щоб вони при зіткненні з повітрям не вкривалися твердою сіруватою оболонкою, яка цілковито знищувала на них фарбу. Згодом переконавшись, що це відбувається від того, що вони просочені цементом, якого в достатку є у

«ДОБУ ЖОРСТОКУ, ЯК ВОВЧИЦЯ» ВІН ПЕРЕМІГ В ІМ'Я ВІТЧИЗНИ (АРХЕОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА-КАНДИБИ)

Становлення Олега Ольжича, сина уславленого Олександра Олеса, як ученого-археолога розпочалося, по суті, у "празький період", коли доля звела талановитого поета з уже всесвітньо відомим археологом Ярославом Пастернаком. Тодішній директор музею Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові запрошує О. Ольжича взяти участь у пошуках пам'яток мальованої кераміки, яка входила до великого середземноморського цивілізаційного кола, репрезентована в Україні пам'ятками трипільської культури (IV—III тис. до народження Христа), що є справжніми шедеврами українського праісторичного мистецтва. І хоча першу трипільську пам'ятку відкрив в Україні у 1897 р. В. Хвойка, через відсутність професійних археологів

ли можливість українському археологові нормалізувати свої фінансові проблеми, що завжди були перешкодою для продуктивної праці в еміграції. Письменник Улас Самчук згадує, що Олег Ольжич, окрилений успіхом, писав побратимові з Югославії: "Власе! Тепер ми живемо!" Він пояснює, що йому вдалося здобути в американців добру репутацію науковця і що йому пощастило дістати постійну наукову стипендію, якою він хотів би також допомогти і мені".

Для досконалого розуміння неолітичних пам'яток Європи археолог вивчає збірки в музеях Софії і Пловдива (Болгарія), Бухареста (Румунія), Белграда (Югославія). Археолог-поет ніби відчуває, що життя відвело йому не так багато часу для наукових досліджень. У 1936—1937 рр. Ольжич перебуває в Італії, працюючи в наукових

українського походження в Галичині вони практично були невідомі для науки. Заповнити цю прогалину і взявся випускник Карлового університету Олег Ольжич-Кандиба, провівши розвідку дослідження в селах Ланівці, Добрівляни, Козаччина, Стрілківці, Голіради, Касперівці, Новосілка Кастюкова, що на Тернопільщині. Появу в українській археології нової, потужної фігури засвідчили наукові статті вченого, надруковані в "Записках НТШ", чеських журналах "Праісторичний огляд" і "Археологічні пам'ятки", де автор досліджує кам'яну індустрію трипільських племен та їхню дивовижну кераміку.

Одночасно публікує низку праць у журналах різних європейських країн і США. 1939 р. у виданні Американського Інституту Археології з'явилася його стаття про С-спіральний мотив в орнаментіці дністрово-дунайської неолітичної кераміки. "Спіральний меандер, — узагальнював судження О. Ольжича його вчитель, археолог Я. Пастернак, — який обіграв безперервно трипільську посудину, мав, безумовно, вище, символічне значення. Він був для трипільського митця символом безупинного руху в природі, можливо, й вічного позаробового життя".

У цей час увагу вченого привернуло городище в Шипинцях на Буковині, досліджуване археологами наприкінці XIX ст., матеріали розкопок з якого зберігалися в музеях Чернівців, Відня, Львова, Кракова і Берліна.

лившись сім основних форм, а з другого — простежив еволюцію її орнаментики, розшифрувавши два ступені розвитку: пам'ятки типу Незвиська та пам'ятки типу Шипинці-Заліщики.

Оцінюючи археологічну діяльність сучасника, Я. Пастернак відзначав: "Головна його заслуга на полі археології України полягає в тому, що він, мабуть, найкращий аналітик, виявив тісне генетичне споріднення старших форм і орнаментів трипільської культури з такими ж в енеоліті Подунав'я... О. Кандиба причинився до опрокинення думки деяких раніших дослідників про азійське, не місцево автохтонне походження трипільських племен. І це є його тривким вкладом у досіди над етногенезом українського народу".

Доля відкривала перед Олегом Ольжичем фантастичні перспективи, в ретроспективі яких він міг споглядати себе в даліні тисячоліть, живучи "колись у простім курені над озером з ясними берегами". "Світлий спокій дорогих глибин прозорості і чистої науки" в "добу жорстоку, як вовчиця" змусив його вибрати іншу долю. Замислившись над історичним шляхом, який пройшла Його Нація — одна з найдревніших в Європі, Поет, Археолог, Патріот заповів собі Голгофу в ім'я будучості України:

*І в грізні дні залізної розплати
В шинелі сірій
вмерти від гранати.*

Ігор КОВАЛЬ

«КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА»

В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ

Продовження.

Початок у числі 25 за 2002 р.

Знову — проблема насамперед методології. Представники імперської орієнтації (незалежно від “деталей”: були вони декабристами-конституційниками чи махровими чорносотенцями, демократами типу В. Леніна і Г. Федотова чи інтернаціоналістами типу М. Горького й О. Солженицина) стоять на одному: був і має бути один народ, отже — одна держава, мова, культура, церква. Мотивації ідеї різні, найчастіше — закамouflьовані, але причина одна: “Росія без України неможлива!”, а одвічна мета одна — імперія.

Коли це йде від росіян — не виправдати реакційний анахронізм мислення, а хоч зрозуміти його можна; імперське буття усе ще рефлектує й прагне реанімувати імперську свідомість до активної дії. А коли йдеться про вчорашніх в’язнів тюрми народів, котрі й сьогодні, навіть обіймаючи високі державні посади, заявляють: усе! — з 90-го року була епоха Мазепи, тепер повертаємось до епохи Б. Хмельницького? Що їх спонукає до цього?

А точніше: чому вони прагнуть реанімувати не тільки рабство, а й ідеологію та методологію рабства? Адже ставили проблему “Б. Хмельницький чи І. Мазепа (П. Орлик)” означає не що інше, як реанімацію або історичного невігластва, або свідомого (скоріше всього — з мотивів кар’єрно-корисливих) виконання чужої волі в ім’я жужі народів мети. Або: того й іншого...

Справді: коли посилаються на Б. Хмельницького, то твердять: найголовнішою метою та досягненням національно-визвольної української революції цей Гетьман вважав Переяславські угоди, а сутністю тих угод було... **возз’єднання** України й Росії. Як писали окремі літератори, щоб злитися і бути “навіки разом”.

Але: по-перше, чи вів про це мову Б. Хмельницький 1648 р., коли йшов на битву під Жовтими Водами? По-друге, чому про угоду зайшлося аж у 1654 р.? По-третє, було (припустимо, що було) “возз’єднання”, чи, як те показував М. Брайчевський, — приєднання? І, по-четверте, яка ж справжня доля тієї угоди? Останнє важливо тим більше, що й нині є бажання святкувати (саме святкувати!) 350-річчя її чинності... Доведеться почати з того, що

писаного автентичного тексту угоди не тільки немає, а й, як стверджують докази, ніколи не було! Були усні домовленості, які на різних етапах історії та з різними гетьманами трактувалися зовсім по-різному, особливо царизмом у своїх інтересах. Той інтерес був завжди один: імперія, в якій українці асимілюються й зникають як самодостатній народ.

Дивуватися не випадає: імперським самодержавно-рабським, тоталітарним навіть у сфері релігії в Росії був увесь спосіб життя.

Чи могли цього прагнути українці? А тим самим: чи й справді, поперше, так примітивно бачили майбутнє Б. Хмельницький і український народ, та, по-друге, якби й було, то невже такого змісту акцію ми маємо святкувати у XXI столітті?

Насправді: розпочинаючи Раду, Б. Хмельницький зазначив: Україна спустошена війнами, польською експансією, татарськими “ловами”, нещадними нападами сарани, знелюдненням міст і сіл, — тому, сказав він, тільки власними силами нам піднятися важко. Потрібен **протекторат**.

Протекторат, наголосимо, як усталене явище в усій Європі, бо суть його зводилася не до “возз’єднання” народів, а до тимчасового опікунства глави однієї держави над іншою. В ім’я не повновладження її, а підтримки суверенітету.

І запитав Гетьман: волимо султана турецького, хана кримського, короля польського чи царя росій-

ського? Частина полків збройно виступала проти московської “дружби”.

Московські стрільці змушували народ присягати цареві, але його позицію прекрасно відбив С. Діович у славетному діалозі “Суперечка Малоросії з Великоросією”: не бундуючись й не намагайся командувати мною, — говорить там Малоросія, — бо я не піддавалася тобі, Великоросіє, а визнала протекторат царя; ти також під його владою, — отже: з тобою ми **рівні...**

Рівні! — гадав народ. Підданці! — вважали московці.

Й невдовзі Б. Хмельницький дізнався: москалі з поляками ділять Україну; навіть Київ відходить по Польщі, — і ця підлість свідомо утаємничена від Гетьмана.

Відповідь: лист-обурення — цареві, і лист-пропозиції шведському королеві Карлу X приступити до **створення** ліги 7 держав Європи, серед яких і Україна була б незалежним, рівноправним членом співдружності. Водночас приймається історична ухвала перетворити владу Гетьмана на спадкову, оскільки держава-монархія за тодішніми європейськими правилами не могла бути інкорпорованою в іншу державу!

Смерть Богдана Хмельницького перешкодила здійсненню планів суверенізації.

Але події змусили рішуче протистояти анексії планам Москви, — і 1659 року спеціальним меморандумом Гетьман Іван Виговський повідомив керівників усіх держав Європи про денонсацію угоди з Москвою.

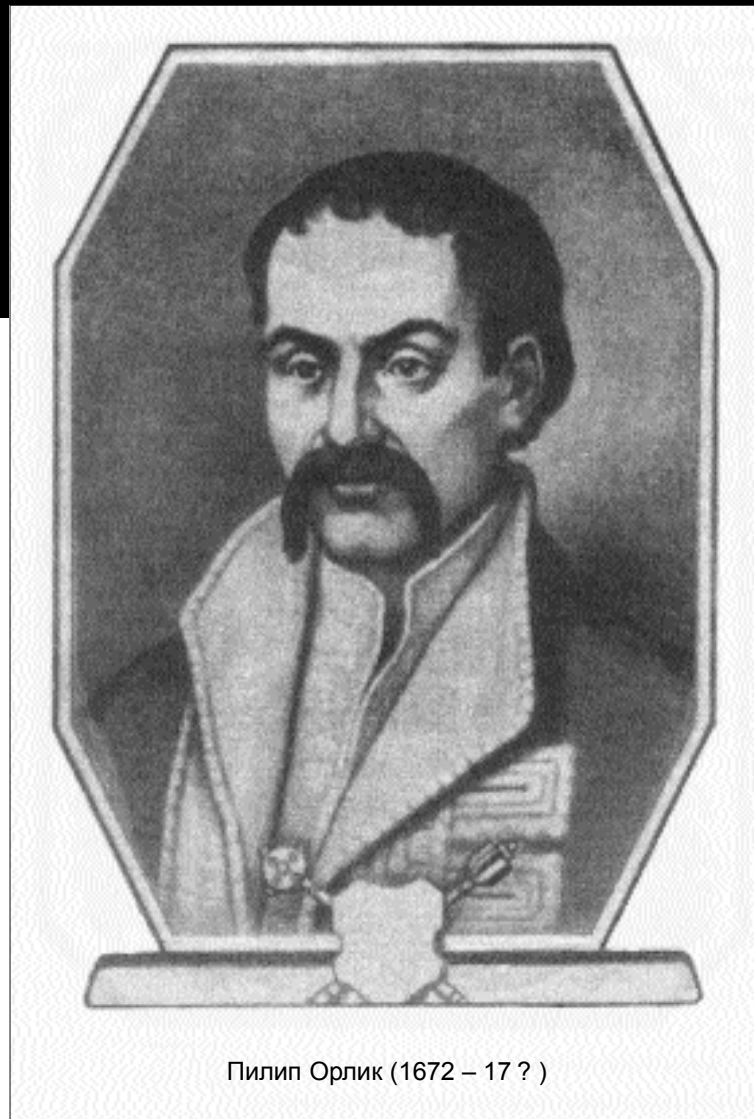
Отже, зважаючи на зраду Москвою переяславських домовленостей, посягання на вольності і права українців, Переяславська угода 1654 р. втратила чинність.

І природно виникають запитання:

1. Коли угода 1654 року була денонсована українським урядом і народом (що було закріплено славнозвісною Конотопською битвою), то що збирається святкувати сучасні москвофіли?

2. Чи правомірне протиставлення епох Хмельниччини і Мазепинщини-Орликівщини?

Нагадаємо: як і Б. Хмельницький, І. Мазепа тривалий час намагався впроваджувати в життя принципи внутрішньої і зовнішньої політики Б. Хмельницького. І, подібно до нього, був вражений віроломною асиміляторською політи-

Пилип Орлик (1672 – 17 ?)

кою Москви й став на шлях бунту та переговорів з королем Швеції — тепер уже Карлом XII — про створення спільної коаліції незалежних європейських держав.

Карл XII й І. Мазепа битву програли. Але тільки битву. Ідея суверенної України знову перемогла.

Її носієм і лицарем став Пилип Орлик.

“Енциклопедисти” говорять про його спроби збройно поновити суверенітет, а також про здійснення походів разом із татарами, що мало негативний характер.

Було таке. Загалом: Україні не завжди щастило на союзників. Її зраджували не тільки в XVII–XVIII ст., а й у XX ст.: то країни Антанти у 1918–1920 роках, то росіяни, поляки, чехи, навіть американці і їх союзники наприкінці Другої світової війни, коли або разом воювали з УПА, або закликали об’єднатися пригнобленим в СРСР народи не заради визволення їх, а лише задля послаблення СРСР. Імперія мала залишатися, а в ній колонією й Україна...

Однак, невинувато говориться про невдалий похід 1714 р. і не говориться про його мету та започаткований П. Орликом конституційний процес.

Пилип Орлик вимушено жив за кордоном, і не як скинутий монарх, що хотів повернути корону й маєтності, а як політичний глава держави, уряд якої опинився в еміграції.

Наголосимо: у першій масштабній політичній еміграції. Тож він зобов’язаний був боротися за державно-політичне визволення народу. Отже, продовжувати тактику і стратегію Б. Хмельницького та І. Мазепи, інших гетьманів-патріотів.

З цієї причини він вступав у тимчасові союзи з турками і татарами (критики П. Орлика сором’язливо “забувають”, що аналогічно діяли всі державці, а СРСР реально співпрацював то з Гітлером, то з державами антигітлерівської коаліції), але всі його помисли скеровувались на створення союзу європейських держав, які б не тільки

допомогли визволитися Україні, а й перепинили тотально-світову експансію російської імперії, яка, зауважимо, припинена не була і це завдало розвитку світової цивілізації та культури величезної шкоди.

П. Орлик бачив не тільки Україну, а й весь огром масштабної проблеми. Тому брав до уваги не лише військовий фактор, а й конституційно-дипломатичний, правовий. Його конституція 1710 року містила широку програму як внутрішнього розвитку на засадах демократії, рівності, свободи, справедливості, так і міжнародних відносин. Це був “білль” про права людини, соціальних верств, націй, що на 77 років випереджав Конституцію США!

Але ж Конституція П. Орлика, — париують опоненти, — не була втілена в життя.

Однак так може кваліфікувати ситуацію лише догматично-формативна логіка, оскільки подібного роду явища мають дві форми втілення: практичну (в структури державно-адміністративного управління) і теоретичну (в сферу суспільної свідомості).

Нагадаємо: українська Конституція згідно з міжнародними нормами була санкціонована королем однієї з наймогутніших тогочасних держав (Швеції), отже була визнана як реальність міжнародного суспільно-правовою думкою. А головне — була введена в практику на терені правобережної України. Зрозуміло, що обставини не дозволили застосовувати її широко-масштабно й тривалий час. Але хіба це применшує зміст і роль Конституції? То вже проблема обставин.

Тим більше, що Конституція була відбиттям голосу й волі, світогляду народу, продовженням його багатовікової життєвої теорії й практики.

Далі буде.

Петро КОНОНЕНКО,
професор,

„Вислаїй Протопрізітїрх Батїрїна, Пароух Црквї Стїла Хєа Нїкома. Понїлї урожїна своєго доводїтїн, до которїх наїлїтїх, наїлїтїх знаїдїтїх, шєачї знаїдїтїх своєго почитїх законїхънїчїнїаго й скїдїтїхънїчїнїаго доїлїтїхънїчїнїаго, скїдїтїхънїчїнїаго іїмє своїхъ Црквї й мїтрїхъ к нїхъ шєрїтїхънїчїнїаго, проїлїтїхънїчїнїаго видїтїхънїчїнїаго, шєачї нї аїлї іїрїхънїчїнїаго Протопрїзітїрх Батїрїна мїночїстїхънїчїнїаго, аїлїнїхъ, аїлїнїхъ дїлїхънїчїнїаго ії оїроїнїхънїчїнїаго, вїлїко почитїхънїчїнїаго мїлїнїаго Гїрїорїа СїРїлїа, вїлїко жїлїнїхънїчїнїаго чїнїнїхъ, сїлї ії нїлїхънїчїнїаго нїзкїтїхънїчїнїаго по чїнїхънїчїнїаго мїлїнїаго мїлїнїаго мїлїнїаго: Рокї Бїлїо дї чї.Б. (1702) мїлї Нїлїрїа дїлї Б (5) аїлї іїрїхънїчїнїаго Црквї(мї) парохїхънїчїнїаго протопрїзітїрх

Витяг зі Свідцтва про народження сина Гетьмана Орлика — Григорія

ського? Отже, запропонував **вибір**.

Частина учасників Ради волїла царя Московського, бо найменше знала його; частина (як І. Богун) протестно пішла з Ради; частина, як Київський митрополит Косів, не визнала слушності угод із Москвою і ніколи не підписала ніякого

Знаменита печера Вертеба, коло села Білче Золотого на Тарнопільщині. Це тут уперше 1822 року Хмільевський виявив вогнище, надому мальовану кераміку, кістки. Згодом 1884 року польські археологи Е. Павлович та Г. Осовський тут же, на землях Л. Сапіги, розкопали житлові майданчики із такими знахідками, що й у печері. Поблизу села Кукутени, що коло міста Ясси (Румунія), 1889 року Г. Буцуряну відкрив поселення з мальованою керамікою. У червні 1893 року учитель В. Арійчук у Шипинцях на Буковині також відкрив невідоме поселення. У вересні того року подібну пам'ятку в Києві виявив В. Хвойка. Історичну приналежність її довелося обґрунтувати пізніше.

Вікентій В'ячеславович, чех за національністю, за якимось невимовним покликком залишає Прагу і 1876 року перебирається до Києва. Учителював, займався сільським господарством, захоплювався старо-

ЕПОХАЛЬНЕ ВІДКРИТТЯ

виною, а відтак перейшов на археологію. Відкрив низку пам'яток палеоліту. Розкопуючи Кирилівську стоянку в Києві, він між 59-м та 61-м будинками виявив "кирилівські землянки" з мальованою керамікою, кістками тварин, рештками будівлі та стулками черепашок. Коли до нього надійшли виорані на полі поблизу села Трипілля, що неподалік Києва, черепки від посуду, зняряддя, В. Хвойка не забарився виїхати туди. Розкопки на землях сіл Верем'я, Халеп'я, Жуківці підтвердили, що на Україні відкрито "нову неолітичну культуру". Через рік В. Хвойка зібрав пристойну колекцію кераміки та знярядь хліборобів. Ці вияви культури він дослідив, інтерпретував і завіс в історичні скрижалі. На

них від часу проведення XI Археологічного з'їзду 1899 року вона записана як трипільська.

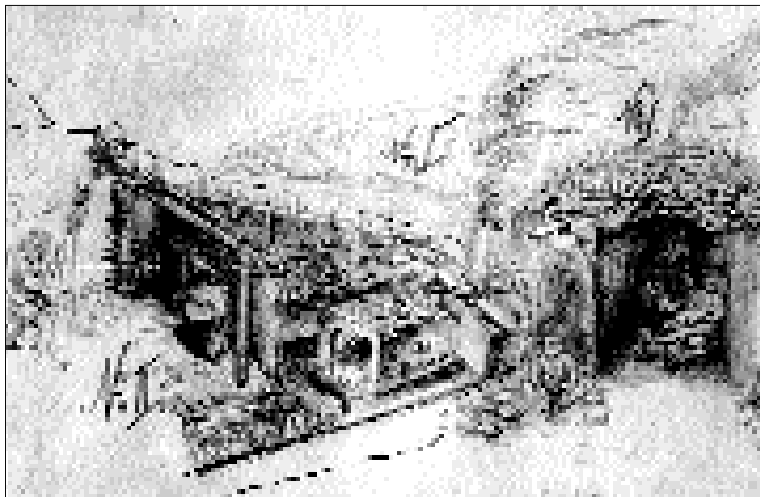
З доповідями про нововідкриту культуру В. Хвойка виступав на XIII, XIV археологічних з'їздах. На XII Міжнародному з'їзді доісторичної археології та антропології в Парижі, на конгресі у Флоренції (Італія) читалися про неї лекції. В секції Паризького антропологічного товариства в 1900 році Федір Вовк організував виставку речей трипільської культури, знайдених В. В. Хвойкою. Сам же автор відкриття продовжував її досліджувати, писати праці. Найосновніші з них: "Розкопки 1901 року в царині трипільської культури", "Розкопки в Київській губернії 1903

року" (Київ, 1903), "Розкопки в Київській губернії 1903 року" (Київ, 1904), "Розкопки в Київській губернії 1903 року" (Київ, 1904), "Розкопки в Київській губернії 1903 року" (Київ, 1904).

Понад сто років працюють археологи у колі завдань, поставлених видатним українським археологом Вікентієм Хвойкою, розкриваючи хліборобську епоху трипільської цивілізації. Хоча від часу смерті його праці в Україні ще не передруковувалися.

Вадим МИЦИК

РОЗКОПКИ 1901 р. В ЦАРИНІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Кирилівські висоти, трипільське поселення, рисунок Хвойки

З огляду на з'ясування різних сторін так званої трипільської культури я в 1901 р. поставив собі за завдання розкопати глиняні майданчики у віддалених одна від одної місцевостях. Змушений був обмежитися тільки двома пунктами — поблизу міст Ржищева і Канева.

Трипільська культура, при усьому своєму поступовому розвитку і довговіковому періоді існування, у всіх відношеннях передувала могильним насипам з похованнями скорочених окрашених скелетів, не кажучи вже про тих, котрі вважаються скифськими. Таким чином вона є першопочатковою і належить ще до неолітичної епохи кам'яного віку.

Як показує низка розкопок, ця культура завжди і всюди зустрічається у двох видах, у відмінних одна від однієї умовах. В одному випадкові незначна частина характерних для неї предметів зустрічається на невеликій глибині від поверхні, тоді коли основна їхня кількість, які утворюють інколи товстий шар суміші різноманітних предметів, завжди зосереджуються на значній глибині, на дні більш чи менш глибокої ями, яка створює або центр, або ж бокову частину певного заглиблення. Шар цей складається переважно із різноманітних харчових решток, якот: ступок річкових черепашок, кісток диких і домашніх тварин, у тому числі й кісток птахів і риб, перемішаних із попелом, вугликами та інколи із саженою; але все це змішане з великою кількістю череп'я розбитого посуду, і серед цієї маси подібуються один або кілька екземплярів крем'яних, кістяних і рогових знярядь. При цьому біля однієї зі стінок даної ями на самому дні трапляються рештки розвалені печі або вогнища із обпаленої глини, передня

частина яких була в ямі, а тильна заходила в стіну. Інколи в одній ямі рештки вогнищ траплялися у двох чи навіть трьох місцях, але тоді вони розміщувалися не на її дні, а на шарові раніше згадуваних харчових решток та інших предметів. Місця з подібним вмістом і знайденими там предметами безперечно належать до трипільської культури, бувають здебільшого зосереджені в значній кількості, на невеликій відстані один від одного на краях схилів, а інколи і на самому узвишші плато і навіть цілого їхнього ряду, як-от київські, котрі завжди знаходяться на верхній частині схилу.

Іншим видом умов, у яких зустрічається названа культура, є так звані майданчики, які, по облаштуванню і знайденому в них матеріалу, не мають нічого спільного з вищеописаними місцями. За винятком — інколи зустрічаються зуби, кістки чи роги якоїсь тварини і 3—7 ступок черепашок, тут немає масового скупчення харчових решток, вугілля і попелу, а також решток печей чи вогнищ, які є характерною рисою описаних вище місць. Зайнятий окремим майданчиком простір буває, на противагу попередньому, різної форми і величини. Здебільшого це продовговуватий чотирикутник, а інколи кілька до нього прилеглих і розміщених у різних напрямках. Від різноманітності форм здебільшого залежить і розмір самої території, яку займає кожний майданчик окремо.

За складом і облаштуванням майданчики мають ґрунтовні відмінності. Головним чином, вони складаються із різної величини уламків обпалених глиняних стін, на яких видніються відбитки прутів, кілків і тесаних колод, але частіше всього одна або обидві сторони бувають

гладенькими, інколи пофарбовані у червоний чи сіро-білуватий кольори: фарби часом чергуються одна з одною. Пласти, куски і грудки обпаленої глини трапляються на різній (від 10-ти см до 1 м) глибині від поверхні землі і, поширено чергуючись, доходять у глибину до двох і більше метрів. У більшості випадків вони розміщені горизонтально.

Переходячи від землянок до майданчиків, я мушу сказати, що, досліджуючи їх у зв'язку із незвичним, надто різноманітним і багатим матеріалом, я довго затруднявся визначити їхнє первісне призначення і не мав можливості дати відповідь на питання, чим саме є досліджувані мною місця. Спостерігаючи за ходом робіт і розбиранням викопного матеріалу, я бачив тільки, що маю перед собою рештки зруйнованих глиняних стін і долівок, які свого часу піддалися дії сильного вогню, і що вони, очевидно, належать до якихось споруд із залишками тієї ж культури, з якою я зустрічався при розкопках землянок на київських узгір'ях. Тільки пізніше, внаслідок тривалих розкопок і систематичного дослідження місцевості, де були відкриті майданчики, питання про їх загадкове облаштування і розміщення стало ясним.

Вивчаючи у всіх деталях кожний майданчик окремішньо, я, нарешті, зміг скласти точний план їхнього розміщення. Розкопуючи групу майданчиків, часто наближених один до одного, я став помічати, що чим різноманітніше облаштування майданчиків за формою і величиною, тим більше різніть склад самих предметів між майданчиками того чи іншого узвишся.

Якщо предмети, які знаходяться в одній групі майданчиків, ще належать виключно до епохи кам'яного віку, то на майданчиках другої групи вже знайдено вироби із чистої міді, як свідчення перших ознак появи металу у нашій місцевості. Скажу про вирішення найважливішого питання — про ціль і призначення майданчиків. Оскільки майданчики не мають ніяких ознак людських осель, то вважати їх такими не має ніяких підстав; з іншого боку, беручи до уваги наявність цілих та зруйнованих поховань зі спалюванням, глиняних стовпів у вигляді п'єдесталів, своєрідної кераміки, а також все оточення знайденого, можемо зробити висновок, що майданчики виявляють рештки давніх обрядових споруд, здебільшого поховальних. Виходячи з того, що землянки і майданчики розкинулися на такому значному просторі (смуга їхнього

поширення починається від Дніпра, доходить до р. Дністра і Карпат, а може і далі, до р. Вісли) і що подібна в них культура відтворює різноманітні стадії розвитку, від найпримітивнішої аж до тієї, котру ми бачили на початку віку металу, я можу тільки повторити висловлене мною ще раніше міркування, що народ, який їх залишив, був мирним, осілим хліборобським племенем, безперечно орієнтованим на землеробство, в якому можна вбачати тільки наших предків праслов'ян, котрі передували і пережили на нашій місцевості всі до сьогодні відомі переселення і набіги інших іноземних племен, і нащадки яких утримали у своєму володінні край предків до цього часу. Всі докази і факти, які спонукали мене до цього висновку, я полишаю для майбутньої, ґрунтовнішої праці, над якою щиро хочу потрудитися і виконання якої буде залежати головним чином від часу і наявності уже готового матеріалу.

Описувана мною культура, яку я вважаю можливим назвати давньоросійською, а точніше, протослов'янською, котра поширена на великих просторах, уже згаданих мною раніше, власне починаючи із Київського, Васильківського, Канівського, Чигиринського, Звенигородського, Уманського і Липовецького повітів Київської губернії, до північної частини Херсонської і у всій північній частині Подольської губернії, до самої границі Галичини і далі, а також по лівому березі р. Десни, в Остерському повіті Чернігівської губернії. При таких обширах зайнятих районів, на неї, вірогідно, натраплять багато дослідників. Не знаю, чи вдасться мені ще попрацювати на розкопках майданчиків і землянок, які належать до згадуваної

З розкопок Хвойки, IV тис.

культури, і над опрацюванням її проблем, але я вважаю за необхідне повідомити деякі дані щодо пошуку придатних для розкопування місць.

Наявність майданчиків і землянок проглядається виключно на горбистій місцевості, пересіченій в різні боки більш чи менш глибокими ярами. Над ними тягнуться безперервно низкою гористі місця. Дивлячись на таку місцевість з якоїсь висоти після недавньої оранки, легко можна помітити на схилах, берегах і на плато цих узвиш багато темно-сірих чи коричневих плям, виразно виділених на загальному фоні чорнозему і розміщених на певній відстані одна від одної. У першому випадку можна з упевненістю сказати, що ми надбали рештки землянок, а в другому можна розраховувати на наявність майданчиків.

Щоб запобігти зайвій втраті часу та іншим незручностям, я застосовував для досліджень тонкий круглий шуп, виточений із литої сталі, довжиною 1—1,5 м. Відшукавши за допомогою цього зняряддя кілька неподалік розташованих місць, я брався за розкопування. Головною моєю турботою було розставити робітників так, щоб кожний з них міг упродовж роботи постійно дивитися за тим, що знаходиться перед його очима на відведеній йому лінії і поступово рухатися вперед, не ризикуючи розбити чи зруйнувати предмети: я ж сам ставав так, аби мати можливість спостерігати за всіма одночасно і, побачивши той чи інший предмет, міг би вчасно зупинити кого потрібно і взагалі керувати всім ходом роботи. Для цього я, визначивши за допомогою шупа приблизні межі того чи іншого схованого під землею предмета і позначивши його на поверхні, проводив на певній відстані паралельну до нього лінію, впродовж якої копався рівчак на три і більше метрів завширшки і глибиною трохи більше, ніж залягання культурного шару. По

Халеп'я, IV тис.

Закінчення на с. 10

чення великих розділів програми слід робити шляхом тестування. У Росії, наприклад, вже вісім років іде подібний експеримент в одній із областей. І дуже успішний! Там навіть за балами шкільного тестування приймають без екзаменів у вузи.

— **Пані Наталю, у мене до Вас ще є запитання, яке мене завжди цікавило. У наших школах та вузах звично вгніздилась лекційна система викладання інформації. Однак лекцію можна просто надрукувати і роздати дітям чи студентам. Навіщо щоразу її читати заново?**

— Насте, ти правильно зрозуміла суть проблеми. Колиш, коли друковане слово було дорогим, тоді і необхідні були довгі лекції. У наш час це просто анахронізм. Матеріал пот-

життєвих, потрібних знань. Зате поглянемо, який набір інформаційних предметів! Я, як людина, яка багато років працює з дітьми, з жом спостерігаю, як цей потік сухих фактів виливається на дитячі голови. А останнім часом ще з подвоєною силою. У нових підручниках кожен автор і кожна авторка намагається у свою "нетленку" запхнути так багато, щоб, напевно, вже ніхто не засумнівався в його чи її компетентності. Підручники переобтяжені інформацією, фактами та деталями. Накопичення фактів — це дуже нудний процес для дітей та молоді. Тому виникає проблема з дисципліною. Починаються конфлікти, від яких страждають як учительство, так і діти. Знову ж таки, в результаті цієї кількості фактів, цифр, готових, розжованих і нудних істин діти не вміють

а, головне, у дітей формувалася правова свідомість. З іншого боку, збільшувалася моральність, з'явилось правильне ставлення до жертв зґвалтування, знялись стереотипи, що "ґвалтують тільки тих, хто у коротких спідничках, хто поводить себе певним чином, звабливих, тому вона сама винна..." А наша "жертва" була маленька худенька дівчинка, що ходить у штанах, і вона сердито відстоювала свою честь і людську гідність. Після гри ми обговорювали те, що жертвою зґвалтування може стати будь-яка дівчина, тому потрібно вчитися себе поводити в певних ситуаціях, вміти захищати себе і відстоювати свої права в суді.

Виявляється, з дітьми можна обговорювати будь-які теми. І не нудними малозрозумілими лекціями з охорони здоров'я, які читають нещасні класні керівники, що, частіше за все, абсолютно не компетентні в подібних питаннях.

— **Отже, пані Наталю, наскільки я зрозуміла, необхідно максимально наблизити навчання до реального життя?**

— Так, звичайно. Школа має формувати в дітях позитивні риси характеру і позитивні моделі поведінки. Якщо ми хочемо захистити дітей і молодь від тлінних впливів осіб і поглядів на життя, то передусім потрібно усвідомити, що ми не в силі вберегти їх від цих впливів. Можна, звичайно, сором'язливо промовчати, "заховати голову в пісок", недочути незручного і складного запитання чи пропозиції. Можна просто сказати "ніззя..." і вмити руки — ми все зробили. А можна і потрібно розповідати шкільній молоді про ставеві проблеми; про те, як вберегтися від СНІДу; про те, як розпізнавати прояви самогубства і як допомогти людині в цю хвилину; вчити, як сказати "НІ!" насильству, зґвалтуванню, п'янству і наркотикам. Цей шлях тяжкий, але іншого немає. При цьому дітям потрібно пояснювати не що потрібно робити, а як це зробити. А це можна здійснити тільки за допомогою нових форм навчання.

— **Які саме нові форми навчання мають запроваджуватися у школі?**

— Під час уроку потрібно використовувати різноманітні навчальні методики — тренінги, навчальні ігри, міні-лекції, дебати, обговорення проблеми, викладання нової теми учнями, реферати, інше.

— **Тренінг, я все частіше зустрічаю це слово у нашому сьогоденні. То що таке тренінг?**

— Тренінг — це така форма навчання, яка спирається на досвід людини, а також допускає, що присутні на тренінгу люди, крім одержання нової інформації, мають можливість відразу ж використовувати її на практиці, виробляючи нові навички. Тренінгова форма навчання базується на методиці участі, коли вся група є активною учасницею процесу навчання, тому люди можуть поділитися та обмінятися між собою своїми знаннями і проблемами, а також разом шукати оптимальне рішення.

Наша громадська організація — Центр "Сучасна жінка", якраз і проводить навчальні тренінги. Особливо для освітан і шкільної та студентської молоді. Діти і молодь залюбки навчаються на тренінгах, їм до душі така форма подачі матеріалу. Я приведу висловлювання про тренінг підлітка з м. Василівка, яке мене вразило. Хлопець в анкеті нам написав: "Як я ставлюся до тренінгу? Я ставлюся до нього з любов'ю". Цікаво, чи багато уроків отримують таку оцінку?

— **Цікаво, як швидко відкриваються люди на тренінгу, як легко засвоюється інформація?**

• Вільне спілкування виключає насильство над мисленням.

• Головне в ньому — чути і бути почутою, активна участь всіх, атмосфера доброзичливості і відкритості, відвертості.

• Нехай він стане популярною формою навчання!

• Мені подобається, бо можна розповісти про себе, про свої успіхи.

• Відвідуйте тренінг — і все буде гаразд у вашому житті — ось моя пропозиція усім людям, які хочуть пізнати себе й інших.

• Хай тренінги відбуваються частіше, бо вони доступніші, аніж уроки.

• На тренінгу люди відкриваються, і ми їх бачимо зовсім з іншого боку — відкриваються якості, про які ми й гади не мали. Тренінг допоміг нам зрозуміти один одного та суть конфлікту, що назріває.

• Після тренінгу люди стають більш відвертими, добрішими, чуйнішими. Потрібно проводити їх частіше, бо вони виховують у тобі насамперед людину.

• Я зовсім по-іншому почала дивитися на життя.

— **Дякую, пані Наталю, за цікаву розмову. І до зустрічі. Адже Ви нам ще не розповіли більш детально про діяльність вашої громадської організації на тренерській ниві. Отож, до скорого!**

ПОСИДЕНЬКИ У ПАННОЧКИ НАСТІ НЕ ДИТИНА ДЛЯ ШКОЛИ, А ШКОЛА ДЛЯ ДИТИНИ!

Цього разу до мене на посиденьки завітала небайдужа людина — вчителька історії і права Козинської середньої школи на Київщині, Голова громадської організації Центр "Сучасна жінка" Наталя ОВСІЄНКО.

— **Пані Наталю, ось і закінчився ще один навчальний рік нового тисячоліття. Ми прийшли у ХХІ століття, а процес навчання залишається незмінним. Хоча нові часи вимагають зовсім іншого навчання. Як на Вашу думку?**

— Я вважаю, що у нашій країні існує освітня криза. Класно-урочна система та бальна система оцінювання — ось те, що заважає виходу з цієї кризи. Не дитина повинна бути для школи, а школа для дитини. А у нас все навпаки. Необхідна реформа навчання, яке буде передусім розвивати здатність людини до пошуку нових знань, до творчості. Тільки по-новому навчаючи дітей та молодь, наша держава зможе зробити інтелектуальний прорив у нове тисячоліття.

— **Отже, проблему розв'яже нова філософія освіти, нова освітянська політика?**

— Негативний наслідок навчального процесу — це те, що бальна система оцінювання збільшує число невротиків. Оцінювання опитування під час уроку, невмотивовані перевантаження, постійна стресова ситуація — все це веде не так до знань, як до звички уникати розв'язання проблем, боятися їх, до психологічного зриву та зневіри в собі і своїх силах. У нормі дитина в змозі справитись з емоційним конфліктом, а якщо ні, то це може спричинитися до неврозу, депресії, суїциду.

Я вважаю, що урок має передбачати вільну діяльність учня чи учениці, враховувати швидкість засвоєння матеріалу різними дітьми. Потрібно зменшити кількість предметів та уроків, ввести серед обов'язкових дисциплін предмети на вибір, серед яких учень чи учениця може вибрати цікаві для них, чи потрібні їм для майбутньої професії. Дитину потрібно поважати, розуміти її унікальність та особливості. Тоді навчання не буде йти конвеєром, де немає місця особистості, її правам. Тоді виникне процес співпраці педагогів із дітьми. Потрібен також новий, неформальний, живий зв'язок між учительством та учнями й ученицями. Сьогодні, на жаль, у навчанні немає позитивного, радісного, наповненого емоціями. Наша школа негуманна у ставленні і до дітей, і до вчителів. Вона часто буває жорстокою до дітей. У свій час, коли став Прем'єр-міністром України Віктор Ющенко, він був єдиним із прем'єрів, який звернувся до проблем школи, намагався щось змінити. Пам'ятаю його прекрасні слова на учительському з'їзді: "Сьогодні ми намагаємось побудувати школу, яку б полюбили і учні, і вчителі. Це велика місія". На жаль, цю місію йому не дали виконати. Будемо

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

"...щоб ті, що навчають, поменше б навчали, щоб ті, що навчаються, побільше б учили... щоб можна було довести їх до вершин наук без складнощів, нудьги, покритикувань та побиття, а ніби граючи та жартуючи", щоб школи стали "воістину місцями ігор, будинками насолоди та задоволення".

Я. А. Коменський.
"Велика дидактика" (1,243)

знову чекати свого Вашингтона...

— **Якщо не буде оцінок і екзаменів, то яким же чином Ви пропонуєте оцінювати учнівські знання?**

— Я вважаю, що система опитування на кожному уроці неефективна і завдає тортур дітям. Тому не потрібно виставляти оцінок на уроці. Урок — тільки для збагачення дітей знаннями. А контроль за знаннями після вив-

рібно освітянам готувати і роздавати учнівській та студентській молоді для самостійного опрацювання, а потім по ньому влаштовувати бесіди, обговорення, дебати. Проведення ж довгих лекцій нудне і неефективне (знання в такому випадку засвоюються тільки на 5%). Але головна небезпека їх у тому, що в такій формі знання зразу подаються у готовому вигляді, і у дитини (молодої людини) формується звичка жити чужим, а не власним розумом. Говорять тільки вчителі та вчителі, а учнівство мусить майже цілий урок мовчати, сидіти па-

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

"Коли вчитель перетворюється в оповідача, тоді він негайно стає непотрібним, тому що роль оповідача може з величезним задоволенням грати гарна книга... обов'язки учителя не в тому, щоб розповісти учневі ті факти, які учень повинен запам'ятати, а в тому, щоб постійно зміцнювати і розвивати розумові здібності учня такими вправами, котрі всякої даної хвилини відповідали б розмірам його наявних сил і які з часом ставали б постійно більш важкими і більш складними".

Я.-А. Коменський.
"Велика дидактика" (2,256)

Справо на фото Голова громадської організації Центр "Сучасна жінка" Наталя Овсієнко

сивно і бездіяльно.

— **Пані Наталю, я пропоную нам порушити ще одну проблему школи, про яку так багато говорять в основному батьки дітей, — стосовно перенасичення інформацією шкільних програм у той час, як діти виходять зі стін школи, не знаючи тих важливих речей, які їм потрібні для дорослого життя. З цього приводу я згадую слова Гая Петронія. Я навіть записала їх: "Думаю, наші юнаки настільки дурні тому, що в школах із ними не говорять про життя, звичайне, а лише розповідають про піратів із ланцюгами, що сидять у засідці на морському березі; про тиранів, які виношують укази, за якими синам належить стати голови власним батькам; про оракулів, до яких звертаються під час епідемії і які радять принести в жертву трьох або більше невинних дітей..."**

— Так, проблеми освіти вічні. Але тій латинській молоді, що вчилася дві тисячі років тому, ще пощастило: пірати, тирані, невинні дітвара... Бо у сучасній українській школі, як у тому, недоброї пам'яті, Советському Союзу — чого не кинешся, всього нема — ні тобі піратів, ні

дискутувати, говорити від власного імені. Я намагалася закласти у дитячі голівки: ти — людина, ти маєш права, і свої права потрібно захищати, бо інакше ці права — лише чорні букви на білому папері.

— **Пані Наталю, а можна на якомусь прикладі розповісти, як проходять ці уроки?**

— Будь ласка. Ось я пропоную класу — давайте спробуємо у вигляді рольової гри зрозуміти те, що таке суд і як проходять судові засідання. Яку ситуацію будемо розігрувати? Єхидний голосок із задніх парт: "Зґвалтування". Всім одразу стає смішно, хоча ситуація зґвалтування не зі смішних, а з трагічних. Я згоджуюсь: "Що ж, нехай буде по-вашому. Розбираймо ролі." Ролі негайно всі розхпали, навіть "жертва" відразу знайшлася. Готувалися дуже серйозно: "судмедексперт" студіював положення про судову експертизу, "суддя" прочитав удома Кримінально-процесуальний кодекс, щоб знати все про форму проведення такого судового засідання, інші діючі особи теж читали закони, розпитували старших, як це буває... А далі грали, і як грали! Все почалося з жарту, а закінчилося дуже серйозно — були серйозні промови, були рішення,

Наталка БОНДАРЧУК

БІЛИЙ КОЛІР КОНВАЛІЙ

Її голос вам давно знайомий: адже впродовж багатьох років Наталя Бондарчук інформує слухачів першого каналу Національного радіо про найяскравіші події в культурному житті України. Голос — то ціла палітра. За тембром і звучанням — вдача, характер, доля. Радіожурналіст — це думка і голос події. Той, хто населяє свою душу подіями і повідомляє їх людям, поволі вивітрює свій голос, доточуючи його власними емоціями, радощами, стражданнями. Найсокровенніше, — те, що для себе, вимовляється по-думки або пошепки. Можливо, тому перше враження від віршів Наталки Бондарчук — що це вірші-замовляння. Їх думають, шепчуть, наспівують вуста авторки для самої себе, наповнюючи власну сутність щирістю, коли душа хоче зароситися добром і любов'ю.

ПРОХАННЯ ДО БОГА

Україні — бути вільній,
Жінці — вдосталь дітей мати,
А чоловіку — сопілку:
Виспівувать, награвати!

Тобі, чоловіче — сопілку,
Справляєшся з нею славно,
А ще й — високу гречечку,
щоби в неї стрибав справно!

Ой, маю, маю сопілку,
Виспівую, на ній граю,
Хорошую маю жінку,
Дітей із дванадцять маю!

Дай, Боже, мені, за совість
Корову, а чи корівку,
Нехай її жінка доїть —
Дітей молоком напуває!

Пошли мені нивку чисту,
Без пиріїв і суріпок,
Хай жайвір дзвенить над нею,
Душу чийось зігріває!

Лише не давай горілку:
На неї змінюа дуду:
Тікай від мене, хмаринко,
За жінкою плакать буду!
3.– 4.06.1992 р.

* * *
Через натовп іти,
Вибачай, нема сил.
Якщо зможеш — впіймай
Білий колір конвалій,
Вибирай: ти і я —
Геть всі інші світи!

Серед моря квіток
Обирай же Наталю!

* * *
Я не хочу більше
ридати,
Рвати душу і серце
за тебе,
Оббивати пороги й
страждати,
На мотузці тримаючи
лева!

Справа в нас
і в тобі!
Не лякайся,
як побачиш
Мої хризантеми.
Цвіт улюблений —
Колір сонця.
Усе інше —
То колір неба.

* * *
Тікає зірка від мене,
Ховається в синє небо,
Усе, що зі мною, збулося, —
Залишу на темному боці!

Усе, що зі мною буде,
Весна зустріне салютом!
То ж де ця дилема взялася:
Чи плакати, а чи сміятись?!

* * *
Скоро осінь заросить
подвір'я
Приморозком
і довгим дощем,
І дерева позбудуться
зілля,

Що впаде нам під ноги
плащем:

Чорно-жовтим,
червоно-багряним —
Будем слухати вдвох
листопад,
Облікатимуть п'яти
каштани,
Обіцятимуть
щастя і лад.

В довгий вечір
дощів і туманів
Не шукайте мене серед
сліз:
Я чекатиму вірно
тюльпанів
й плащаниці весняної
млість!

Поки ж зимоньку нам
зустрічати:
При свічках, при надії,
в теплі,
Ще півроку й заб'ють,
як на свято,
Повноводні живі
струмені.

Скоро осінь
заросить подвір'я...
14—16.09.1998 р. —
квітень 2000 р.

* * *
А видався цей день
такий сумний:
Сьогодні я побралася
із небом.

Ти більше не чекатимеш
на мене,
Собі сказав:
“Я більше вже не твій!”.

Ніколи, любий, бо
не свій,
не мій!
Правий і мовчазний
в своєму горі,
Із осудом
ти вибухнув
без сліз:
“Кохана,
я для тебе
був лиш морем
Порад корисних і...
навмисних сліз!”

Блакитне небо
хай тобі простить,
І в погляді твоїм
не стане горя —
небесна голуби́нь
і чистота
Роз'яснять з часом
всі кольори моря
І звідки взяли́сь
туга і хула.

* * *
Мені треба кудись
поїхати,
У чужі, у незнані світи,

Де замість кам'яниць —
одні віхоли,
Що гуляють
туди і сюди!

Мені треба туди
добратися,
Де слова лиш
бурульки самі,
Де все біле,
і навіть асфальти
Неможливо зробити з
брехні!

Де приреченість лиць
у трамваях
Витісняє
порожнє таксі,
Де вітають і не
проводжають,
Де сміються,
хоч очі пусті.

Де розкотисте “ар” заглушає
Звуки мови моєї
журні...
Хіба справа лише
у трамваях,
Якщо хочеш все кинуть,
втекти?!

* * *
Не буде більше чекання,
Я остеронь стану нього.

Не буде більше зітхання,
Мене й не було ніколи.

Ніколи очам твоїм віри
Не сколихнути, ніколи.

Ніколи моїх дітей руки
Тебе не обнімуть з любов'ю.

* * *
Біля мене нічий літав
янгол:
Не впізнала його
на обличчя.
Безіменному —
довга дорога,
Відпочинь
біля мого крильця...

Заклади за голову
крила —
Я впізнаю
за стуком серця —
Тріпотіння душі
чужої,
Яка в тіло чиєсь
вселиться!
Але зараз гримить
у долоні
Безтілесно!
Веселиться!
А мені так приємно
тримати
На руках тебе.
Коло серця.
Літо 1998 р. — 10.01.2002 р.

* * *
Нікому чужа кров
не стане за рідну.
Й троянду яскраву
твій кінь переступить,
Твоя кров — чужа,
хоча ти — мій — я вірю,
Ріднею хіба що
сини наші стануть!
Без тебе мені
навіть Біг не народить,
Без мене сирітське
ти плаття одягнеш
І підеш в пустелю
молитись, в безодню...
Іди ж! Навіть там
тебе будуть кохати!
Ти підеш один,
полишивши всі вірші.
Ти — інші, ти там
неодмінно напишеш,
Найкращі, що в тебе були,
серед кращик!
А хтось із молодших аж
губи зашпилить,
І натякатиме на щось
прекрасне,
Що втратили ми,
чи знайдемо деінде,
А ми ж як два леви
змагались за щастя!
8.06.2000 — 11.01.2002 рр.

ВАРЕНИЧНА ВІД КРАВЧУКА, або НА ЩО ЗДАТНІ «ФІЛОЛУХИ»?

Якщо хлібина починається із зернини, а театр — з вішалки, то людина, безперечно, починається з материнської мови, що стає їй рідною на все життя. Словесний автопортрет мовця завжди найяскравіший з-поміж будь-яких інших його портретів. Бо ж слово — не горобець... Чого не скажеш, на превеликий жаль, про тих, хто “цвіринькає”, так і не навчившись (сиріч зневаживши свій родовий та громадянський обов'язок) співати по-солов'їному. Таким горе-мовцям (і конкретним, і анонімним) присвятили свої викривальні етюди письменник Петро Федотюк та журналіст Федір Шевчук.

Книжку П. Федотюка “Добродії та лихочвори” (К., “Задруга”, 2001) склали редакторські записники, які він вів з 1997 по 2001 роки, тобто в ній відбито злгоденні реалії нашої мовної політики та повсякденної життєвої практики. У той час як у Шевчуковій книжці “Слово на долоні” (Вінниця, “Велес”, 2001) читач здебільшого знайде спогади-оповідки автора зі студентських літ і з журналістського буття. Як зазначено в анотації до видання, “ідеться тут не стільки про мову, скільки про людей, бо ж саме через слово ми пізнаємо суть людини”. Згадавши, приміром, ушлавлених боксерів Віталія та Володимира Кличків, відомого футболіста Шевченка, відмін-

ного стрибуна Бубку, Ф. Шевчук називає їх “патріотами... без мови”, оскільки скрізь дають інтерв'ю російською, зовсім не дбаючи не лише про власний авторитет, а й про престиж держави, під чийм прапором виходять на змагання. Або ж як “приперчив” автор колишнього однокурсника Вадима словом “філолух” за те, що той, уродженець Шевченкового краю, випускник філфаку університету, вчитель української мови та літератури в одній зі столичних шкіл вийшовши з класу на перерву дозволив собі звернутися до давнього знайомого чужинецькою мовою. Отож, як кажуть, видно пана по халлявах.

Книжка П. Федотюка, що стоїть на сторожі рідного слова, воюючи з його недругами, разом може прислужитися “лікнепом” для всіх бажаючих удосконалити свої знання з української мови, яка, незважаючи на згубний процес масового витіснення її з усіх ділянок життя російською та англійською, все-таки демонструє деякі ознаки одужання. Хоча, зболено зазначає у передмові автор, “слово писане вимирає, як мамонт, дедалі більше люди споживають електронне слово — може, через те воно втрачає свій запах і смак”. Що ж, розумію й поділяю острах Петра Кузьмовича щодо нинішнього стану мовної комп'ютеризації, проте сприймаю отого

“мамонта” швидше як гіперболу в літературному стилі автора. Бо віриться, що жодному техногенному монстрові не вбити живого писемного слова, доки пульсує гаряча кров у серці людини-мовця, доки не перевелися папір, конверт і ручка.

І П. Федотюк, і Ф. Шевчук глибоко переймаються тим, що “все питомо українське доруйнують долар і рубль — у тім числі й мову”, що в багатьох наших співвітчизників бракує не тільки поваги до рідного слова, а й елементарної мовної культури. Ось що буває, демонструє Ф. Шевчук, зокрема звернувши увагу на чудернацьку табличку в одному із сіл Бершадського району, коли де в кого в голові “бардак”. Як виявилось “БарДК” розшифровується як “Бар Дома культури”. Ще б одну літеру, і вийшов би справжній “бардак” з російським відтінком. Автор прореагував на цю недолугість реплікою в районній газеті. І одразу ж ту пришепенкувату вивіску причепилися. Тож і ниньки у селі незрідка можна почути: “Куди йдеш?” — “У бардак на пиво!”

Такого мовного “бардаку” ще немало в нашому українському інформаційному просторі, що потерпає, як наголошує П. Федотюк, не лише від пошесті калькування з російської, а й від засилля англіцизмів, германізмів,

латинізмів тощо. Ох, оте сумнозвісне мавпування, колінування перед Заходом, намагання поставити воза попереду коня... Як притуплюють слух оті всі красивості “від Кардена”: “губернатори”, “мери”, “муніципалітети”, “департаменти”, “офіси”, “дилери”, “спікери”, як дратують тих, хто живе українським словом у незалежній Україні, зокрема й автора книжки “Добродії та лихочвори”, котрий послуговується сатиричними барвами: “Генде гох, здоровий глузде, ві єсть окружени!”

П. Федотюк — не лише щирий вболівальник рідного коріння, а й подекуди розкривається як тонкий політик. Приміром, зачіпаючи поглядом мережу конвеєризованих ресторанів Мак-Дональдс, яка владно посіла місце хазайки у нашому домі, він пропонує свою альтернативу: “Варенична від Кравчука”. А чому б і ні? Варто лишень придивитися до лисніючого обличчя экс-президента й послухати його захоплену розповідь — в одному з телеінтерв'ю — про секрети приготування фірмових українських вареників. Тож, нагодувавши своїх земляків, Леонід Макарович міг би вийти й на світовий обшир, разом “прислужитись” розпросторенню позитивного образу України — куди краще, ніж на посаді президента”.

перебуваючи у стадії “дикого капіталізму”, ми марно сподіваємося на те, що капіталізм розв'яже всі наші проблеми, слушно наголошує письменник. Адже, подолавши одні бар'єри, опиняємося перед іншими. Вимирають (ось тут уже справді, як мамонти) романтика, поезія, ніжність. Усе йде на спродаж, усе виправдовує всевладний бізнес. Тому “не прогавимо межі, за якою — задвірки історії і людства”. Ця межа — як лезо, що січе по серцю. Будьмо ж пильними й не ка-лічмо живодайне дерево українського роду!

Обидві рецензовані книжки, де істинно героїнею (хоч і не в святковий день) постає рідна мова, спрямовані на очищення наших душ, на одвертий діалог як із самим собою, так і з прийдешнім, за яке всі ми в одвіті. А найперше мусять прислухатися до праведного голосу письменників ті “достойники”, від кого залежить, аби наша мова закрутилася на всіх теренах України й інші народи сприймали її не повторною квітучою гілкою.

Олена ЛОГВИНЕНКО

СПОГАД

ДУМИ МОЇ...

Ще й тепер, коли бачу залізничні платформи, вантажені будівельним лісом, відчуваю, як нють на моїх долонях криваві мозолі.

У далекому 1947 на Уралі ми заготовляли цей ліс, і довжелезні ешелони розвозили його в усі кінці Союзу. Після роботи падали на свої нарі і тихо стогнали, моральний стан був іще гірший: гидка московська лайка, голод, бруд. А ми були молоді, 20–25 років, і перед нами простяглася безнадійна довга дорога, обсотана колючим дротом, яку ми допали під дулами автоматів і гарчанням лютих вовчурів. Тому, коли одного вечора у наш барак зайшов невисокого зросту, літній, сивий чоловік і спитав, чи не згодилися б ми співати в хорі, який табірне начальство доручило йому організувати, ми відразу погодилися. Як пізніше дізналися — він був диригентом-професіоналом високого класу, а тут працював асенізатором: у таборі не було каналізації, і маестро щоденно чистив вигрібні ями, зливаючи все у величезну дерев'яну діжку, і вивозив на охляпії конячці за межі зони. Незважаючи на перевтому від виснажливої праці, на першій репетиції нас зібралося 25 дівчат, майже всі із західних областей України. Моя сусідка по нарах, Ліда з Дрогобича, яка не мала ні музичного слуху, ані голосу, просила: "Дарую, я буду стояти коло тебе — знаєш, я дуже люблю співати, вдома завжди співала голосно і довго, а ти — коли тятину не туди, будеш мене спіати. "Сіпати" доводилося часто, та Ліда не здавалася і таки співала в нашому хорі.

Степан Петрович — так, здається, звався наш маестро, сказав, що ми будемо співати "на празднікі", тому треба вивчити кілька патріотичних совіцьких пісень, та в основному наш репертуар складатиметься з обробок народних пісень Леонівича і Стеценка. Були щасливі, адже дівчі на тиждень на дві години забували, де ми, і нас на крилах своїх несли в далеку Батьківщину рідна ніся.

Нарешті прийшов "празднік" — не пам'ятаю, чи були це "майські", чи "октябрські". Ми з успіхом виступили в табірному клубі-ідальні і начальство відправило нас під конвоем у районний клуб — співати перед вільнонаймними жителями містечка. Багато з них відбули своє ув'язнення ще в тридцять років і залишилися тут працювати: між ними були українці, росіяни, німці. Останніх вивозили на Урал цілими селами ще на початку війни.

Невелика зала клубу — переповнена, нас завели зі службового входу просто на сцену, і тут ми всі остовпили: на заднику сцени, на всю її висоту і ширину, був намальований олійними фарбами портрет Шевченка. Хто і коли намальовав його ту, на далекому, холодному Уралі?! Маестро, як і ми, кілька хвилин не міг вимовити й слова.

Потім ми співали: виконували програму, якої не мали права змінювати, та по закінченні, коли зала вітала нас гучними оплесками і просила ще заспівати, ми тихо почали: "Думи мої, думи мої..." Ми співали, і слізи котилися по наших обличчях — зала замерла. Начальство, що сиділо в першому ряду, нарешті зрозуміло, що трапилося, і нас спішно почали виводити зі сцени. Успід нам суворо дивився Тарас, його погляд ніби промовляв: чого розревілися, ану, підніміть голови, борітеся — поборете, вам Бог помагає!

Ми поверталися до табору, не чуючи грубих окриків конвою, гарчання псів — знали: ми виживемо і повернемося-таки на свою Вкраїну.

Після того концерту наш хор розігнали, а маестро кудись перевезли.

Ось і вся історія.

Одарка МАЙДАНСЬКА-ІЛЮК

Віктор Леонтович (1902—1959)

Віктор Леонтович належить до старого козацького роду (прапрадід — бунчуковий товариш українського війська за часів Гетьманщини). "Рід Леонтовичів був з православних

Відзначається столітня річниця від дня народження Віктора Володимировича Леонтовича, автора фундаментального дослідження "Історія лібералізму в Росії". Ця книга, написана німецькою мовою, з'явилася друком у 1957 році, коли В. Леонтович обіймав посаду професора історії Східної Європи в університеті імені Й. В. Гете у Франкфурті-на-Майні. У 1974 році побачило світ друге її видання. Згодом книга вийшла російською (Париж, 1980) та французькою (1986) мовами за редакції О. І. Солженіцина. У 1995 році О. І. Солженіцин перевидав російський переклад із власною передмовою у заснованій ним серії "Исследования новейшей русской истории" (Т. 1). Той факт, що це класичне дослідження В. Леонтовича нині внесено до списку рекомендованої літератури для студентів-істориків, свідчить про міжнародне визнання автора, що передчасно помер у 1959 році в Лондоні після тривалої боротьби із захворюванням на рак.

Віктор Леонтович походив із багатії дворянської родини, що мала свій родовий маєток у Полтавській губернії. Народившись у квітні 1902 року в Санкт-Петербурзі, дитинство та юність провів у Києві, де навчався в гімназії. Університетський курс В. Леонтович розпочав на Російському юридичному факультеті в Празі, де особливий інтерес виявив до

СЯГНИСТИЙ ПАГІН

шляхтичів українського походження і після поділення України залишався деякий час на Правобережжі. Трохи згодом дехто з Леонтовичів переїхали на лівий берег, на Гетьманщину, і тут посідали більші й менші старшинські уряди, дехто навіть і генеральні. "Але через те, що вони здебільшого не мирили з московськими представниками в Україні, а один з них був своєю Мазели, сливе, ніхто з їх тоді дуже не забагатів". Так писав про свій рід Володимир Леонтович, батько Віктора, в своїй оповіді "З життя моєї баби". Їхня гілка Леонтовичів вкоренилася на Лубенщині, і стали вони полтавськими.

А був Володимир Леонтович (1866—1933) видатним українським письменником, культурно-громадським діячем, просвітянином, меце-

історії права, зокрема канонічного. Одержавши у 1929 році ступінь бакалавра, а в 1932 р. — під керівництвом Петра Струве — магістра юриспруденції, викладає спочатку (з 1934 року) російську мову в Інституті економіки в Берліні, а незабаром йому було запропоновано посаду зі спеціалізації "радянське право" в Інституті міжнародного права Берлінського університету. З 1937 року В. Леонтович працює асистентом міжнародного цивільного права в Інституті імені кайзера Вільгельма. У 1939 році до цього додається ще й викладання історії російського та радянського конституційного права.

Крім цієї багатогранної праці, він виступав також із курсами лекцій у Римі: в Інституті філософії права та в Інституті уніфікації приватного права (1941—1942). Тоді ж підготував серію публікацій філософії права та конституційного права для відомих наукових журналів.

Після війни В. Леонтович усе частіше звертається до історії. У 1945—1946 р. читає лекції з історії Візантії в університетах Мюнхена та Франкфурта-на-Майні, у 1947 році, захистивши на філософському факультеті Франкфуртського університету своє дослідження "Правовий переворот Івана Грозного та ідеологія російського самодержавства", опубліковане в Штудгарті у 1949 р., одержує посаду викладача історії Східної Європи.

натом, який разом з Є. Чикаленком та В. Симиренком став засновником першої всеукраїнської газети "Громадська думка", що вже наступного 1906 року прибрала назву "Рада". Володимир Леонтович підтримував й інші українські видання, дбав про бібліотеки Полтавщини, опікувався підручниками для сільських шкіл. Він був членом Центральної Ради, Міністром земельних справ за гетьмана П. Скоропадського, з його іменем пов'язаний один з найдемократичніших у світі законів про землю.

Володимир Леонтович — автор повістей, збірок оповідань, публіцистичних і літературно-критичних статей та історико-літературних мемуарів. Його ім'я за радянської влади було піддане забуттю, але вже з 1993 р. повертається в Україну.

1919 р. на шляху до вигнання під час вимушеного перебування в Катеринодарі Віктор, учень 8 класу, маючи 17 років, підпав під наказ Денікіна про мобілізацію. "А коли вже доля вимагала і йому йти на війну, — писав у повісті "Спомини утікача" (1922 р.) Володимир Леонтович, — мусів би йти в українському війську. Сама думка про те, що він може загинути, та ще за чуже нам діло денікінської армії, здавалася мені неспівісною".

Куди тільки не потикався Володимир Миколайович, в які двері не стукав у надії чи зустріти, чи взяти щось про сина! Та все було марно. "На превелике горе, я вже майже втратив надію на цей раз знайти Віто", — писав в одному з листів до дружини і дочки В. Леонтович. І тільки 1922 року батьки розшукали сина через Червоний Хрест — у Варшаві. Так він опинився на чужині, де й минуло все його подальше життя...

Олена ЛЕОНОВИЧ

У 1954 р. стає екстраординарним професором, ще через три роки публікує свій магnum opus "Історія лібералізму в Росії".

Ця праця різнобічно характеризує Віктора Леонтовича. У ній відчувається те поле напруги, в якому працювала думка дослідника. З одного боку, йому було важливо визначити місце тих чи інших юридичних інституцій в історичному процесі, а з іншого, "sine ira et studio" дати оцінку історичної ролі особи. Саме тому Леонтович однаковою мірою використовував різні джерела. Вивчення "сухих архівних матеріалів" давало йому так само багато, як і занурення в мемуарну літературу". У своїх викладах Леонтович поєднує проникливий аналіз зі здатністю відчувати зсередини конкретну історичну ситуацію. Він завжди пропонує оригінальне бачення і ставить нові питання. Його міркування зрозумілі, стримані, їм не бракує великодушності та мудрості. Ці якості Віктора Леонтовича, поряд з науковими досягненнями, були прикладом для всіх, кому поталанило зустрітись з ним на життєвому шляху.

Пармен ЛЕОНОВИЧ,

син ученого, Великобританія

ЖИТТЯ НА МЕЖІ БОЖЕВІЛЛЯ

Міський сад — улюблене місце відпочинку жителів Маріуполя. Десь наприкінці 1940 року відвідувачі саду могли бачити тут нічного сторожа, схожого на жebraка похилого віку. Нікому тоді й на думку не спало, що то був Микола Михайлович Стасюк — член з квітня 1917 року не тільки першого складу Центральної, але й Малої Ради, а з червня також і член генерального Секретаріату (уряду), де він, відомий кооператор і літератор, видав продовольчими справами. У тому ж році Стасюк був обраний спочатку головою, а потім заступником голови ЦК Української спілки, яка мала здійснити в Україні аграрну реформу...

Ну а далі був тернистий шлях учасника визвольних змагань 1917–1920 років: відступ на Захід, повернення на початку 20-х років на батьківщину, плідна робота в системі кооперації, арешт у 1930 році, слідство і суд, відбуття десятилітнього строку у таборах Карелії, і так звана "воля" у 1940 році з заборорою жити у великих містах України. Стасюк обрав місто на березі Азовського моря. Тут йому, неблагоннадійному, могли дозволити працювати лише нічним сторожем...

8 жовтня 1941 року Маріуполь був окупований німецькими військами. Під час реєстрації, коли виявилася досить неординарна біографія Стасюка, йому було запропоновано посаду редактора україномовної "Маріупольської газети". Він дав згоду. У числі за 10 листопада 1941 року вперше на шпальтах газети з'являється прізвище Стасюка у ролі відповідального редактора.

Стасюк також активно працював у відродженій Маріупольській "Просвіті", де очолював літературну секцію.

16 серпня 1942 року "Маріупольська газета" вмістила таке оголошен-

ня: "У п'ятницю, 21 серпня о 17 год. 30 хв., у приміщенні "Просвіти", вул. 1 Травня, 66, відбудуться об'єднані збори мовно-літературної та історико-етнографічної секції. Письменник Микола Стасюк прочитає уривки з мемуарів "На межі божевілля", після чого буде обговорення твору. Окремі глави мемуарів друкуються в нашій газеті, починаючи з № 105".

На жаль, мемуари Стасюка під промовистою назвою "На межі божевілля" так і не побачили світ. Причини цього стануть зрозумілими читачеві трохи пізніше. У нашому розпорядженні є лише п'ятнадцять уривків, які були оприлюднені "Маріупольською газетою" з серпня по жовтень 1942 року. Але навіть вони дають право твердити: "На межі божевілля" Стасюка — це своєрідний предтеча "Архіпелагу ГУЛАГ" Солженіцина. Розповідь Стасюка про повення у застінках ЧК і НКВС, у таборах "архіпелагу" своєю конкретністю і художністю мало чим поступається витвору Солженіцина.

* * *

Перше знайомство Стасюка з більшовицьким "правосуддям" відбулося ще у 1919 році. Про це йде мова у першій частині мемуарів. Прочитуємо лише одну їх сторінку, вона досить яскраво ілюструє ставлення посаду редактора україномовної "Маріупольської газети". Він дав згоду. У числі за 10 листопада 1941 року вперше на шпальтах газети з'являється прізвище Стасюка у ролі відповідального редактора.

Стасюк також активно працював у відродженій Маріупольській "Просвіті", де очолював літературну секцію.

розпочати проти них жорстоку революційну боротьбу, для чого організувати надзвичайну комісію по боротьбі з красою". Комісію було організовано, на чолі неї поставлено "твердокам'яного" більшовика, і боротьба закипіла. Було видано наказ: "Негайно здати з метою знищення всі твори мистецтва. За нездачу — розстріл".

Далеко не всі скорилися. Багато було людей, що ховали речі. Ховали картини, ховали статуєти, ховали художні свічки, ховали медальйони і т.ін. Невпинно удень і вночі провадилися труси, знайдені утвори мистецтв нищилися, а переховувачів розстрілювали. Нарешті боротьба увінчалася успіхом. У місті не залишилося жодного витвору мистецтва і роботу надзвичайної комісії по боротьбі з красою можна було вважати закінченою. Було написано відповідну доповідь і принесено до кабінету голови. Був вечір, наступила місячна ніч. Втомлений попередньою роботою і безсонням, голова пихкав люлькою і не одразу зібрався читати доповідь. Нарешті взявся за неї. Дочитав. З почуттям гордості підвівся і підійшов до вікна. У кімнаті було задушно. Прочинив вікно, дихнув свіжим повітрям, глянув, а перед вікном... Київ, Лавра і сам красень Дніпро. Хилилися тополі, шелестіли осокори. Голова задивився, замовк і стиха сказав: — ЯКА КРАСА!

І відразу опам'ятався. Він, голова надзвичайної комісії по боротьбі з красою, підпав контрреволюційному впливові капіталістичного ладу. Замислився, потім твердими кроками підійшов до столу, витяг бланк постанови і написав: "Колишнього голову надзвичайної комісії по боротьбі з красою за контрреволюційний дух піддати заходу найвищої соціальної оборони — РОЗСТРІЛУ". Підписав, приклав печатку, подзвонив і передав постанову для виконання". ("Ма-

ріупольська газета", № 125, 29 вересня 1942 року).

* * *

У грудні 1942 року ім'я Стасюка зникає зі сторінок "Маріупольської газети". Її 156-е число від 12 грудня підписав уже новий відповідальний редактор. Зникло не лише ім'я, але зник і сам Стасюк, припиняється публікація його мемуарів. Куди? Чому?

Є кілька версій відповідей на ці запитання. Найбільш вірогідна така: і "Маріупольська газета", і міська "Просвіта" були "дахом" для глибоко законспірованого руху опору, що його організувала похідна група ОУН, керована Євгеном Стаховим. Центр цієї організації, що охоплював усю територію Донеччини, перебував у Горлівці. 1991 року Стахів, що зараз мешкає у США, приїжджав у Горлівку. Журналістам місцевих газет він дав кілька великих інтерв'ю, в яких неодноразово наголошував, що в Маріупольському оунівському підпіллі налічувало близько 300 осіб.

"Маріупольська група", — пригадує Стахів, — була найсильніша. Тут (важко було у це повірити) уцілів після більшовицького терору колишній член Центральної ради, навіть міністр її Микола Стасюк..."

Як розповідають старожили, в окупованому Маріуполі час від часу розповсюджувалися листівки, які закінчувались закликом: "Вступайте в наші загони для боротьби з німцями! Смерть Гітлеру! Смерть Сталіну!"

Микола Стасюк належав до керівної групи самостійницького підпілля. Але у грудні 1942 року було проведено масові арешти оунівців, усі вони безслідно зникли у катівнях гестапо. Там зник і весь архів Стасюка. Все, що залишилося від нього, — це з десяток публікацій на шпальтах "Маріупольської газети", а також деякі розділи мемуарів "На межі божевілля".

Павло МАЗУР, краєзнавець м. Маріуполь Донецької області

Борис ОЛІЙНИК: «МИ ПРИВЧИЛИ

Поета-академіка Бориса Олійника рідко застанеш у Києві та ще й за читанням власних віршів. Як віце-президенту Парламентської Асамблеї Ради Європи йому часто доводиться виїжджати за кордон. От і зараз його обрано керівником парламентської делегації України, що бере участь у черговій Парламентській Асамблеї Ради Європи в Страсбурзі. Як народний депутат України Борис Олійник, здається, побував у всіх куточках нашої держави. Особливо часто буває на рідній Полтавщині. До численних обов'язків поета треба додати роботу в парламентському Комітеті у закордонних справах, участь дійсного члена НАН України в численних академічних зборах і засіданнях. А ще копітка робота в стінах рідного Українського фонду культури, де що не тиждень — то відкриття художньої виставки чи мистецька презентація. Голова Українського фонду культури завжди знаходить час привітати колег з творчим успіхом. А ось вірші у виконанні поета Бориса Олійника почуєш, на жаль, нечасто. Втім, нещодавно митець надолужив прогаяне. Впродовж трьох годин звучало його поетичне слово у переповненій “Золотій залі” Українського фонду культури. І ніхто не розходився. “Ну, здається, начитався віршів за усі 11 років незалежності України”, — задоволено посміхнувся мені Борис Ілліч. Творчий вечір поета-академіка Бориса Олійника відбувся з нагоди присвоєння йому наприкінці травня цього року високого звання “Почесний громадянин міста Києва”.

Катерина Кайдаш-Машковська дарує УФК свою картину

ТОЙ, ХТО ЗНАЄ ЛИЦЕ ВІЙНИ

— Борисе Іллічу, Ваші читачі і шанувальники знають, що Ви не зраджуєте собі і пишастесь патріотом Зачепилівки (рідне село Б. Олійника на Полтавщині)...

— Зачепилівка — це родинне гніздо. Там поховані моя мати, баби, батько десь загинув під Харковом. Так що я завжди кланяюся цим людям, що, хоч я без батька, але виріс не сиротою, а між добрих людей. Коли я народився, в селі було 360 дворів, а тепер воно досить пристойне. Вже майже сполучається з Новими Санжарами. Принаймні ми добилися того, щоб у Зачепилівці поновили сільраду. Колись її віднесли аж ген за 15 верст, а люди уже старенькі, то я, чим зміг, допоміг. Поновили сільраду.

— Саме Зачепилівка надихнула Вас на вірші. Коли ж ви надрукували свій перший вірш?

— Вперше я надрукувався в 1948 році. Це було у Новосанжарській районній газеті. Отже, майже 55 років тому! Виходить, я такий молодий та ранній! Потім друкувався в “Зірці”, в обласній газеті. Перший вірш був про те, як рано-вранці вийшли косарі косить

траву. Якраз була пора косовиці, а тому вірш мій охоче взяв відповідальний секретар газети, як сьогодні пам'ятаю, Дмитро Григорович Безручко, який ще знав мого батька. Звичайно, підправив як слід. А писати я почав, очевидно, десь із 5-го класу. Усі поети однаково починають, а там вже, як воно виходило. Українці, в основному, всі співають і через одного пишуть вірші. У когось це іде в професіоналізм, а в когось залишається для душі. Зате люди, які прилучаються до поезії, здатні сприймати все красиве і ніколи не забудуть, що, окрім хліба насущного, є ще й хліб духовний.

У мене нещодавно вийшла книжка “Таємна вечора”, за раз я готую щось на зразок вибраного. Пишу вірші, бо це мов перше кохання. Я йому не зраджу. Ну і, звичайно, займаюся публіцистикою, як “кар'єрний” журналіст, бо я за професією

журналіст. Ваш колега.

— Борисе Іллічу, ми з Вами розмовляємо напередодні сумної дати — 22 червня... Війна припала на Ваші дитячі роки, а дитячі враження, як відомо, найяскравіші.

Олександр Білаш, Діана Петриненко і Борис Олійник

УКРАЇНСЬКИЙ ФОНД КУЛЬТУРИ ЗАСНОВАНИЙ 11 КВІТНЯ 1987 РОКУ

- За активного сприяння УФК започатковувалися Товариства: української мови імені Т. Г. Шевченка, “Меморіал”, Спілка краєзнавців, Спілка кобзарів та школа кобзарського мистецтва, відродилася Києво-Могилянська академія, організовувався фестиваль “Червона рута”.

- Фонд культури спільно зі своїми обласними відділеннями у 1990-93 роках спорудив біля Лубен Курган Скорботи в пам'ять убієнних голодомором-33.

- Фонд визначив і виконує довгострокові програми своєї діяльності: “Пам'ять”, “Краєзнавство”, “Народна пісня, народна творчість”, “Рідна мова”, “Тарас Шевченко”, “Мистецтво одного села”, “Повернення” (культурних та історичних цінностей в Україну) та чимало інших.

- Чимало доклав енергії Фонд культури до спорудження та реставрації пам'ятників, зокрема, Тарасові Шевченку в Білій Церкві, у Львові, в Санкт-Петербурзі; Богдану Хмельницькому — в Ніжині; композитору Левку Ревуцькому — в селі Іржавці на Чернігівщині; художнику Івану Іжакевичу, меценатам Богдану та Варварі Ханенкам.

- Повернено в Україну рукописи Марка Вовчка з правками та автографами Т. Г. Шевченка, І. Рєпіна, І. Труша, В. Касіяна, Д. Левицького, О. Архипенка, Я. Гніздовського, унікальну ікону Охтирської Божої Матері, творчу спадщину Богдана Лепкого, Уласа Самчука та ін.

- За поданням Фонду лауреатами Національної премії України ім. Тараса Шевченка стали художники Леонід Андрієвський, Андрій Антонюк, Іван Гончар, Феодосій Гуменюк, Опанас Заливаха, Григорій Синиця, співачка Ніна Матвієнко, письменник Іван Дзюба, інші діячі культури.

- Понад 200 талановитих дітей стали стипендіатами УФК, понад 300 учасників програми “Нові імена України” — лауреатами, рекомендованими для участі в міжнародних конкурсах.

- Щорічно в залах Фонду культури влаштовується 20 тематичних, групових і персональних виставок, відбуваються десятки літературних вечорів.

- 1990 року УФК заснував Міжнародну премію імені Володимира Винниченка, а 1993 року — літературно-мистецьку премію імені Івана Нечуя-Левицького.

— Трапилося так, що батько мав нас забрати в евакуацію, оскільки ж ми були родиною комуністів, то знаєте, що там діялося, коли прийшли окупанти. Але він як пішов, то ми досі чекаємо на його повернення... Він загинув у

1943-му. Ми лишилися в Зачепилівці, а згодом мати прилаштувалася до якоїсь заблуканої військової автоколонни, впростилося туди й взяла мене. Ми встигли від'їхати за сотню кілометрів від рідної Зачепилівки, як в районі Чутова нас взяли в полон.

— А скільки Вам було років?

— Я був уже чоловік досить дорослий — десь сьомий рік ішов мені. Це було у вересні 1941 року. Німець-офіцер якимось так поблажливо відпустив нас, а полонених водіїв повели в інший бік. Пішки ми добиралися додому. Пам'ятаю, на воротах стояла баба Химка. Вона сплеснула руками і каже: “А ми вже вас і поховали”. І справді, скільки разів наша колона потрапляла під бомбардування і пережесний вогонь, бо лінія фронту була рвана... Прийшли німці і до Зачепилівки, потім пішли далі. В Ново-Санжарах була німецька комендатура, а в Зачепилівці два по-

РАДУ ЄВРОПИ НАС ПОВАЖАТИ...»

Урочистості з нагоди 15-річчя УФК

ліцай. Один з них був добрий, другий — трохи гірший, але по-людськи обходилися: і вони з нами, і ми з ними. Був староста Левко — вреднуватий чоловік, пам'ятаю. Коли мій дід Іван домовлявся з ним, щоб не взяли мою тьотю Віру — вона була наймолодша у родині — в Німеччину, то Левко пообіцяв, але від облави тьотю Віру не вберіг. І як її з 9-го класу взяли у Німеччину, то дід розмахнувся і дав Левкові по вуху. За це йому дали зо два десятки шомполів і забрали у Новосанжарівську коммандатуру... Баба Катерина, — то вони з дідом увесь час лаялися, а тут — бігала, голосила: "Де ж мій Ванюша", аж доки відпустили його...

Я бачив убитих. Коли виходили з Чутково, то ціле поле, коли вийшли з ліска якогось чи парку, від краю до краю — вибита наша кавалерія! То кінь на солдату, то солдат на коні... Я розумів, що це — війна, уже розумів. Тому що нас війна застала з родиною у Тернопільській області — туди батька послали в 1939-1940 роках, він там працював редактором у Підгайцях і в Бучачі — звідти ми і відходили на Полтавщину. Над обозами у нас були повітряні бої. І такі фанерні наші, ми їх називали "пузатенькі", літаки все-таки вступали в бій із "мессершмідами", і самі горіли, і їх збивали... Ми малими дітьми уже все знали.

— **А відчуття ненависті до німців не залишилось?**

— Ні, може, тому, що нас особливі бої обминули. Хоча, коли відступали, німці спалили кілька хат. Ясно, що у нас був гнів на них, ми навіть німецьку мову не хотіли вчити. Це було за інерцією, але ви відчуваєте, що наш народ дуже подільчивий, він не носить зла за пазухою. І коли полонені вже німці йшли, то вибігали наші матері й бабусі і щось там передавали їм. Це пишуть самі німці. Це — в характері нашому національному. Ми знали, що команди есесівські — жорстоко по-звірячому, зовсім іншими були польові командири і солдати... Один солдат якийсь зайшов у наш город, то баба Химка на нього з граблями і "щоб тобі повилазило, ти не бачиш, що город!", то той німець ніяково розвів руками і підняв їх угору, "все—все", тобто зрозумів, вибачився.

Але війна є війна.

ЧЕРЕЗ ЗАЧЕПИЛІВКУ — НА ЛА-МАНШ

— **Борисе Іплічу, Ви — один із небагатьох державних і громадських діячів, журналіст і поет, який пройшов багатьма воєнними стежками, бачив, як-то кажуть, обличчя ВІЙНИ. Що Вас змушувало ризикувати життям і їздити у воюючу Югославію?**

— Річ у тім, що коли я ще був віце-головою Палати Національності Верховної Ради СРСР, то в мої прямі обов'язки входило мирити в гарячих точках, тому я це вважав за свій обов'язок. Оскільки я письменник, поет і видавався у тих "точках", де починався розбрат, мені було трошки легше, ніж прямому політику, якого менше знають, увійти в контакт зі супротивними сторонами. Само собою зрозуміло, що я не міг обминути ті події в Югославії, тому що давно контактував із югославами, мав честь вручати ще десь у 70-і роки Міжнародну премію імені І. Франка класикові не тільки сербської, але й усієї слов'янської, світової літератури Десанці Максимович. У мене багато було з тих, ще мирних часів, друзів, поетів і, зрозуміло, коли чорне крило впало на Югославію, цього розбрату міжконфесійного, міжнаціонального у так званих "гарячих точках" Радянського Союзу, я вважав за свій обов'язок побувати саме там і написати правду, а не те, що фальсифікували деякі куплені зарубіжні масмедіа. І я це написав ще у 80-і роки у книжці "Сатанізація сербів, кому це вигідно?", яка вишла і сербською, і українською мовами. Ну, а потім, коли трапилося ця ситуація в Косово, я поїхав туди, якраз попав під бом-

бардування, а перед тим я був на фронтах Боснії і Герцеговини — усе бачив на власні очі. Тому я вважав за свій обов'язок бути там, де моїм братам важко. Там, де легко, то треба чекати на запитання, а там, де горе — треба їхати без. І я написав книгу "Хто наступний?", а ще вона вийшла під назвою "Жостока правда".

— **Вже кілька скликань Ви обираєтесь віце-президентом Парламентської асамблеї Ради Європи... Як змінилося за ці роки ставлення до України в Європі?**

— З 1995 року я на цій посаді. І на моє глибоке переконання, ця честь віддається не моїй особі, а державі, яка представлена в Раді Європи. Інституції Ради Європи, насамперед, опікуються правами людини, бо ОБСЄ більше цікавиться колективною обороною, а от Рада Європи якраз стоїть на захисті прав людини. І тому, коли ми входили до Ради Європи, взяли зобов'язання і важкувато їх виконували, тому що вони до нас ставили вимоги, як до старих демократій. А ми ж починали з нуля, що ми їм і пояснювали. Що вдалося за цей час? Ми привчили Раду Європи нас поважати. До України зараз ставляться з особливою увагою, до її точки зору, то-

не любимо, коли нас учать. Ми самі знаємо, що нам робити, але ми дякуємо вам, що ви взяли справу в досить добрі руки і не давали можливості зтягти з виконанням узятих зобов'язань. Так ми довго йшли до питання "скасування смертної кари", але потім, я їх попереджав, повірте, що українці довго запрягають коней, але, коли рушать, їх треба інколи і зупиняти. Так ми зняли смертну кару не лише у мирний час, а й у військовий, чого не зробили інші держави. Так що ми не тільки доганяли, а й переганяли.

— **Тобто Україна у Раді Європи має вигляд цілком достойний...**

— Ми — одна з тих держав, яка найбільше виконала з узятих на себе зобов'язань серед інших, але за нами борг стосовно регіональних мов і мов національних меншин.

МОВА І ПОЛІТИК, МОВА І ПОЕТ

— **Як можна про це казати, коли досі ще мова титульної нації перебуває в занепаді. Саме звідси такий супротив!**

— Я теж неодноразово говорив, що українці мають бути добрими господарями в своїй держа-

можна допускати. І приймати цей документ про регіональні мови можна буде лише за умови — в Україні є державна українська мова і ми робимо все можливе, аби розвивалися інші мови. З іншого боку, національні меншини мають долучатися до державної мови. Ми не вимагаємо від кожного знати мову в обсязі філолога чи вчителя української мови. Але все-таки читати документи, відповідати на запитання і написати українською мовою повинні всі. Спробуйте прожити, наприклад, у Франції, не знаючи французької мови...

— **Борисе Іплічу, що Вам відомо про спробу створити спільний підручник з української та російської історії?**

— Я, почувши таке, — здивувався. Там йшлося про якісь узгодження. Так, ми можемо узгодити з росіянами, скажімо, погляд на голодомор 1932–1933 років, кваліфікуючи його як штучний, як геноцид. Ми можемо узгоджувати погляд на Другу Світову війну, оскільки ми разом воювали проти фашизму. І я категорично проти тих, хто намагається говорити, що за даремно ми воювали. В цьому питанні ми можемо узгоджувати свою позицію. Але у нас є своя історія, в Росії своя, там, де ми стикаємося на історичних перехрестях, ми не узгоджуємо, а трактуємо. Скажімо, українці трактують так, а росіяни можуть трактувати інакше. Ніхто нікому не заборонить цього, бо це дві суверенні держави. Тому я негативно ставлюся до нав'язування якихось узгоджень по всіх лініях української та російської історії.

— **Я нещодавно із подивом дізналася, що біля колиски Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка Український фонд культури стоєть також...**

— Це справді так. Я й досі пам'ятаю прізвище того селянина, а прізвище його Колодочка, який прислав до Українського фонду культури кілька карбованців у конверті на започаткування "фонду української мови". І ми взяли за цю справу, і перші внески збирали. А коли фонд розрісся до Товариства української мови імені Тараса Шевченка, ми передали цю справу Павличку та іншим. Я вважаю це не нашою заслугою, а нашим обов'язком. Ми ж стояли біля його початків, а тепер радіємо, що є Всеукраїнське Товариство "Просвіта", що є газета "Слово Просвіти" при ньому, що справа ця в надійних руках і стала, по суті, державною!

Наталка БОНДАРЧУК
(спеціально для "Слова Просвіти")

Леонід Тендюк і Павло Тичина слухають поезії Бориса Олійника

ві для всіх народів, які живуть в Україні, втамувати їхню спрагу національних інтересів, але не перетворюватись самим у нацменшину. Про всіх дбаємо, а самі — на околиці. Цього, звичайно, не

ві для всіх народів, які живуть в Україні, втамувати їхню спрагу національних інтересів, але не перетворюватись самим у нацменшину. Про всіх дбаємо, а самі — на околиці. Цього, звичайно, не

ОПТИМІСТИЧНІ ПРОГНОЗИ
І РЕАЛЬНІ ОЦІНКИ

Голова Держкомзему України Анатолій Даниленко під час прес-конференції в агенції Укрінформ поінформував журналістів, що понад 4,5 млн. громадян України до кінця 2002 року отримають державні акти про право приватної власності на землю, а відтак стануть приватними власниками земельних ділянок сільськогосподарського призначення.

За словами А. Даниленка, станом на червень державні акти приватної власності на землю вже отримали 2,8 млн. селян, у стадії розробки знаходяться ще понад 1,4 млн. держактів.

“... знищуються перші паростки реформ, ... для багатьох селян власна земля не дає очікуваного результату, ... нахабно і безкарно експлуатують власників паїв місцеві і прийшли шахраї, ... маніпулюють цінами корумповані комерсанти-монополісти.

...Чиновницька рать... кинула селян на самовиживання. Бо навіть рекордний у минулому році врожай зернових у 40 млн. тонн чимало господарств поставив на межу банкрутства.

...Останнім часом серйозних фінансових ударів зазнають виробники тваринницької продукції, внаслідок чого розвиток м'ясо-молочного комплексу на селі, ... може зупинитися. А вже за останні два місяці закупівельні ціни на молоко знизилися втричі, тоді як вартість молочних продуктів у торговельній мережі залишилася на попередньому рівні. Тобто, відбувається справжнє пограбування селян, які, щиро повіривши у наміри держави щодо паритетності нової політики та захисту інтересів товаровиробників, різко збільшили поголів'я худоби, насамперед у фермерських та одноосібних господарствах.

...Більше того, усе це відбувається за умов різкого зростання цін на нафтопродукти. Лише за останні місяці вартість палива зросла в 1,6 рази, що закономірно призведе до збитковості переважної більшості господарств. А вже тільки під час цього річного жнив, за нинішніх цін на нафтопродукти, сільськогосподарські товаровиробники зазнають збитків більш як на 1 млрд. грн.”

Зі звернення народного депутата України, Президента Асоціації фермерів та приватних землевласників України Івана Томича до Президента України, Верховної ради, Уряду

У ТЕНЕТАХ
БЮРОКРАТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Крик відчаю і болю, який чуємо мало не в кожному рядку цього Звернення, відбиває сумний і прикрий факт: нинішня виконавча влада, яка впродовж кількох останніх років підпорядкувала собі всі гілки і рівні влади, піклується, головне, про одне: про збереження себе при владі. А отже, всі свої “реформаторські” кроки, оформлені у відповідних документах, добре присмачує двозначними і суперечливими визначеннями, якщо не заздалегідь передбаченою брехнею.

Бо як інакше зрозуміти Укази від 10.11.1994 і 8.08.1995, в результаті виконання яких селянам-колгоспникам видано переважно так звані сертифікати, що дають право на земельні паї, передані у колективну власність.

Сільський народ отримав папірці з правом на землю, проте не отримав землі. А щоб він переважно і не хотів її отримувати, діюча банківська система цілком виключила можливість надання кредитів. Починаючи господарювати з нуля в таких умовах — безглуздо, а тому народ поздавав сертифікати (разом із землею, якої так і не знайшов на мапі колишнього колгоспу чи КСП) приватним місцевим активістам, котрі й до того узгоджено співпрацювали з районним начальством.

Тому затверджені Держкомземом від 4.06.1996 “Методичні рекомендації щодо порядку передачі земельної частки (паю) в натурі (отут зверніть увагу, — **Є. Г.**) із земель колективної власності членам колективних сільськогосподарських підприємств і організацій” були черговою крапленою картою у цій шулерській грі влади проти народу. Бо методична вказівка про передачу шматка землі в натурі із земель **колективної** власності членам **колективних** підприємств більше нагадує команду: “Навколо стовпа без повороту кроком руш!”

Черговий Указ Президента України від 3.12.1999 р. визначив “курс на створення умов для виділення в натурі” всім громадянам, які отримали земельні сертифікати, земельних часток (паїв) та видачі їм державних актів на право приватної власності на землю.

Два роки на “створення умов” для деякого було цілком достатньо і, з введенням 1 січня 2002 року в дію нового Земельного кодексу, всі Укази з питань паювання сільськогосподарських земель та реалізації прав власників земельних часток (паїв) втратили чинність.

У результаті, як читаємо у Пояснювальній записці до проекту Закону України “Про порядок виділення в натурі земельних часток (паїв)”, цитую: “в правовому режимі земельних паїв з'явилася велика кількість прогалин, які ускладнюють реалізацію громадянам прав на земельні частки (паї)”. Пам'ятаєте, як раділи наші можновладці, коли прийняли Земельний Кодекс? А тепер, виявляється, до нього ще треба чіпляти нові закони, щоб знову “створювати умови”. Гра продовжується. Велика гра.

ТРИМАЙ “НІЧИЙНИЙ” ПАЙ!

Слово — таке коротке — усього п'ять літер, а вміщує в собі так багато і таких важливих понять: Земля — як планета; земля — як країна, Батьківщина; земля — як ґрунт родючий; земля — як власність, опора, фундамент господарювання, основа існування сільської родини.

Родюча українська земля впродовж тисячоліть приваблювала не тільки іноземних загарбників, а й своїх доморощених глитаїв. Нещадна експлуатація і поневолення людини, яка працює на землі, на жаль, збереглися і в новітню посткомуністичну епоху незалежної України.

селянського чи фермерського господарства. Вони “запрограмовані” законодавством лише на передачу своєї (своїєї?) землі в оренду.

Отже, після масової реорганізації, проведеної в 2000 році, виникла парадоксальна ситуація: близько 30 млн. га земель сільгосп-призначення, які належали КСП на праві колективної власності, “втратили” власника.

Такі землі не належать державі, бо держава у свій час передала ці землі у колективну власність КСП. Водночас, ці землі не належать КСП, бо в результаті реорганізації КСП припинили своє існування. Нарешті, такі землі не належать власникам земельних часток (паїв), тому що згідно з чинним земельним законодавством, об'єктом права власності на землю може бути земельна ділянка з чітко визначеними межами, а не земельний пай, межі якого в натурі не визначені.

Економіка, за визначенням, — це наука і практика реалізації індивідуальних та групових (в тому числі і кланових) інтересів у господарюванні. В даному разі, є цілком оче-

СВОЇМИ РУКАМИ

державної влади та місцевого самоврядування у видачі 1,8 млн. державних актів на земельні ділянки сільськогосподарського призначення власникам земельних сертифікатів”. Водночас Проект “домагається зниження вартості видачі державних актів через співпрацю з приватними землевпорядними організаціями”.

Станом на 1 червня 2002 року за сприяння Проекту видано близько 215 000 державних актів на землі сільськогосподарського призначення у Полтавській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Вінницькій, Луганській та Житомирській областях, укладено контракт на виготовлення 360 000 державних актів...

Ви бачите: Сполучені Штати фінансують своїм коштом функції та обов'язки, які мають нормально виконувати чиновники виконавчої вертикалі в Україні. Штати своїм коштом, упродовж двох років, друкують в Україні державні акти України, контролюють їх видачу селянам...

А чим у цей час займаються наші відповідальні чиновники, чи не кожен з яких, як не має мерседеса, то й не спить спокійно? А вони, крім усього іншого, без жодного сорому від такої допомоги “Дядька Сема” у сфері української приватизації, не зволікають із приватизацією власною. Зокрема й через зміцнення особистих селянських господарств. А тут якраз Мінагрополітики вже майже закінчив розробку проекту відповідного закону, яким передбачено державну фінансову підтримку особистих селянських господарств, “виходячи з фінансових та ресурсних можливостей державного і місцевого бюджетів...” На чію користь у першу чергу буде реалізовано ці “можливості державного і місцевих бюджетів” — не треба детально роз'яснювати.

Не українські адміністратори, а співробітники USAID закликають українських селян: “Українська земля — твоя. Отримай її у приватну власність!”

А між тим, станом на 1 січня 2002 р. особисті селянські господарства використовували 9,7 млн. га сільськогосподарських угідь, або 25,5% від їх загальної площі в Україні. Їх частка в загальному обсязі виробництва сільгосппродукції становить дещо понад 58%, з них продукції рослинництва — 49,6%, тваринництва — 72, 3%. Особисті господарства стали основними виробниками картоплі, овочів, плодово-ягідної продукції та понад двох третин основної тваринницької продукції: м'яса, молока, яєць.

Нині в особистих господарствах зайнято 2,1 млн. осіб, або 43% від зайнятих у сільському господарстві України.

Не слід забувати й про фермерів, Асоціація яких репрезентує інтереси більш як 42,5 тис. осіб, котрі мають у власності та постійно-

ЗЕМЛЯ!

За оцінками Держкомзему, обшири земель сільськогосподарського призначення становлять в Україні 33 млн. га ріллі. Це багатство країни оцінюється у 400 млрд. грн., тобто в середньому 12100 грн. за гектар. Натомість, за оцінкою голови Комітету земельних відносин Асоціації фермерів О. Коваліва, рілля України становить 38 млн. га.

Протягом 2000—2002 рр. майже половині з громадян — власників сертифікатів на право на земельну частку (пай) виділено земельні частки (паї) в натурі і вони отримали державні акти на право приватної власності на землю. Скажете, крок уперед?

Не поспішайте, бо виявляється, що стараннями постсовєцької агрономіклатурної еліти визначено дві цікаві категорії власників: власник земельної частки (паю) і власник земельної ділянки. Перші мають менше прав, бо, наприклад, не мають права самостійно господарювати на землі шляхом створення

видним, у чиїх інтересах грається ця паскудна гра, яка тільки зовні нагадує футбол. Звичайно, в одні ворота.

Між тим, багато кому вже вдалося перетворити сумнівні паї на реальні земельні ділянки і закріпити цей факт державними актами. Серед цих обраних ви знайдете немало тих, хто й раніше сидів на вершинах місцевих керівних пірамід. Або біля.

USAID ТА ІНШІ

Агенція США з міжнародного розвитку — так розшифровується аббревіатура в поданому підзаголовку — реалізує Проект підтримки приватизації землі в Україні, метою якого є надання технічної та консультативної допомоги урядові, фізичним і юридичним особам щодо прискорення приватизації землі.

Як читаємо в проспекті, сільськогосподарський компонент Проекту “зосереджує свої зусилля на наданні допомоги місцевим органам

Вам земельної частки в натурі (у вигляді земельної ділянки) та видачу державного акта.

Спосіб розподілу земельних ділянок визначається самими власниками земельних паїв методом жеребкування. Можливе також попереднє групування власників земельних паїв за родинним принципом, способом використання землі тощо.

Якщо Ви хочете передати Вашу земельну ділянку в оренду і вже знаєте конкретне сільськогосподарське підприємство чи фермерське господарство, яке хотіло б бути орендарем, то мусите врахувати такі поради:

— термін оренди має бути для Вас оптимальним тривалістю не більше 5—6 років, а договір оренди — нотаріально посвідченим і підлягає державній реєстрації;

— невід'ємною частиною договору є план (схема) земельної ділянки;

— у договорі оренди зазначається місце розташування та розмір земельної ділянки, строк договору, орендна плата (розмір, індексація, форми платежу, терміни та порядок вне-

сення і перегляду), цільове призначення, умови використання і збереження якості землі, умови повернення ділянки землі орендодавцеві, існуючі обмеження і обтяження щодо використання земельної ділянки (наприклад, щодо зведення на ній тимчасових і постійних будівель, розміщення споруд, рухомого інвентаря тощо), сторона (орендодавець чи орендар), яка несе ризик випадкового пошкодження або знищення об'єкта оренди, відповідальність сторін.

Орендна плата може сплачуватися грошима, продукцією, наданням послуг, іншими формами взаємовигідних стосунків.

Якщо Ви бажаєте господарювати на своїй земельній ділянці для вирощування сільгосппродукції не тільки для себе, а й на продаж, Вам потрібно створити особисте селянське (фермерське) або інше підприємство.

Для створення фермерського господарства власник земельної ділянки повинен подати заяву до відповідної ради за місцем розташування ділянки, додавши до заяви: статут фермерського господарства, список осіб, які виявили бажання його створити (із зазначенням прізвища, ім'я і по батькові голови), документ про внесення плати за державну реєстрацію господарства (119 грн.).

До 1 січня 2010 року фермерське господарство як юридична особа може мати на праві приватної власності не більше 100 га землі на одного члена фермерського господарства. Загальна площа землі, на якій може діяти фермерське господарство (в тому числі з урахуванням орендних площ), законом не обмежується.

Фермерське господарство може сплачувати або один фіксований сільськогосподарський податок, або 12 інших податків та обов'язкових платежів.

Стосовно сплати і витрат треба поміркувати (і порахувати) ще перед написанням будь-яких заяв. А в своїх розрахунках зазначити хоча б основні пропорції коштів, бо, наприклад, якщо захочете вирощувати цукрові буряки, маєте знати, що копач-навантажувач цукрових буряків КНБ-6 коштує 78 тис. грн., культиватор для міжрядного обробітку ґрунту КМОТ-5,4 — 14, 5 тис. грн., агрегат ґрунтообробний АГ-6 (СВРО-ПАК) — 30 тис. грн., плуг п'ятикорпусний навісний ПН-6-40 — 13,5 тис. грн. Точкою відліку може бути вартість комбайну для збирання кормів з приємною назвою КЗК-4,2 "Борекс-Олімп" за якихось 375 тис. грн. Ну, а без навантажувача Борекс-2101 на тракторі МТЗ-80/82 за якихось 88 тис. грн. також важко обійтися. Складніше — з переробкою: наприклад, лінія для виробництва круп "Харківчанка-800 к" (20 тонн на добу) коштує 520 тис. грн.

ПИТАННЯ ДОВЕДЕНЕ ДО АБСУРДУ

Чи земля є товаром і чи можна її продавати? Навколо цього дурного (бо відповідь на нього є абсолютно однозначною) питання вже впродовж кількох років ламають списи представники цілком протилежних суспільно-політичних переконань. Соціалісти з комуністами вигукують: "Землю не продавати, бо розкрадуть і пустять за вітром трудящий люд!" А їхні ідеологічні опоненти, тобто люди бізнесу (який у нас, як відомо, наполовину тінювий) навдивовижу одностайно підтримують соціалістичного права-безправ'я, замішаного на корупції, вони вже потихеньку задовольняють

(паї), крім міні, передачі їх у спадщину та при вилученні земель для суспільних потреб.

А хіба при обміні, передачі у спадщину та при вилученні не можна робити бізнес? А хіба рішення про "вилучення земель для суспільних потреб" не приймають нинішні владоможці на свою особисту приватну користь? Запитайте у працівників всесвітньо відомого Ялтинського ботанічного саду: хто і на чий особисту приватну користь відпанахав частину території цього унікального саду в порядку "вилучення земель для суспільних потреб"? Вам назвуть відомі прізвища. А от що з цього приводу говорять інші відомі особи України.

Володимир Ананьєв, голова Всеукраїнської Координаційної ради Спільки власників землі: *"Виконавча влада самоусунулася від розв'язання конфліктних питань розвитку на селі, зводячи все до однієї рекомендації: звертайтеся до суду."*

"Я не бачу трагедії в тому, що земля продаватиметься. Ніхто не купить землі сільськогосподарського призначення, бо на ній не можна нічого побудувати. Тим більше, що власниками землі сільгосппризначення мають бути за законом лише громадяни України."

Водночас, вважаю, що обмеження терміну мораторію на продаж землі 2005 роком є антиконституційним. Доки не буде продажу землі, доти не буде ринкової ціни на землю, а отже, можуть бути зловживання."

Микола Цуркан, керівник служби юридичної допомоги Спільки власників землі:

"Досі немає розмежування між землею комунальною і державною, а завдяки нечіткості трактування понять земля в межах села і земля за межами села, районні державні адміністрації перехопили ініціативу і розпоряджаються нині землями, які не є ані державними, ані комунальними, а невизначено приватними. Селянин, у більшості, залишився з папірцем, без землі в натурі, навіть якщо має на руках державний акт. Підтвердження цього — останні події на Харківщині, де в конфлікті з адміністрацією загинули люди".

Микола Мельник, народний депутат з фракції Соціалістичної партії України:

"Позиція соціалістичної партії залишається незмінною, тому що нинішній Земельний Кодекс не врегулює всіх питань, пов'язаних із землею. Мабуть, тому у Вінницькій області багато людей здали свої паї в оренду підприємцям, які розраховуються з ними продукцією і надають роботу, фактично як за нормального колгоспного ладу; люди задоволені. Проте є також цілі села, де немає жодного трактора, все розрабовано, а адміністрація відповідних районів готова продати ці землі за безцінь. Руїнуванню села сприяє наш Уряд, який відмовився від регулювання цін на сільгосппродукцію і від закупівлі сільгосппродукції. У результаті ціни на зерно впали вдвічі, а на нафтопродукти — зросли в півтора раза".

На нещодавно проведеному XII з'їзді Асоціації фермерів та приватних землевласників України зазначалося: частка продукції, що її виробляють фермери, становить лише 10% від загального обсягу по Україні, тоді як обсяг землеволодінь фермерів упродовж останніх двох років збільшився вдвічі. Було чути й такі голоси, що відсутність чітких юридичних норм і неврегульованість законодавства щодо оренди, продажу, приватизації земельних ділянок не дає змоги розгорнутися сільгоспробникам. Наприклад, фермер нині не має права поставити на своїй земельній ділянці млин, бо така споруда, виявляється, не є об'єктом сільськогосподарського виробництва.

З'їзд фермерів прийняв Ухвалу, в якій звертається до Верховної Ради України з пропозицією в першому черговому порядку розглянути і прийняти Закони України про оцінку земель, про державний земельний (іпотечний) банк, про ринок землі, про землеустрій, про державний земельний кадастр та інших законів, передбачених Земельним Кодексом України, а також низки законів, що мають регулювати ціни, доходи, нерухомість тощо.

Фермери також звертаються до Президента України з пропозицією провести *"докорінну зміну функцій органів державного управління сільським господарством в областях і районах..."*

Отут і зарито собаку. Так звана виконавча вертикаль править своєю, своєрідно і вибірково трактуючи вимоги чинного законодавства та договірних зобов'язань. Саме це й завдає найбільшої шкоди людям, для яких земля є засобом виробництва і предметом праці. Рать

ПРОБЛЕМА

В РЕАЛІЗАЦІЇ

Приватні розмови в кулуарах, подекуди, дають більше ефекту, ніж деякі високі бюрократичні рішення. Підходжу до одного з численних гуртів у коридорі, де виділяється своєю спокійною і непоказною солідністю невисокий кремезний чоловік. Знайомимось. Микола Муляр — голова селянського фермерського господарства "Вілія" Острозького району Рівненської області має у своєму розпорядженні понад півтори сотні гектарів землі і працює на ній сім'єю з п'яти чоловік. На сезонні роботи додатково наймає людей. Вирощує повний комплекс сівозмін: озима пшениця, ячмінь, цукровий буряк; майже п'ята частина його землі — під овочами: капуста різних сортів, огірки, картопля.

— Миколо Йосиповичу, які у Вас стосунки з орендодавцями?

— Наше господарство взяло 86 га землі від односельчан-власників, котрі передали нам в оренду свої паї, кожен з яких має в середньому 3,5 га.

Розраховуюся з орендодавцями, переважно, натурою. Цього разу ми видали на кожний пай у вигляді сплати за оренду власникам по 1 тонні зерна, по два мішки цукру, по 25 кг гречки.

— Чи надаєте ще якісь додаткові послуги?

— Обов'язково! Допмагаємо селянам-орендарям в обробітку їх присадибних ділянок: підготувати ґрунт, посіяти, зібрати врожай комбайном — це ми для них робимо.

— Які у вас стосунки з місцевою адміністрацією? Чи заважають вам?

— Ні, не заважають. Працюємо в тісному контакті з керівництвом району. У нас нормальні взаємини.

— А з людьми рядовими? Хтось перешкоджає Вам землю і лише чекає платежу за оренду, хтось ремствує чи невдоволений, мовляв, от капіталісти такі-сякі...

— Період конфліктів і якихось незрозумілих питань чи претензій уже минув. Зараз уже настає період повної ясності у відносинах між орендодавцями і орендарями.

— Чи є у вас якась переробка вирощеного?

ГОСТРІ ПИТАННЯ ЧИТАЧІВ

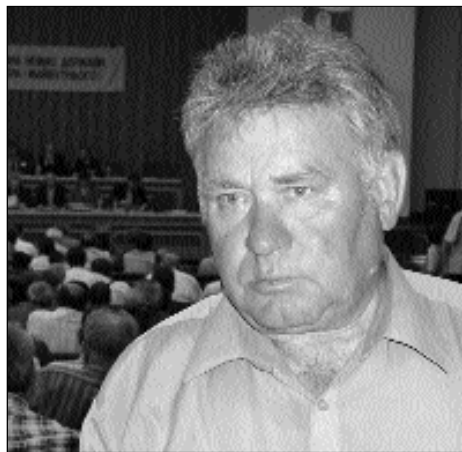
Чому земельні сертифікати видано тільки селянам (причому, головним чином, членам колективних сільськогосподарських підприємств)?

Чому право на землю не поширюється на мешканців міської зони, котрі також є повноправними громадянами країни і більшість походять із села, адже відповідно до ст. 4 Конституції України, "В Україні існує єдине громадянство". Тобто всі громадяни мають рівні права.

Більше того, згідно зі ст. 13 Конституції, "Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси (...) є об'єктами права власності українського народу. (...) Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності (...) Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності (...) Усі суб'єкти права власності рівні перед законом". Кожний має право.

А ст. 14 Конституції вже вказує з повною точністю на це право: "...Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами (...) відповідно до Закону".

СЛОВО — ФЕРМЕРУ

— Переробки немає. З овочами працюємо просто на ринок. А такі культури як озима пшениця, буряк здаємо на заводи.

— А техніка — своя чи орендуєте?

— Не орендуємо, бо технікою ми укомплектовані більш-менш нормально. Все є, до комбайнів включно.

— Чи ваше господарство організовувалося, як багато інших, на основі розв'язеного колгоспу?

— Ні, я організувався як самостійний фермер.

— А до цього де працювали?

— До цього я працював у місті. Моя професія — інженер-будівельник.

— Чи є якісь проблеми з податковою інспекцією?

— Проблем абсолютно ніяких! Ми все оформлюємо так, як належить, виплачуємо по закону і все йде добре.

— Ви, мабуть, дуже комунікабельна і щаслива людина, коли отак вдається з усіма домовитися... Але все-таки, які проблеми Вас бентежать сьогодні найбільше?

— Це, так би мовити, проблеми більш глобального характеру. На одному з перших місць — проблема реалізації продукції. Це дуже важка проблема, яку треба швидше розв'язувати. Я — виробник, а замість цього мушу просиджувати на базарах, щоб продати свої овочі. Це не той метод. Треба, щоб у мене їх хтось забрав оптом, бо маю займатися тільки вирощуванням. Я можу їх вирощувати ще більше, але збільшення обсягів виробництва стримується, бо немає куди його дівати — немає оптової бази, все тримається на власній винахідливості.

Ну, і друга проблема — кредити. Де їх узяти? Немає де. Оце дві проблеми, які треба конче вирішувати.

— А чи не бентежить Вас проблема власності на землю, чи вирішена вона остаточно, як вважаєте?

— У нас, тобто у безпосередньому володінні нашого селянського фермерського господарства, знаходиться менше сотні гектарів землі, які я отримав від держави по акту, в довічне користування. Так що ця проблема мене не бентежить.

...Микола Йосипович своїм засмаглим і овіяним усіма вітрами обличчям випромінює надійність і тривалість сьогодення та серйозність намірів на майбутнє. Людина — на своєму місці, закорінена глибоко у рідну землю.

●

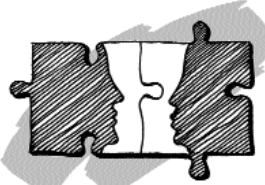
ДО УВАГИ ЗАКОНОДАВЦІВ

Зверніть увагу: право власності на землю гарантується державою і реалізується громадянами. Всіма, і кожним, хто є громадянином. Не сказано: сільським чи міським. "Право власності на землю гарантується", оскільки "земля... є об'єктом права власності народу", тобто всіх громадян!

Чому ж все-таки земельні сертифікати (паї) видано виключно селянам у межах колишніх колгоспних площ? Чому приватизація об'єктів у містах практично виключає приватизацію землі, на якій розміщені ці об'єкти? Адже цілком очевидно, що, наприклад, спокій і порядок у дворі біля міського будинку не буде наведено доти, доки цей двір не буде приватизований. Не буде порядку і в державі, якщо вона нагадує прохідний двір.

Тетяна РОЗУМОВА

●

ЯК САМОМУ ВИГОТОВИТИ ВІТРЯК?

У багатьох може виникнути запитання: "А навіщо взагалі в наш час надпотужних АЕС, ТЕС та ГЕС ця патріархальщина — майструвати власний малопотужний вітровий електрогенератор або просто вітряк?"

А таки треба! І причин для цього є багато. Назву лише деякі, головні.

По-перше, на нинішньому зламі історії України "вовки в овечих шкурах" черговий раз обдурили український народ — "прихватували" його багатства, розграбували вицент національну електроенергетику, і скоро ТЕС взагалі перестануть працювати, а АЕС та ГЕС без ТЕС будуть не в змозі забезпечити потреби в електриці промисловості та населення, і тому будуть великі перебої в енергопостачанні, особливо сіл. Окрім того, для реанімації ТЕС "прихватузатори" мають намір підвищити (і вже підвищують) ціни на електрику.

По-друге, занадто зацентралізована енергосистема України має той великий недолік, що втрати електроенергії в ній перевищують 20 %, а вітряк на шляху до споживача зменшує ці втрати в середньому на 4 %.

Уряди країн Західної Європи давно усвідомили переваги децентралізації електроенергетики, а тому розгортають грандіозну програму виробництва "балконної" вітрої техніки, сонячних батарей та деяких інших малопотужних технічних засобів для генерування електрики безпосередньо у споживача.

Уряд України аналогічних кроків не здійснює і не планує, дешева і якісна малопотужна вітрої техніка в достатній кількості та асортименті в продажу на українському ринку з'явиться не скоро, а тому кожен умілець, насамперед той, що живе в селі, щоб убезпечити себе од відсутності світла та іншого сучасного комфорту, що дає електрика, може виготовити вітряк своїми руками, бо це доступно кожному, хто знає устрій трактора чи автомобіля.

Отже, Ви надумали мати власного вітряка і відчуваєте, що можете змайструвати його самі. І коли Ви самостійно розпочнете виготовляти вітряка, перед Вами постане ряд питань, на які Ви не знаєте правильної відповіді. Найголовнішим при виготовленні вітряка є вибір способу перетворення кінетичної енергії вітрового потоку в електричну — вала електрогенератора та узгодження потужності електрогенератора з потужністю вітрового двигуна — пристрою, що перетворює енергію вітру в енергію обертання вала електрогенератора.

Звісно, в межах короткої газетної статті немає змоги наводити теоретичні обґрунтування параметрів вітряка, а тому Вам, читачу, доведеться приймати на віру те, що далі буде наведено. Отже, з великої кількості способів перетворення енергії вітрового потоку в енергію обертання вала одним із найкращих є застосування горизонтально-вісьового ротора з лопатями, що мають профіль крила літака (пропелер). Коефіцієнт корисної дії енергії вітру в механічному обертанні вала пропелером може досягати 0,35-0,45. Практично в усіх інших способах перетворення енергії вітру цей показник у 1,5-5 разів менший. Найкраще було б мати трилопатевий ротор, але конструкція і виготовлення його в домашніх умовах є складними, а тому пропонуємо дволопатевий ротор, який можна виготовити із цільного соснового (без сучків) бруса.

Зважаючи, що найбільш доступним електрогенератором на се-

лі може бути автомобільний (потужністю до 250 Вт) або тракторний (потужністю до 750 Вт), розміри пропелера розраховані на його навантаження електрогенератором в діапазоні 250-750 Вт. Конкретні розміри такого пропелера наведені на рисунку.

Після виготовлення пропелера із бруса за потрібним профілем на передню (товстішу) кромку його необхідно наклеїти епоксидним клеєм склотканину (для захисту від абразивного зносу і пошкодження), далі відшліфувати та покрити пропелер вологостійким лаком. Гото-

підшипники, колесо з клинчастим ободом) кріпиться на рамі, що має вигляд паралелепіпеда, в нижній її частині. У верхній частині рами через натяжні (великого діаметру) гвинти кріпиться електричний генератор, на вихідному кінці вала якого встановлено мале колесо клинчастопасової передачі. Розрахунки швидкості обертання ротора (пропелера) засвідчують, що число обертів його при досягненні номінальної потужності становитиме близько 400-450 об/хв. Для того, щоб автомобільний чи тракторний електрогенератор міг заряджати акумулятор, потрібно, щоб число

разі дії штормових вітрів (швидкість понад 20 м/с) доцільно вітряк (пропелер) вивести з-під вітру, для чого "хвіст" вітряка кріплять на рамі шарнірно з пружиною. При досягненні швидкості вітру 20 м/с пружина розтягується настільки, що пропелер стає в положення паралельно "хвосту" і вітру, а через це перестає генерувати електроенергію і сприймати вітрове навантаження. В такому положенні аварія вітряка неможлива і небезпеки людям від нього нема.

Виготовлений таким чином вітряк необхідно встановити на щоглу, на якій він має обертатися для

від вісі щогли (залежно від висоти щогли).

Для ефективної роботи вітряка дуже важливим є правильний вибір місця його встановлення. Найкращими для цього є найвищі місця на наявній ділянці, край крутих обривів, береги водойм. Необхідно, щоб вибране місце було максимально відкритим, усі перешкоди, що вищі за вітряк, повинні бути на відстані од нього у 10—20 разів більшій за відстань між верхньою точкою перешкоди і кінцем лопаті ротора в крайньому нижньому її положенні.

Електричний кабель від генератора, через трубчасту вісь гондоли та щоглу, спускають униз щогли з 1—1,5-метровим запасом до клемного з'єднання. Після клем до акумулятора треба під'єднати алюмінієвий чи мідний дріт такого діаметру, щоб втрати генерованої енергії на опір у ньому були мінімальні, особливо це важливо при значній відстані вітряка від акумуляторних батарей. Зарядка акумуляторних батарей буде здійснюватися ефективніше в разі включення в електричну схему (між генератором і акумулятором) конденсаторної батареї ємністю не менше 10000 мікрофард. Ще кращим варіантом є використання суперконденсаторів (іоністорів), які дозволяють значно зменшити кількість акумуляторних банок і розширити діапазони струму заряду і розряду акумулятора.

Накопичена в акумуляторах електрика може використовуватися безпосередньо (як постійний струм) для потреб освітлення та роботи деяких побутових приладів. Однак для холодильника (морозильника) та ряду іншої хатньої електропобутової техніки потрібен змінний струм, для чого систему видачі струму необхідно комплектувати інвертором. Інвертори невеликої потужності серійно випускаються в Україні, а, в принципі, їх можна виготовити і самому.

Вітряк потужністю 250 Вт за рік виробить 500—800 кВт/год, а потужністю 750 Вт — 1200—1500 кВт/год електроенергії. Втрати на перетворення і передачу можуть становити 10—20 %, а тому виробленої вітряком електроенергії буде достатньо лише для забезпечення мінімальних побутових потреб (світло, радіо, телевізор, холодильник). Якщо ж Ви маєте січкарню, зварювальний апарат, водяний насос, то потужності вітряка буде не достатньо, щоб усе це забезпечити електрикою. Можна, звичайно, виготовити і встановити ще один чи декілька вітряків, але, може, буде простіше встановити більш потужний інвертор (наприклад, на 3000 ВА) та акумуляторну батарею великої ємності, яку за потреби можна буде заряджати в нічний час з електромережі за пільговим "нічним" тарифом, що становить 3 коп/кВт/год.

Усвідомлюючи актуальність і важливість масового руху сільчан "за свій вітряк", а також те, що в межах короткої газетної статті можуть бути недостатньо висвітлені окремі особливості конструкції вітряка чи електричної схеми системи накопичення і видачі електроенергії, автор зобов'язується проконсультувати кожного, хто до нього звернеться з цього приводу або з приводу розрахунків параметрів більш потужного вітряка.

Борис КОРОБКО

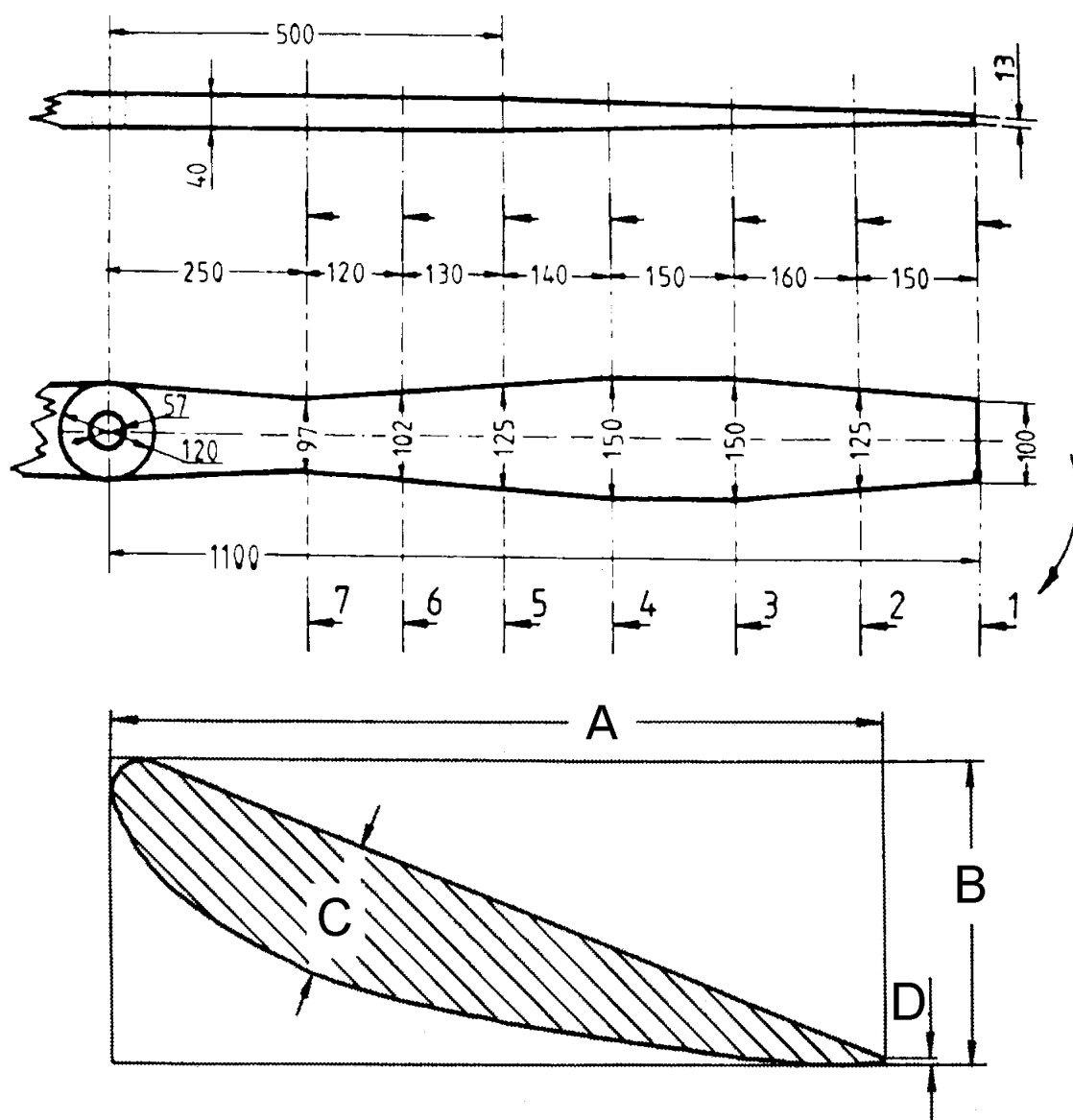

Рисунок. Габаритні розміри пропелера та його перетинів (1—7), у мм

Номери перетинів	1	2	3	4	5	6	7
A	100	125	150	150	125	102	97
B	13	20	26	33	40	40	40
C	6	9	12	14	16	18	20
D	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,5	2,0

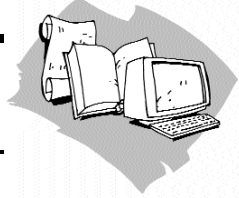
вий пропелер закріплюється на кінці вала ротора. Для цього на вал приварюється шайба з отворами для шурупів. З протилежного боку пропелера гайкою притискається ще одна шайба таких самих розмірів, через отвори в якій такими самими шурупами додатково кріпиться пропелер на валу. На вал ротора насаджуються також 2 підшипники. Бажано, щоб один із них був конічно-роликівим. На протилежному від пропелера кінці ротора кріпиться колесо з ободом для клинчастого пасу із зубцями (пас може бути без зубців, але його потрібно буде частіше і сильніше натягувати і міняти на новий).

Комплект ротора (пропелер,

обертів електрогенератора становило не менше 1500 об/хв. Тобто, передавальне число клинчастопасової передачі має становити 4:1 (діаметр колеса передачі на валу ротора має бути у 4 рази більший від діаметра колеса на валу електрогенератора). Враховуючи прийнятну конструкцію трансмісії, яку, між іншим, бажано закрити зверху і з боків від дощу і снігу, необхідно, щоб орієнтація пропелера була на вітер, тобто в робочому положенні пропелер має бути попереду щогли, а не за щоглою. Для цього до рами варто прикріпити "хвіст", площа і плече важеля якого мають бути достатніми для швидкого реагування на зміни напрямків вітру. В

того, щоб відслідковувати напрямки вітру. Для цього до рами гондоли (комплект вітряка без щогли) приварюють трубчасту вісь, а в кінцевій верхній частині щогли монтують чавунну втулку — підшипник ковзання (хоча в принципі можна застосувати і роликіві чи шарикові підшипники), в який встановлюють вісь гондоли.

Нижня кінцева частина трубчастої щогли через фланцеве з'єднання приєднується до фундаменту або металевій плиті розміром не менше 1,21,2 м. На щоглі, на довжину лопаті нижче від вісі пропелера, кріпляться 3—4 тросові розтяжки, нижній кінець яких розташований на відстані 4—7 метрів

РОЗСТРІЛЯНА ГЕОЛОГІЯ

ХТО ВІДКРИВАВ УКРАЇНСЬКУ НАФТУ

Дніпровсько-Донецька западина є основною нафтогазоносною провінцією України, де видобувається 90% нафти і газу в нашій державі. Розташована вона між Дніпром і Дінцем, тому і названа Дніпровсько-Донецькою западиною. Охоплює Чернігівську, Сумську, Полтавську, Дніпропетровську, Харківську і Луганську області. В геологічному відношенні це прогин до 20 км, вповнений осадовими породами, які здатні вміщати і віддавати нафту і газ.

Відкрита ця нафтогазоносна провінція українським геологом, професором Федором Остаповичем Лисенком (1887–1937) — завідувачем відділу нерудних копалин Інституту геології УРСР в результаті геологічних досліджень Роменської структури.

дружина проф. Лисенка. Лікар за професією, Марія Дорофіївна Лисенко-Михалевич була засуджена на 8 років каторги і вислана в Комі АРСР. Квартира і все майно були конфісковані. Малолітній син Євген пішов поміж люди... Наукові звіти і опубліковані роботи проф. Лисенка були вилучені з бібліотек і знищені. Будь-які посилання на дослідження Лисенка були заборонені. Знищено було також підготовлений до друку рукопис монографії Ф. О. Лисенка про нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини. Його помічника і заступника І. Т. Шамеку відсторонили од подальших робіт по розвідці нафти на Роменській структурі, а підготовлену Шамекою докторську дисертацію заборонили захищати. У подальшому І. Т. Шамеку взагалі вигнали з Інституту геології АН УРСР.

На нафтовій конференції 1938 р. відомий партійний діяч, віце-президент АН УРСР О. Шліхтер охарактеризував проф. Лисенка і всіх, хто вів з ним розвідку нафти в Ромнах як підлих ворогів народу, буржуазних націоналістів, фашистських троцькістсько-бухаринських вирождів, шкідників, які не заслуговують на пам'ять і місце у вітчизняній науці, і розпорядився: вважати, що "Питання про нафту на території УРСР вперше було підняте проф. Н. С. Шатським". І з цього часу всі дослідники, які вивчають геологію і нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини, слідом за О. Шліхтером повторюють помилкове твердження про те, що нафта на Лівобережжі України була відкрита завдяки теоретичним обґрунтуванням професора із Москви Н. С. Шатського.

Вивчення фактичних матеріалів з Дніпровсько-Донецької западини показують, що Н. С. Шатський не мав жодного відношення до пошуку нафти на Роменській структурі. Протягом усього часу, коли вивчався Роменський район — з 1928 р. і до отримання там промислового притоку нафти в 1937 р. — Н. С. Шатський ніколи не приїжджав в Україну, не цікавився ходом розвідувальних робіт, не видавав жодних рекомендацій і тільки тоді, коли в Ромнах отримали нафту, а всіх дослідників, які мали пряме відношення до розвідки нафти, розстріляли чи вислали на каторжні роботи до Сибіру, а також довідавшись, що Шліхтер назвав його першовідкривачем нафти, Шатський приїхав у 1938 р. в Україну, щоби захопити лаври першовідкривача нафти в Дніпровсько-Донецькій западині. Більше того, в Геологічному інституті АН СРСР (Москва) був оформлений стенд, на якому стверджувалося, що проф. Шатський показав українським спеціалістам, де треба шукати в Україні нафту і своїми теоретичними розробками орієнтував малопідготовлених українських фахівців на вирішення їх геологічних проблем...

Слід відзначити, що перші згадки про нафту на сході України, тобто в Дніпровсько-Донецькій западині, висловив ще в 1903 р. професор Київського університету П. Я. Армашевський. Та його ім'я було під заборону, оскільки він був убитий російськими більшовиками, які під проводом Муравйова захопили Київ у 1919 р. і почали репресії проти української інтелігенції, звинувачуючи її в сепаратизмі і націоналізмі. Більшовики в Україні розпочали масові вбивства еліти. Першою жертвою серед професорів-геологів став П. Я. Армашевський. І перший президент Академії наук Української Народної Республіки, видатний геолог, вчений зі світовим іменем, академік В. І. Вернадський різко

засудив більшовизм, який вбивствами і терором стверджував свою владу в Україні. В 1919 р. Вернадський писав: "Внаслідок здійснення "червоного терору" — історія тієї габриєльської фрази ніколи не забуде — у кривавих застінках більшовицької інквізиції загинув відомий вчений, професор мінералогії університету Святого Володимира П. Я. Армашевський. Хворий, майже 70-річний старець, який давно відійшов од суспільного життя, був схоплений і додому не повернувся. До останніх літ він жив своєю працею; залишилися незакінченими його роботи. Ще недавно він розказував мені про плани, які він думав завершити на схилі свого життя. Йому не спадало на думку можливість його вбивства... Жертвою законів Божих і людських помученицьки судилося загинути Петру Яковичу Армашевському. Не можна забувати цього злочину".

За таких умов В. Вернадський не став чекати репресій у Києві і подав у відставку з посади Президента Академії наук Української Народної Республіки. Він переїхав спершу до Криму, в Сімферополь, де зайняв посаду ректора Таврійського університету, а коли більшовики захопили Крим, емігрував у Францію, де працював професором Сорбонни упродовж 1922–1925 рр. В. Вернадський повернувся потім в СРСР, але працювати в Україні йому не дозволили і решту свого життя він провів у Москві, а Україна втратила одного з найбільших вчених ХХ ст.

Репресії проти української інтелігенції в СРСР набули особливо широкого розмаху наприкінці 30-х років. Тоді практично всі провідні вчені в області геологічних наук були розстріляні або ж депортовані до Сибіру. Репресії зазнали: віце-президент АН УРСР академік М. Г. Світальський (розстріляний у 1937 р.), професор Р. Р. Виржиківський (розстріляний у 1937 р.), професор Ю. Г. Дубяга (розстріляний у 1937 р.), доцент К. А. Жуковський (розстріляний у 1937 р.), професор Ф. О. Лисенко (розстріляний у 1937 р.), професор П. К. Нечипоренко (розстріляний у 1937 р.), кандидат геол.-мін. наук П. І. Василенко (розстріляний у 1937 р.), канд. геол.-мін. наук І. А. Лепікаш (розстріляний у 1937 р.) та інші. Очікуючи арешту і розстрілу і перебуваючи в постійному страху, не виніс потрясіння і закінчив життя самогубством у 1936 р. професор В. І. Крокос. Ряд учених були заарештовані і заслані до Сибіру, де і загинули. Це професор М. І. Безбородько, професор О. І. Галака, Я. Х. Лепченко, Ф. М. Полонський, О. О. Цитович та інші. Деякі вчені від страху залишили Україну і влаштувалися працювати по інших республіках СРСР, — серед них М. Бурчак-Абрамович, проф. П. Чирвинський, М. Фрейд та інші.

ЯК РАДЯНСЬКА ВЛАДА РОЗВИВАЛА НАУКУ

Розстріли, депортації та втечі вчених створили в наукових інститутах і вузах України вакуум, для заповнення якого розсилались гінці в різні райони СРСР, переважно в наукові центри Росії. За запрошеннями приїжджали в Україну і займали керівні посади в науці і вузах недостатньо компетентні спеціалісти, — перспективні вчені ніколи не покидають своїх лабораторій і інститутів. Пошуками кар'єри деінде займаються ті, що не змогли проявити себе в рідних стінах і яких там ніхто не затримує. І вишло так: провід-

них учених України розстріляли або ж депортували до Сибіру, а натомість приїхали малокваліфіковані фахівці, які зайняли пости директорів і завідувачів кафедр і лабораторій. У результаті рівень геологічних наук в Україні катастрофічно упав. Проте це не завадило партійним органам стверджувати, що Російська Федерація суттєво допомогла Україні в 30–40-і роки геологічними кадрами, в результаті чого в Україні були створені умови для подальшого прогресу науки і освіти в галузі наук про Землю.

ПОВЕРНІМО ЇМ ПАМ'ЯТЬ

Верховний Суд Союзу РСР своїм визнанням № 44-018112/6 Військової Колегії Верховного Суду СРСР від 28 листопада 1956 р. постановив вирок від 3 вересня 1937 р. стосовно Лисенка Федора Остаповича скасувати, справу припинити через відсутність складу злочину. Проте і досі ім'я проф. Лисенка знаходиться під заборону. І хоча завдяки його відкриттю нафтоносності Дніпровсько-Донецької западини Україна отримала прибутки в мільярди доларів, в Інституті геологічних наук НАН України, де він працював, немає навіть його портрета на стенді видатних учених. Робиться все, щоб ім'я проф. Лисенка залишилося невідомим, забутим. Більше того, організатори наукової конференції "Теоретичні та прикладні проблеми нафтогазової геології та геофізики", яка відбулася в Києві 24–25 лютого 2000 р. і проводилась Академією наук України, відмовились опублікувати в працях конференції мою статтю про Ф. О. Лисенка. Виявилось, що значно легше надрукувати матеріали про українського вченого в закордонних виданнях, аніж у працях НАНУ. Так, Європейська Асоціація геовчених та інженерів включила в програму Міжнародної конференції, що відбулася 29 травня—2 червня 2000 року в Глазго (Великобританія), мою доповідь про проф. Лисенка, надала мені можливість виступити і опублікувала матеріали. А в Україні, як не дивно, осіб, репресованих органами НКВД, до цього часу визнають злочинцями і вважають за краще уникати будь-яких згадок про них...

Проф. Лисенко правильно проводив пошук нафти та газу на Роменському куполі в Дніпровсько-Донецькій западині. Його роботи виявилися справді раціональними і ефективними. Для порівняння пошлюсь на пошук нафти в Західному Сибіру і в Другому Баку. В цих регіонах промислову нафту отримали після 25 років напружених робіт. Було пробурено багато десятків непродуктивних свердловин, доки не отримали позитивних результатів. Лише в Україні всіх відомих геологів, які відкрили нафту, репресували, розстріляли і заставрували як "ворогів народу", шкідників, троцькістсько-бухаринських вирождів, підлих агентів фашизму, які не заслуговують пам'яті. І всі ці негативні оцінки геологів виходили від академіка О. Шліхтера, людини зовсім не компетентної в геології та в пошуках нафти, далекої від науки. Я переконаний, що якби в радянський період не були розстріляні всі провідні українські геологи, а видатний геолог ХХ ст. академік В. І. Вернадський не виїхав би з України, а розвивав науку у себе на батьківщині, то ми тепер не страждали б від нестачі нафти. Використовуючи своє службове становище віце-президента АН УРСР, О. Шліхтер в часи жорстокої реакції, всупереч фактам, принизив українську академічну науку. Шляхом доносів на чесних учених О. Шліхтер заробив собі авторитет і кар'єру в радянські часи, його іменем названо вулицю в Дніпропетровському районі м. Києва, а на престижному будинку на вул. Терещенківській в м. Києві досі висить меморіальна дошка, яка стверджує, що в цьому будинку проживав видатний учений. А розстріляні у Биківні за доносом О. Шліхтера видатні вчені, які багато зробили для України, не мають ні могили, ні пам'ятника, ні належної пам'яті...

Василь СОЗАНСЬКИЙ,

кандидат геолого-мінералогічних наук,

- провідний науковий співробітник Відділення морської геології Національної

ВОНА ЧЕКАЄ ЙОГО

A12. Я неординарна, всебічно розвинена красива жінка, струнка світлоока блондинка, віком за 40 років. Європейський рівень мислення, відчуття сучасності — це все про мене. Люблю мандрувати, спілкуватися з людьми. Шукаю в чоловікові взаєморозуміння, інтелектуального спілкування. Високо ціную почуття гумору, доброту, порядність, високу працездатність.

A13. Зовні я серйозна, зосереджена, а в душі — романтик. Та свого Грея так і не зустріла... З юності мріяла про щасливий шлюб, хотіла, щоб я і мій чоловік були як одне ціле. Як я завжди розуміла Любов? Це піклування одне про одного, відданість і вірність. Дещо про себе. Мені 43 роки, я невисокого зросту (163 см), важу 56 кг. Очі сірі. Русава. Маю дорослу доньку, яка живе окремо. Інколи приїду додому, і так хочеться тепла, підтримки, особливо в складних життєвих ситуаціях! Іноді чую про себе, що я занадто самотійна, егоїстична. Але мене життя такою робить: мені немає звідки чекати допомоги чи на когось надіятись. Освіта в мене вища, робота пов'язана з мистецтвом, педагогікою. Маю свою квартиру, матеріально незалежна. Не багата, але і не на грані виживання. Люблю подорожувати, обожнюю природу, ліс, квіти. Моя улюблена пора року — осінь, хоч восени дуже-дуже сумно. Взагалі кожну пору року люблю по-своєму. Улюблені квіти — гладіолуси, хоча це чоловічі квіти, горді і холодні. Мені подобаються темно-червоні. Полюблюю порядок в домі і чистоту. До кухні ставлюся звичайно, не скажу, що я у великому захопленні від приготування їжі, але ж однак готую, бо без цього не проживеш. Єдина проблема, що іноді треба вигадувати — з нічого приготувати щось. Можна дуже багато писати про захоплення — це і театр, активне життя, і поезія, і політика. Але для мене зараз половина цих захоплень мертва. Я не живу, я існую. Бо немає особистого життя, немає радості ні в чому.

Що дуже не люблю? П'яних чоловіків, точніше, п'яниць, гультьяїв, зрадників. Алергія на запах диму від куріння. Але я гадаю, що з курінням компроміс можна знайти. А раптом я сподобаюся чоловікові, і він заради мене покине палити?

Подумала і ще хочу трохи написати про себе. Я людина емоційна і дуже чутлива, хоча зовні серйозна, навіть сувора. А в душі мене хвилює все, навіть те, що мене не стосується: чужі проблеми, горе, біда, невдачі — от і доводиться часто страждати або хвилюватися. Я так влаштована, що повинна про когось піклуватися, когось любити, чекати. Тут не йдеться про любов до дитини чи батьків. Це різні почуття. Йдеться про людину, яка стане для мене цілим світом, а я для неї — також. У цьому питанні мені не щастить, можливо, тому, що в мене до другої половини завищені вимоги? Але я хочу отримати те, що даю сама. Звичайно, ідеальних людей не буває. І якщо вже любиш, то треба сприймати чоловіка як цілісну особистість. Подруги радять: "Спробуй мати коханця". Але це не для мене. Я не вмію наполовину кохати або ненавидіти: я можу віддати все або не дати нічого...

ВІН ШУКАЄ ЇЇ

A14. Мені 33 роки, я середнього зросту, худорлявий. Живу з мамою в Чернігові. Раніше досить вдало займався приватним бізнесом, жив за кордоном, купив іномарку. Зараз у мене в житті нелегкий період: доля послала мене випробування. Вірю в те, що мені вистачить мужності та оптимізму подолати всі труднощі. Поки що у мене єдиний надійний друг — моя мама. Але настав час створити власну сім'ю. Для створення сім'ї познайомлюся з дівчиною або молодістю жінкою, серйозною, симпатичною, не схильною до повноти. Згоден на переїзд в інше місто або село. Роботи не боюся ніякої, головне, щоб було заради кого працювати і жити. Мрію покохати щир, чесну, порядну дівчину або жінку, яка не жадібна до грошей, не підступна, не зрадить у важку хвилину. Чернігів. Головопшамт, до запитання. Ніколайцю Миколі Миколайовичу.

A15. Мені 30 років, зріст 180 см, вага 80 кг. Кажуть, симпатичний. Не палю, маю почуття гумору, яке допомагає долати життєві труднощі. Для серйозних стосунків познайомлюся з жінкою до 30 років, яка не має шкідливих звичок і погодиться переїхати до мене. Хмельницька область, село Білогір'є, вулиця Богуна, 19. Червоному Дмитру.

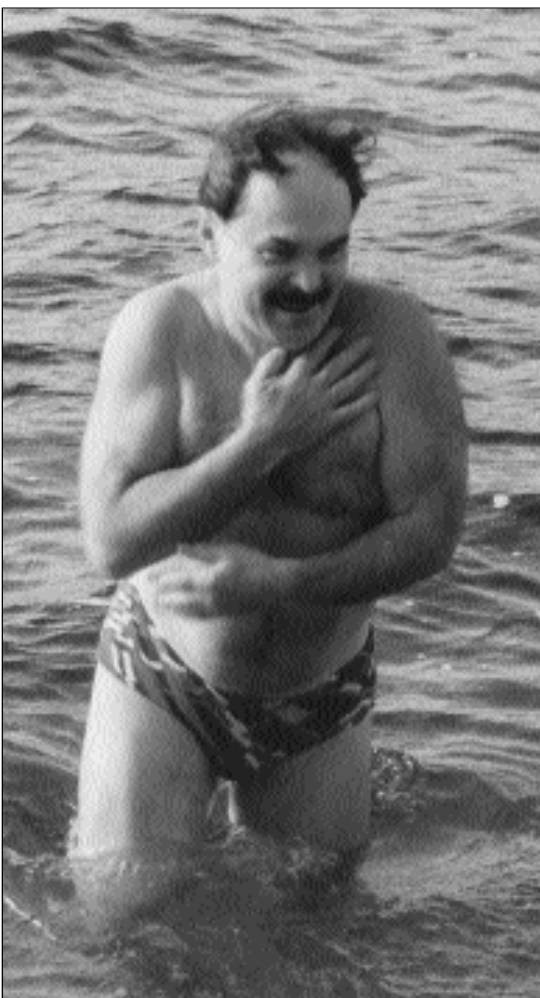
A16. Мені 42 роки, зріст 169 см. Самотній, у шлюбі не був, без шкідливих звичок. Для серйозних стосунків познайомлюся з жінкою. Згоден тільки на переїзд. 44810, Волинська область, Турійський район, селище міського типу Луків, до запитання Гаврилюку Святославу.

A17. За гороскопом я Тілець. Прожив на землі 40 років, і хоч трохи лисуватий, але оптимізму не втрачаю, а почуття гумору допомагає спокійно вирішувати життєві проблеми. Серйозно ставлюся до життя, вважаю себе вірною і чесною людиною і тому в жінках також ціную ці якості. Зріст 160 см, вага 62 кг, шатен, дехто вважає, що я симпатичний. Веду здорове життя, інтереси різнобічні. У шлюбі не був. 82400, місто Стрий, вулиця Вокзальна, 134/7.

«САМОТНІСТЬ

Отакі красуні тренуються у центрі здоров'я

Отакі козаки гартуються у центрі здоров'я

УСМІШКА

Жінка скаржиться подрузі: — Коли я виходила заміж, мій чоловік був старший від мене на десять років.

— А тепер?

— Тепер ця різниця збільшилася: зараз він старший від мене років на 30–35. Шукатиму коханця!

ДЕ ЗНАЙТИ ДРУЗІВ

На лівому березі Дніпра, у Гідропарку, навпроти Лаврської дзвіниці, ставши в коло, роблять вправи близько 30 чоловіків і жінок. Трава так і горнеться до їхніх босих ніг, а птахи на деревах підбадьорюють співом.

— Спину тримаймо рівненько! — нагадує спортивний інструктор, красива білява жінка, чимось схожа на слов'янських княгинь, величавих, мудрих і загадкових. — А тепер уявіть, що ви — квіти і хочете торкнутися сонця! — й фізкультурники, наче квіти, тягнуться в небо руками-пелюстками.

Коли заняття скінчилося, розмовляємо із симпатичною фізкультурницею **Марією Грицай**.

— Ви побачили заняття центру здоров'я, — каже пані Марія. — Його також називають валеоцентром імені професора Бобришева. Центр розташований на першому поверсі пункту прокату якраз навпроти Лаврської дзвіниці. Мабуть, це символічна деталь: сам Бог допомагає добрим людям знайти до нас дорогу! Сподобалося вам наше заняття?

— **Так, пані Маріє! Я веду-чий сторінки "Самотнє серце", і тому мене цікавить передусім, чи можуть мої читачі, самотні інтелегентні люди, знайти у вашому клубі вірних друзів?**

— Безумовно! Ми не клуб знайомств, але цілком невимусно під час відвідин нашого центру люди знаходять друзів, а нерідко й коханих. Нам потрібні нові друзі, особливо чоловіки, тому що, на жаль, у нашому центрі, як і скрізь у суспільстві, жінок набагато більше, ніж чоловіків.

— **Чи виникли завдяки вашому центру нові щасливі сім'ї?**

— Так. Пригадую цікавий випадок. Кілька років тому приїхав у Київ з Канади літній чоловік Михайло Ю., українець за походженням, який понад 50 років прожив у Едмонтоні. Приїхав на Батьківщину помирати, тому що лікарі поставили йому страшний діагноз — рак. Знайомі порадили Михайлові записатися в наш центр. Почав він дуже старан-

но тренуватися: робити вправи, купатися в Дніпрі, харчуватися за рекомендаціями лікарів, а серед відвідувачів нашого центру багато професійних медиків, є навіть кандидати медичних наук. І сталося чудо! Чи то вправи подіяли, чи дієта, чи цілюще повітря Гідропарку — через кілька місяців Михайло одужав! Інколи я навіть думаю: а може, то рідна земля зцілила його? Але найцікавіше ще попереду. Приглянулася Михайлові одна молодичка з нашого центру. Побралися вони, та й поїхали жити до Канади.

До розмови підключається керівник центру здоров'я **Раїса Яківна Зіолковська**.

— Головна мета нашого центру — зробити людей здоровими, щасливими, — каже вона. Здоров'я — це гармонія людини і Природи, людини і Всесвіту, людини і суспільства. Самотня людина не відчуває такої гармонії, тому що людина — це соціальна істота, і їй потрібні друзі, однодумці, потрібне розуміння, а також моральна підтримка. Тому самотність можна розглядати як соціальну хворобу, але ця хвороба лікується. І в нашому центрі здоров'я, де створено атмосферу взаєморозуміння, взаємної підтримки, самотні люди загартуються фізично і знайдуть справжніх друзів. Ось погляньте на цю пару! — Раїса Яківна киває на високого чоловіка, який пригощає родзинками жінку в окулярах. — Вони познайомилися в нашому центрі минулого року. Кілька тижнів придивлялися одне до одного, потім стали скрізь ходити удвох. А незабаром, як мені казали дівчата, покличуть нас на весілля. Отак лікується хвороба, яка називається "самотність"!

— **Якщо наші читачі хочуть записатися до вашого центру здоров'я, коли і куди їм їхати?**

— Щосуботи о 9-й ранку у нас відбуваються заняття. Треба їхати у метро до зупинки "Гідропарк". Від танцмайданчика веде стежка з табличкою "Валеоцентр" якраз до пункту прокату, де розташований наш центр.

ЦІКАВИНКИ З УСЬОГО СВІТУ

Самотній американець хоче одружитися, самотній українець — лише познайомитись...

Психологи та соціологи, дослідивши шлюбні оголошення американців та українців, дійшли висновку: самотні американці хочуть одружитися, мати сім'ю, а самотні українці, в основному, шукають жінку для приємного спілку-

вання. В Україні 80 відсотків шлюбних оголошень подають жінки, а в Америці навпаки, самотні чоловіки на 30 відсотків дають більше оголошень про знайомство, ніж жінки. Пояснюється це тим, що в Америці жінки більш матеріально незалежні від чоловіків, ніж в Україні, де нестабільна економічна ситуація негативно впливає на процеси створення сім'ї.

Олег ГУМЕНЮК
Фото автора

«ПЛАЧІ» ГАННИ СОЛОНИЧНОЇ

Неповторний голос солістки-вокалістки Ганни Солоничної став окрасою найпрестижніших концертних програм і таких фільмів як «Голод-33» режисера О. Янчука, «Нехай святиться ім'я твоє» (про творчий шлях О. Довженка, С. Параджанова та Д. Демуцького) — режисера Н. Акаймова, «Трилогія про Василя Стуса» — режисера С. Чернілевського, «Вбивство на стигійським болоті» режисера Н. Мотузко, «Вічне колесо» В. Домбровського та інших.

Співпраця з Київською кіностудією ім. Довженка та Одеською кіностудією, без перебільшення, увіковічнила голос вокалістки, основу репертуару якої складають старовинні українські народні пісні з Полісся, Буковини; власні солоспіви на слова Т. Г. Шевченка та Лесі Українки; українські романси, сучасні аранжування народних пісень, твори сучасних українських композиторів, а також українських та зарубіжних класиків.

Закінчивши диригентсько-хорове відділення Київського інституту культури, співачка стала однією з перлин, яку не могли не помітити у столиці. Відразу ж після здобуття вищої освіти вона була запрошена до співпраці з театром-студією «Оберіг» при Спілці композиторів України; Державним ансамблем солістів «Київська камерата», а також солісткою «Київконцерту».

Сьогодні Ганна Солонична — член Всеукраїнської музичної спілки, провідний спеціаліст Київської міської організації Національної Всеукраїнської музичної спілки. Співачка веде активну концертну діяльність, має фондові записи на українському радіо та на українському телебаченні, вийшов її перший аудіоальбом (аудіокасета), куди входять українські народні пісні, власні солоспіви, духовні пісні та українські романси.

Добре, що так сталося і так склалося у Ганнусі. Але в офіційних характеристиках не пишеться і не згадується про те, що є головною складовою неповторності людини і таланту. Навколо неї створюється якийсь особливий клімат, нібито німб чи якась енергетична оболонка відділяє цю жінку від реального, грубого артистичного пісвітлу. І завжди при зустрічі чи розмовах з нею якось мимоволі стихається голос. Це є реакцією на її усмішку, якою вона супроводжує спілкування. Усмішка ця подібна до Джоконди, як і сама пані Ганна, — глибока, задумлива, джерельночиста у всіх проявах свого буття. Розповідає про себе завжди широко і, водночас, впевнено і твердо. Про те, хто вона і як відбулася і збулася у непростий час комерціалізації та раціоналізації мистецтва.

Цього разу вона була гостею редакції «Слово Просвіти», бо знає дорогу до Товариства просвітян, а свою діяльність по праву вважає просвітницькою.

— Пані Ганно, хто Ви і звідки? Як сталося, що сьогодні Ви є постаттю, яка може вважатися однією з найпомітніших у культурологічному середовищі України?

— Багато взяла від землі і від свого діда, який грав на всіх музичних інструментах і був відомим сільським скрипалем і дударем. Мама часто мені розповідала про нього, бо я заспівала ще зовсім маленькою і сусіди ще тоді казали: «Маріє, там твоя Ганнуса так співає, що чути на все село!» А народилася я на Івано-Франківщині в родині простої селянки Марії-Катерини, яка сама з матір'ю, моєю бабцею, виховувала мене і мого брата. Пісню я всотувала у свою свідомість як гумка. Завжди мала спрагу до пізнання нових і багато часу

присвятила пошукам нових, маловідомих автентичних пісень. Це було моїм хоббі, яке створило базу для подальшої професійної діяльності. Бо ще з дитинства я співала в хорі і була солісткою, перед вступом до Київського інституту культури (він тоді мав ще

такий статус) була солісткою Івано-Франківської філармонії, але зрозуміла, що отримати вищу освіту треба, бо вчитися завжди любила. Я так старанно вчилася в інституті, мене помітили і ще навчаючись, співаючи в хорі як солістка, я мала запрошення на дуже високі концерти і в столичному Палаці «Україна» і в Національній опері. Саме хор, на моє глибоке переконання, дає той практичний вокальний досвід і розвиває професійні хормейстерські здібності. Чуєш усі партії, їх живе звучання у всіх стадіях і вчишся мислити як хормейстер. Перший рік мого навчання і перебування в Києві мені було якось трохи незатишно і тяжко, але тільки перший рік, бо далі я дуже швидко адаптувалася у певному столичному середовищі завдяки своїй активній роботі та творчим успіхам. Можу навіть похвалитися тим, що мене помітили і я ще під час навчання працювала, тобто були часи, коли мала по сорок концертів на місяць. Зараз — усе інакше. Як то кажуть: «Зрідка, але влучно.» Нарікати гріх, бо мене запрошують до участі у кращих концертних програмах. Ось нещодавно співала на гала-концерті в Національній опері. Виконувала один з найвизначніших творів українського класичного солоспіву «Плавай, плавай, лебедонько» (сл. Т. Г. Шевченка) в оригінальному експериментальному варіанті, тобто у супроводі квінтету музикантів К. Стеценка, Б. Галасюка, Г. Нужа, С. Цюпка, Т. Столяра. А до того брала участь майже у всіх програмах, що були складовою концертів до 120-річчя від дня народження Кирила Стеценка.

— Як співачка Ви є чи не єдиною професійною «голосілиницею», тобто саме цей жанр народного солоспіву вирізняє Вас з-поміж «вокалісток-народниць». Але у вашому репертуарі є твори різножанрові, хоча ваш стиль — неповторний. Цікаво, що з естради є Вам близьким і чому?

— Дійсно, мене часто ідентифікують з репертуаром, що має термін «голосіння», але такий репертуар не може бути основним. Хоча от що цікаво, його слухають з інтересом не лише старі чи професіонали. Часто після

ГІСТЬ РЕДАКЦІЇ

концертів, коли я виконую автентичну, до мене підходять зовсім молоді люди і захоплено розпитують про пісні, які я виконую, і розповідають, що отримали насолоду. Дехто стає моїм прихильником назавжди і приходять на концерти, де я співаю, щоб послухати саме мене. Приємно чути похвали, але я ніколи не мала роздумів стосовно репертуару. Я мала успіх на фестивалі «Червона рута», на «Пісенному вернісажі» стала лауреатом, а нині

покійний Борис Георгійович Шарварко запрошував мене до участі у найкращих і найпрестижніших концертах.

Нашу українську естраду я люблю. Хіба можна не визнати, що таких співачок як Ані Лорак, у світі одиниці. Людям для відпочинку потрібні Білоножки і Лілія Сандулеса, Іво Бобул, Раїса Кириченко чи ансамбль «Кобза». Не даремно ж їх люблять у селах та провінційних містечках. Люди сприймають пісню душою, інтуїтивно фільтруючи добре і

зле. Я по своїй мамі суджу. Вона проста жінка, що все життя тяжко працювала фізично, без чоловіка виховуючи двох дітей. Вона і город сапала, і суто чоловічу роботу змушена була робити, і для неї оперний спів не є чимось близьким і зрозумілим, хоча я її часто забираю до себе у Київ і навіть водила до опери. А цих співаків вона слухає з великим задоволенням.

— Ваші сценічні костюми різні, але є якісь особливі, які ви одягаєте як добра господиня на свято?

— Є такі. Це ті, що вишивала для мене моя мама. Один з них вона творила рік. Саме цей костюм є таким, як Ви кажете, для душі і особливих урочистостей. З мамою у мене особливі стосунки. Ми з нею за характерами нібито і протилежні, але одну доповнюємо і розуміємо. Вона живе моїми успіхами і найвища нагорода для неї, це коли всі сусіди повідомляють їй про те, що бачили мене по телевізору чи чули по радіо, або прочитали в газеті. Тоді моя мама розправляє плечі і плыве селом, мов молода лебедонька. Вона живе моїми турботами і радощами. Може, для того я і приходжу в редакцію на інтерв'ю та розповідаю про себе. Бо завжди, коли це роблю, то чомусь думаю, що про це дізнається моя матуся

Ці костюми — мамина пісня

Розмову вела